

СТРАТЕГИЈА

**подстицања и развоја страних
улагања**

С А Д Р Ж А Ј

1.	УВОДНИ ДЕО	3
1.1.	Потреба за новим непосредним страним улагањима	11
1.2.	Основни циљеви	13
1.3.	Међународна начела	13
1.4.	Основне препреке непосредним страним улагањима	14
1.5.	Основне поставке за постизање циљева	14
2.	КЉУЧНИ ПРОБЛЕМИ РАЗВОЈА ПРИВРЕДНО-ПОСЛОВНОГ ОКРУЖЕЊА	16
2.1.	Основне снаге	16
2.2.	Слабости	18
3.	НЕПОСРЕДНА СТРАНА УЛАГАЊА У СРБИЈИ И УПОРЕДНЕ АНАЛИЗЕ	21
3.1.	Нова непосредна страна улагања и приватизација	21
3.2.	Упоредне анализе	28
3.2.1.	Савремена кретања	28
3.2.2.	Регионална поређења	33
3.2.3.	Компаративне предности Србије	34
4.	УСМЕРЕНОСТ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА И ПОДСТИЦАЊА СТРАНИХ УЛАГАЊА	39
4.1.	Унутрашња усмереност	39
4.2.	Спољашња усмереност	42
4.3.	Регионални развој	43
4.4.	Доступност земљишта са инфраструктуром и објектима	44
4.4.1.	Грађевинско земљиште	44
4.4.2.	Индустријски и технолошки паркови	47
4.4.3.	Слободне зоне	52
4.5.	Концесије - сарадња јавног и приватног сектора	53
5.	УСЛОВИ ЗА СТРАНА УЛАГАЊА У АНАЛИЗИРАНИМ ПРИВРЕДНИМ СЕКТОРИМА	55
5.1.	Комунална привреда, укључујући телекомуникације, електропривреду, нафтну индустрију, гасификацију и рециклажу сировина	55
5.2.	Пољопривреда и прехранбена индустрија	58
5.3.	Туризам	59
5.4.	Хемијска и фармацеутска индустрија	61
5.5.	Машинство и производња ауто-делова	62
5.6.	Дрвна индустрија	62
5.7.	Геолошка истраживања минералних сировина, рударство и екстрактивна металургија	63
5.8.	Сектор информационих и комуникационих технологија	64
5.9.	Текстилна индустрија	64
5.10.	Сектор банкарства и међународно разменљивих услуга	65
5.11.	Закључци	65

6.	ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР	67
6.1.	Питања организације и структуре	67
6.2.	Начело "све под једним кровом"	72
6.3.	Сарадња између образовног система и привреде	74
7.	ПИТАЊА, МЕРЕ И АКТИВНОСТИ	76
I	Реформа прописа	79
II	Јачање институционалних капацитета и развој сарадње на националном и локалном нивоу	80
III	Унапређење опште конкурентности	83
IV	Развој образовних кампања и усмерене стратегије рекламирања у иностранству	85
V	Мере збирно	86
VI	Могући исход	90
8.	ТАБЕЛЕ	91
1.	Србија и Црна Гора: Увоз и извоз 1998-2002.	91
1А.	Упоредни подаци о извозу за 2004. годину – изабране земље ЈИЕ	91
2.	Србија – структура индустријске производње 1998-2004.	92
3.	Резултати приватизације 2002-2005. године	95
4.	Приливи НСУ у свету, по регионима и у СЦГ, 1992-2003.	96
5.	Новчани прилив НСУ по земљама плаћања, 2000. – новембар 2005.	97
6.	Области улагања у Европи по секторима - процене 2004-2007.	98
7.	Процењена улагања у Европи по делатностима 2004-2005.	98
8.	Укупан прилив НСУ у ЈИЕ и ЦИЕ	99
9.	Прилив НСУ као процентуални удео БДП – изабране земље ЦИЕ и ЈИЕ	99
10.	БДП по текућим ценама за одабране земље	100
11.	Процене БДП по сталним ценама из 1990. године за одабране земље	101
12.	Процене БДП по глави становника за одабране земље	102
13.	НСУ у ЕУ25, 2002-2004.	103
14.	Упоредни подаци – изабране земље ЦИЕ и ЈИЕ	104
9.	ЗАВРШНИ ДЕО	114
	ПРИЛОЗИ	
1.	Акциони план за отклањање административних препрека за страна улагања за 2006. годину	115
2.	Општи подаци о слободним зонама	154
3.	Додатак о концесијама	157
4.	Општа анализа привредних сектора	159
5.	Акциони план за унапређење сектора информационих и комуникационих технологија	175

1. УВОДНИ ДЕО

Сврха Стратегије подстицања и развоја страних улагања (у даљем тексту Стратегија) јесте да се позабави бројним кључним изазовима са којима се Србија суочава у настојању да привуче нова улагања у производне секторе, да укаже на национални приоритет развијања извоза производа са додатом вредношћу и обезбеђивање нових могућности за отварање нових радних места.

Непосредна страна улагања (у даљем тексту НСУ)¹ су само један чинилац – мада, на међународном нивоу, од све веће важности – у остваривању циљева који се тичу укупног привредног развоја Србије. Стратегија је сачињена тако да буде додаток важним националним стратегијама које се односе на развој малих и средњих предузећа (у даљем тексту МСП), реформу јавног сектора, осавремењивање образовања и развој инфраструктуре. Користи које се јављају из привлачења већег броја страних улагања у земљу омогућују владама економску флексибилност и снагу да спроведу модернизацију и унапређење у свим другим областима.

Србија није успела да привуче већи и непрекидан прилив приватних страних улагања због лошег пословног окружења. Ништа не може више допринети побољшању пословног окружења од повећања економске слободе и владавине закона. Ангажовање државе у привреди треба свести на минимум – умерена активност државе може дати резултате тек када се поставе правила тржишног такмичења. Циљ Стратегије је унапређење пословног окружења и владавина права у овој области. Развијање пословног окружења у негативном смислу значи уклањање препрека и прекомерне државне интервенције у привреди, а у позитивном смислу – обезбеђење ширег поља за пословање (укључујући и ниже административне трошкове). Задатак повећане владавине закона јесте смањење прописа, њихова транспарентност и могућност предвиђања понашања учесника.

Предложене мере представљају поправљање услова инвестирања убрзањем реформских програма и јачањем институција на националном, општинском и нивоу агенција. Такође, развијањем бољих веза са приватним сектором на националном и општинском нивоу решавали би се проблеми конкурентности, водиле кампање о унапређењу разумевања значаја страних улагања у општинама и јавним предузећима, те установила спољна стратегија за промоцију улагања.

Институционално јачање које подразумева успостављање нових функција државе у условима тржишне привреде требало би да доведе до развоја тржишних институција, тржишта рада, либерализације и дерегулације и приватизације и прилива капитала са међународног тржишта капитала. Ово би се јавило као последица изградње и функционисања привредног система са циљем афирмације тржишног привређивања, тржишних институција и механизма који су у функцији либерализације тржишта и подстицања конкуренције.

---

¹ У литератури се овај облик улагања назива и «стране директне инвестиције», али је употреба израза «непосредна страна улагања» примеренија српском језику.

Привлачење и задржавање непосредних страних улагања главни је циљ многих земаља, будући да је сасвим јасно да она имају важну улогу у стварању нових, трајних радних места, повећању извоза, преношењу технологије и знања о пословању, повећању конкурентности, унапређењу укупне производње и, коначно, смањењу сиромаштва путем општег привредног раста и развоја.

Стварање повољних услова и за домаћа и за страна улагања, представља велики изазов за све земље, с обзиром на то да све већа глобализација и притисак да се буде конкурентан у пословању стварају оквир и потребу за непрестаним побољшањима општег пословног окружења и резултата рада привредних друштава (у даљем тексту предузећа). На макро нивоу, у обезбеђивању стабилности и побољшању општег пословног окружења главну улогу имају владе држава, док притисци тржишта да се буде конкурентан захтевају стално побољшање делотворности и већу прилагодљивост и успешност оних који управљају предузећима.

Док је од 2000. године у Србији учињен значајан напредак у одржавању постојаности на макроекономском нивоу, заједно са унапређењем законодавства у многим областима, схваћена је и прихваћена чињеница да се овај реформски процес мора убрзати и да је неопходно значајно повећати привлачење нових непосредних страних улагања како би се унапредила извозна способност и конкурентност, и отворила нова радна места.

Резултати касног отпочињања општих привредних реформи и програма модернизације виде се кроз:

- Релативно низак ниво страних улагања, који привлачи Србија у поређењу са суседним земљама.
- Већина нових страних улагања је претежно усмерена на домаће тржиште и огледа се у куповини предузећа и имовине који су у програму приватизације.
- Недовољно предузећа улаже у пословање усмерено ка међународним тржиштима.
- Ограничен развој и, унутар саме државе, ограничено разумевање потребе за конкурентном, савременом индустријом и могућих користи од непосредних страних улагања.
- Низак ниво извоза и стална зависност од међународне помоћи и приватних новчаних дознака из иностранства као подршке Владицим програмима, потврђују укупно ниски ниво улагања.
- Ограниченост институционалних способности и неразвијеност механизма за подршку инвеститора и спровођење њихових планова.

Слаби привредни резултати услед недостатка нових улагања у производним привредним секторима јасно се виде и у релативном паду укупног бруто друштвеног производа (БДП) и БДП по глави становника у Србији до 2000. године, након чега се остварује стабилан економски раст. За разлику од тога примећује се општи напредак оних земаља које су осавремениле своје законе и прописе, обезбедиле домаћу подршку стварању олакшица за инвеститоре и које активно помажу инвеститорима и промовишу нове стратегије. Државе у региону, које су модернизовале и обезбедиле административну постојаност, успешно привлаче значајна нова страна улагања усмерена ка извозу.

Приоритетни циљ Стратегије јесте да скрене пажњу на ове слабости и створи повољну климу и оквир за **привлачење, задржавање и ширење међународно конкурентних и ка извозу усмерених страних улагања као допуне развоју сектора МСП и текућим новим улагањима у оквиру програма приватизације**. Главни подстицај који Стратегија даје јесте подстицај да се убрза унапређење у пословном окружењу Србије, на добробит свих инвеститора.

Стратегија се представља у следећем контексту:

а) Србија је направила значајан помак у развоју односа са Европском унијом и међународном заједницом и креће се напред у процесу реформи с циљем да подигне своје законодавне и административне капацитете на европски ниво.

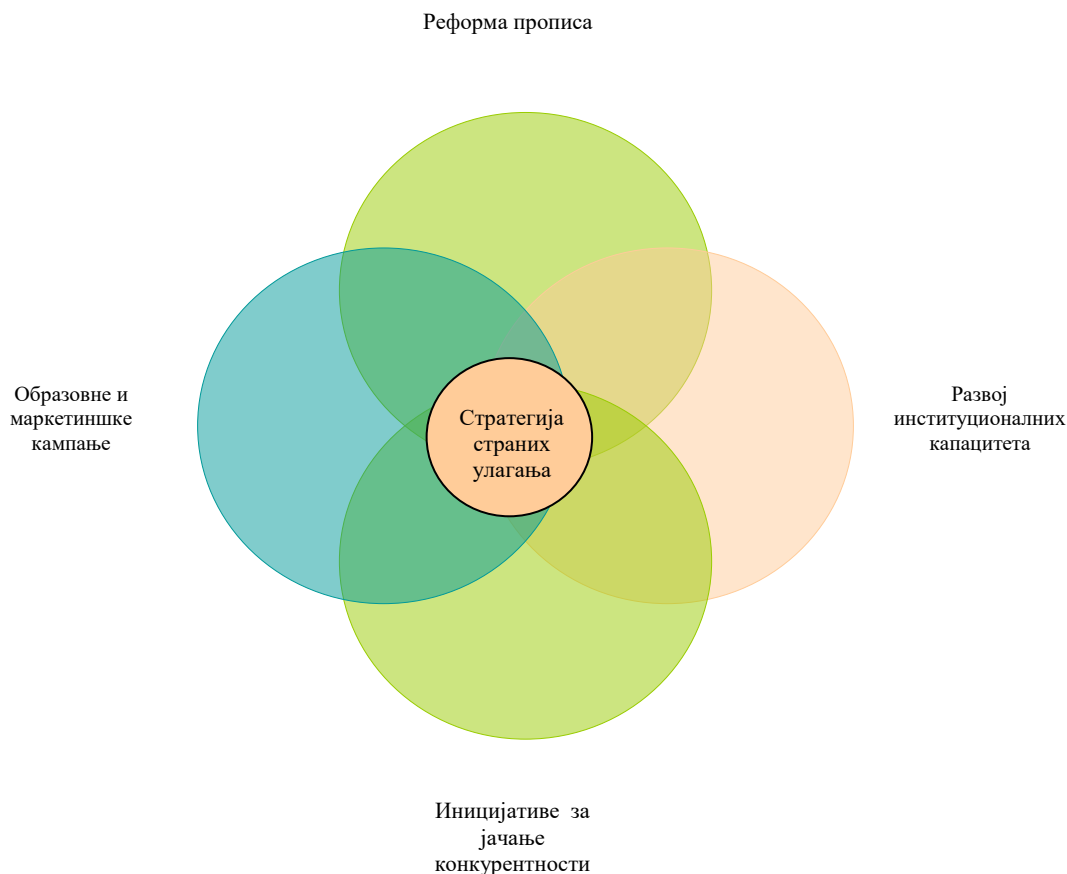
б) Србија има потенцијала да поврати истакнуто место у региону и утиче на развој међународне трговине и тражи начине за стварање нових могућности за запошљавање унапређењем производње у приватном сектору, као и трговине и улагања.

в) Влада је одлучна у намери да убрза законодавне реформе и покрене иницијативу и додатне активности на јачању институционалних капацитета, решавању проблема конкурентности и унапређењу разумевања значаја страних инвестиција у земљи и маркетинга у иностранству, како би се обезбедиле олакшице и подршка инвеститорима у уносном спровођењу њихових инвестиционих планова.

Стратегија је усмерена на напредак у 4 шира наслова, која су детаљније приказана у Поглављу 7, са јасним циљевима, мерама и активностима бројних министарстава, агенција и општина, уз предвиђање значајне подршке и учешћа приватног сектора и партнера у сарадњи.

1. Реформа прописа.   2. Јачање институционалних капацитета и развијање сарадње на државном и општинском нивоу, како би се олакшао развој пословања.   3. Активности и иницијативе за унапређење конкурентности.   4. Развијање кампања у земљи за боље разумевање значаја страних улагања и јасно усмерена међународна маркетиншка стратегија.

Општи приступ спровођењу стратегије и међусобна зависност четири главна горе наведена стуба, приказани су у наставку.

Највеће препознате препреке НСУ у Србији су:

- Законодавни проблеми:
  - Власништво над земљиштем и решавање проблема везаних за земљиште
  - Потреба за значајнијим унапређењем и модернизацијом судског система
  - Потреба за ширим законодавним реформама
  - Реформа прописа којима се уређује област грађевинарства
  - Неконкурентна и несигурна структура накнада и дажбина.
- Ограничени институционални капацитети за спровођење реформи и за стратешко планирање и маркетинг:
  - Потреба да се у многобројним административним и регулаторним телима издвоје као приоритетна она питања која се тичу инвеститора
  - Потреба да се као приоритет издвоји изградња капацитета за промоцију улагања, стратешко планирање и развој политике
  - Важна потреба да се унапреди администрација грађевинских дозвола развијањем начела „све под једним кровом“ (*One-Stop-Shop*).
  - Потреба да се пружи подршка приватном сектору и образовном систему у свеукупном процесу реформи.

- Касно започете реформе, инфраструктурни недостаци и ограничени приступ мерама за унапређење конкурентности:
  - Неопходност брзих реформи, успостављања модерног регулаторног окружења и приватизације већих јавних предузећа.
  - Потреба да се посвети пажња развоју индустријских и технолошких паркова.
  - Потреба да се побољша приступ и смање трошкови акредитације, контроле квалитета, издавања потврда (сертификација) и приступа другим међународним стандардима.
- Потреба за бољим разумевањем значаја страних инвестиција и програма осетљивих на потребе инвеститора и развијање усмереног националног програма за промоцију улагања.

Акциони планови који се баве овим питањима детаљније се наводе у Стратегији и развијаће се и спроводити на начелима високог степена одређености Владе, побољшане сарадње међу свим нивоима власти, активног учешћа приватног сектора и донатора са главним циљем да се убрзају реформе и напредак у релативно кратком периоду.

Општи циљеви Стратегије подразумевају:

- Повећање броја и вредности нових улагања у производне секторе привреде.
- Олакшавање и подршка инвеститорима у убрзању спровођења планираних улагања у земљи.
- Подршка и олакшице за постојеће улагаче у продубљавању њиховог ангажмана у земљи и максимално повећање нивоа међународно конкурентне додате вредности домаћих производа и услуга у привреди.

Истицањем значаја повећања улагања у производне секторе привреде није занемарено глобално нарастање терцијарног, услужног сектора; на производне секторе привреде који се помињу у Стратегији требало би гледати не у традиционалном, већ у ширем значењу, укључујући ту и услужне секторе који по својој суштини имају производни карактер; у том смислу, за одређивање услужног сектора све се више користи и синтагма «индустрија услуга».

Стратегијом се прихвата да:

- Индустрија у Србији остварује резултате знатно испод нивоа из 1989. године и има значајне празнине када је реч о општој конкурентности.
- Реструктурирање и приватизација већих друштвених предузећа неће створити потребан ниво запошљавања или извоза и краткорочно ће као последицу имати губитак радних места.
- Сектор МСП, који се заснива на историјским и постојећим токовима, неће моћи да створи већи број радних места или извоз у оној мери у којој је то потребно.

Искуства из иностранства показују да су страна улагања одиграла велику улогу у обнављању многих економија и решила кључне националне потребе за стварањем нових радних места и развојем извоза. Земље које су имале

ограничено схватање НСУ, са изузетком неколико области богатих природним ресурсима, нису напредовале у расту и развоју.

Владе широм света схватиле су ове предности, па усвајају политике које подстичу улагања и траже начине да унапреде своје инвестиционо окружење као знак да су препознали користи које су им донела непосредна страна улагања, и то кроз:

- Јак допринос привредном развоју путем пораста извоза.
- Велики раст нових могућности запошљавања.
- Позитиван утицај на измене прописа, људских ресурса и унапређење управљања предузећима.
- Повољан утицај на развој инфраструктуре која погодује пословању.
- Чињеницу да су НСУ главни извор нових технологија, вештина, управљања и пословног знања, глобалне оријентације и стварања погодног тла за развој предузетништва.
- На крају, значајан пораст фискалних прихода за олакшавање новог развоја инфраструктуре и друштвене потрошње.

Стратегија и усмерени приступ представљају основ и одражаваће се у акционим плановима с нагласком на:

- Развоју делотворне конкуренције на тржишту.
- Земљама, секторима и предузећима којима Србија може да изгради конкурентну предност.
- Развијању метода за привлачење циљних инвеститора и стварање подстицајног пословног окружења за инвеститоре.
- Потреби за иновативним приступом и правовременим предвиђањем будућих економских токова.
- Потреби да се јавности покаже постигнути напредак.

Активности описане у четири главна стуба Стратегије подржавају постојеће инвеститоре, како стране тако и домаће, нова непосредна страна улагања и јавно-приватна партнерства (концесије) унапређењем општих услова за пословање и развијање утврђених кључних предности.

Кључне предности Србије подразумевају:

- Кључни регионални положај и повлашћени приступ тржиштима Истока и Запада.
- Људске ресурсе и способности – квалитетан образовни систем, познавање страних језика и нарочито одлично познавање енглеског језика међу становништвом кључне старосне доби.
- Индустијску/истраживачку традицију и искуство у инжењерингу и производњи.
- Природне и људске потенцијале и компаративне предности за производњу пољопривредних и шумарских производа, супериорних по питању квалитета и цене.
- Нижу цену рада занатлија и квалификованих радника, као и лица која се налазе на руководећим положајима.

Док су улагања у свим секторима привреде потребна и добродошла, следећи сектори су одређени као они који би могли највише допринети с обзиром на конкурентску предност коју имају или могу имати у Србији:

- Пољопривреда и прехранбена индустрија: прехранбени и непрехрамбени пољопривредни производи, са нагласком на еколошке производе, производе са географским пореклом и производе из традиционалних производних система добијених применом аутохтоних и традиционалних технологија високог квалитета, као и производа конвенционалне производње и прераде за масовну потрошњу са супериорним квалитативним карактеристикама.
- Аутоделови: усмереност на предузећа-добављаче за нове фабрике аутомобила и произвођаче камиона/тешких возила.
- Банкарство и финансијске услуге.
- Инжењеринг: специјализоване службе, пројектовање, изградња по принципу „кључ у руке“, итд.
- Дрвна индустрија: пре свега, израда намештаја од дрвета, која се заснива на занатским вештинама.
- Информационо-комуникациона технологија (ИКТ): производи и услуге са могућношћу израде софтвера, административно-пословне услуге, позивни центри, иницијативе које се заснивају на способностима универзитета / истраживачких центара.
- Фармација / здравствена заштита / клиничка истраживања и хемијска индустрија.
- Јавно-приватна партнерства: енергетика / телекомуникације / инфраструктура / металургија, рударство и истраживање / саобраћајни пунктови и дистрибутивни центри.
- Текстилна индустрија: краткорочна производња фирмираних одевних предмета и окренутост одређеним тржиштима.
- Туризам.

Горе наведени сектори су истакнути из следећих разлога:

- Имају потенцијал за отварање значајног броја нових, трајних радних места.
- Пројекти НСУ у многим од ових сектора могу омогућити напредак одређених области у Србији.
- Пројекти у овим секторима могу утицати на повећање извоза.
- Може се омогућити повезивање домаћих предузећа и привлачење страних предузећа-снабдевача и услужних делатности.
- Дати сектори се развијају на глобалном нивоу.
- Нова непосредна страна улагања у ове секторе постоје у југоисточној Европи (у даљем тексту ЈИЕ).
- Сектори имају потенцијал за развијање индустријских кластера и дају простора конкурентној предности по принципу ниша (мањи тржишни сегменти).

Такође, даља либерализација у домену кључних јавних предузећа и развој програма јавно-приватног партнерства виде се и као могућности улагања и као важни елементи за оживљавање инвестиционог окружења.

Активности предвиђене Стратегијом усмерене су ка унапређењу развоја пословног окружења и обезбеђењу темеља за привлачење НСУ, олакшица и подршке која ће произвести више непосредних страних улагања и повећати извоз у кратком, средњем и дужем року:

- Мере за стварање инвестиционе климе за привлачење НСУ на основу конкурентности цена, познавања страних језика, квалификованог особља и домаћих сировина – имаће утицаја у периоду 2006-2008. године.

- Средњорочне мере за повећање прилива НСУ у секторима где знање, вештине и свеукупна делотворност јесу чиниоци који одређују конкурентну предност, развијање иницијатива у образовању, инфраструктури – имаће утицаја у периоду 2009-2011. године.

- Мере помоћу којих ће НСУ знатно допринети повећању нивоа додате вредности и регионалног развоја у земљи – имаће утицаја у периоду 2012-2015. године

Десетогодишња предвиђања – ВИЗИЈА:

“Напредна Србија са ниском стопом незапослености, вишим животним стандардом него у земљама које су недавно примљене у ЕУ, брз пораст и утростручавање БДП по глави становника”.

Средство за достизање дате визије управо је стварање повољне климе и оквира за привлачење, задржавање и ширење извозно усмерених нових непосредних страних улагања (*Export Oriented Greenfield Foreign Investments*).

1.1. Потреба за novim непосредним страним улагањима

Постоји низ кључних, озбиљних изазова који се налазе пред привредним развојем Србије, који захтевају систематски приступ и доследно спровођење усвојених мера:

- Висока и растућа незапосленост и даљи притисци на запошљавање који се јављају услед неопходног реструктурирања већих јавних предузећа.
- Значајан трговински дефицит са увозом који надмашује извоз за фактор 3².
- Значајни структурни и конкурентни проблеми са којима се суочава индустрија Србије, чији резултати између 1989. и 2000. г. показују пад од 50%, док традиционално продуктивни извозни сектори обраде метала, машинство и опрема, израда текстила, обућа и производи од коже, послују са мање од 25% нивоа на којем су били 1989. године³. Притом, нема доказа о значајнијим променама индустријске производње у четворогодишњем периоду до 2004. године.
- Због каснијег почетка процеса реформи и модернизације, напредак се не може очекивати без значајнијих нових улагања у конкурентне и савремене секторе индустрије, пољопривреде и услуга.
- Ограничено разумевање кључних могућих добробити нових страних улагања на многим нивоима друштва.
- Признање да постоје озбиљни недостаци у институцијама које се баве спровођењем и управљањем реформама и модернизацијом, који су резултат закаснелог почетка ових процеса.

Земље у развоју, нове економије и земље у транзицији све више виде НСУ као извор привредног развоја и модернизације, раста прихода и запошљавања. Земље теже да максимално повећају користи од присуства страног власништва у домаћој привреди и да повећају ниво страних улагања покретањем низа политичких и промотивних иницијатива.

Додатне користи од повећања непосредних страних улагања обухватају:

- Покретање технолошких трансфера и преливање у домаћу привреду.
- Помоћ у развоју људских ресурса и управљачких способности.
- Допринос укључивању у међународну трговину.
- Помоћ у стварању конкурентнијег окружења.
- Развој предузетништва.

План подстицања развоја малих и средњих предузећа и предузетништва и Стратегија подстицања и развоја страних улагања међусобно су комплементарни: представљају два различита, али међусобно повезана аспекта развоја приватног сектора у Србији. Стога, многи од фактора који утичу на успешност страних улагања су идентични или слични онима који су потребни за развој сектора МСП:

- Правно, а нарочито пореско окружење које би подстицало, а не спутавало предузећа.

---

² Видети табеле 1 и 1А за упоредне извозне активности у земљи и региону.

³ Табела 2.

- Приоритетна усмереност политике на оне секторе пословања у којима Србија има конкурентну предност.
- Међународна конкурентност преко модерне инфраструктуре (транспорт, електрична енергија, телекомуникације), образоване и способне радне снаге, улагања у истраживање и развој, обезбеђивање квалитета и сертификације.
- Развијен финансијски систем руковођен захтевима тржишта.
- Ефикасна и транспарентна администрација на националном и локалном нивоу.

Стратегије МСП и страних улагања се међусобно подржавају и обезбеђују здружене (синергетске) ефекте:

- Јака мрежа МСП са богатом понудом пословних услуга допринела би и већој атрактивности Србије као локације за страна улагања и вишеструким користима за стране инвеститоре
- Способност домаћих МСП да задовоље потребе страних инвеститора би повећала запосленост у Србији и додала вредност привреди
- У неким случајевима, МСП би допринела порасту страних улагања путем пословне сарадње, подуговарања, франшизе и преноса (трансфера) технологије.

Примера ради, истраживање које је спровео Европски инвестициони преглед (*The Ernst and Young European Investment Monitor*) показује да мања улагања, тј. она у којима је ангажовано мање од 200 људи, чине приближно 50% свих пројеката страних улагања у Европи.

Изазов који подстиче целу Стратегију јесте да се створе што бољи оперативни услови за развој међународно конкурентног пословања домаћег приватног сектора, како би се максимално повећао прилив нових НСУ у земљу и максимирале активности са додатом вредношћу које предузимају и домаћа мала предузећа у страном и у домаћем власништву.

Један од циљева Стратегије је убрзано спровођење плана развоја сектора МСП како би се побољшали њихови капацитети, квалитет и добијена овлашћења.

НСУ пружају помоћ у:

- Интегрисању у глобалну економију омогућавањем трговинских веза с иностранством.
- Развијању међународних мрежа сродних предузећа.
- Успостављању вертикалних веза између локалних снабдевача и међународних предузећа.
- Нова улагања међународних компанија обично покрећу нове пословне могућности и инвестиције постојећих страних снабдевача и нових домаћих предузећа.
- Међународне компаније као део програма гаранције квалитета често уводе програме подршке за домаће компаније ради побољшања квалитета робе и услуга кроз техничку помоћ, обуку и програме информисања и акредитовања.

НСУ су битна због тога што доприносе развоју људских ресурса:

- Непосредан позитивни утицај произлази из повећаног нивоа обуке који обезбеђују нова предузећа, као и због тога што се сазнаје каква је потражња за одређеним вештинама.
- Често, када је последица непосредних страних улагања оснивање новог предузећа и када се оно утемељи у земљи, повећава се број виших управљачких положаја за локално становништво, чиме се шири искуство у пословном управљању.
- НСУ утичу на развој општег образовања, будући да је доступност квалификоване и образоване радне снаге од изузетног значаја за стварање повољног окружења за НСУ.

Такође, НСУ олакшавају несметану међународну трговину и спровођење националних развојних планова, повећавају производњу и подижу ниво конкурентности, те унапређују стандарде и целокупну ефикасност. Србија се креће ка томе да постане пуноправни члан међународних и регионалних организација и на добром је путу да због своје богате индустријске традиције и високог квалитета образовања привуче нова НСУ.

1.2. Основни циљеви

Основни циљеви Стратегије усмерени су ка привлачењу значајног нивоа страних улагања у секторе производње са циљем да се:

- Повећају извозни – међународно конкурентни – индустријски, услужни и агроиндустријски капацитети и способности.
- Реши текући проблем неупотребљивости већине постојећих капацитета за модерну производњу и снабдевање савремених тржишта због тога што годинама није било улагања.
- Створе могућности за отварање нових радних места.
- Стимулише програм реформи, реши проблем трговинског дефицита и усклади развој са земљама чланицама ЕУ.
- Максимално повећа број међународно конкурентних производа и услуга са вишом додатом вредношћу.

1.3. Међународна начела

Главни предуслови за привлачење нових страних улагања су:

- Убрзавање програма привредних реформи, модернизације законодавства и примене прописа.
- Повећање разумевања на јавним и званичним нивоима о конкурентним потребама инвеститора и шире схватање користи које произлазе из присуства модерних, међународно конкурентних индустријских предузећа.
- Стварање усмереног, развојног плана за превазилажење препрека.
- Развијање иницијатива за унапређење конкурентног инвестиционог окружења.
- Развијање јаког осећаја партнерства и заједничке визије између свих нивоа јавног и приватног сектора.

- Развијање маркетиншког програма којим се подстиче интересовање и привлаче страни инвеститори.

Ова начела су изражена у многобројним публикацијама Светске банке (СБ), Организације за економску сарадњу и развој (*OECD*), *Investment Compact*⁴ и других међународних организација.

1.4. Основне препреке непосредним страним улагањима

Главне препознате препреке НСУ у Србији су:

- Законодавни проблеми, тј. нерешени власнички односи и нетржишно одређивање цена коришћења градског грађевинског земљишта.
- Одсуство посебних одељења у оквиру судова за специфичне области права.
- Инфраструктурни недостаци у поређењу са суседним земљама.
- Спорне реформе, услед њиховог закаснелог отпочињања, у поређењу с конкуренцијом и општи лош квалитет спровођења.
- Ограничени институционални капацитети за стратешко планирање и маркетинг и усвајање средњорочних и дугорочних становишта.
- Непостојање јасно усмереног националног програма за промоцију улагања насупрот раније утврђеној негативној слици Србије у свету.

1.5. Основне поставке за постизање циљева

Да би Стратегију успешно спроводила, Влада је препознала да:

- Садашња мешавина политика и институционалне способности нису одговарајуће да би обезбедиле потребан ниво запошљавања и повећање извоза.
- Постоји потреба да се убрза и поспешу процес реформи, да се хитно развију институционални капацитети у одређеном броју кључних министарстава и установа и да се промовише и објави успешан исход Студије изводљивости ЕУ.
- Постоји потреба да се реши широки спектар питања која утичу на трошкове и конкурентност пословања у Србији.
- Постоји потреба да се ојачају и унапреде начела партнерства између владиних министарстава, општина и приватног сектора у спровођењу мера за постизање жељених резултата.
- Постоји потреба да се усредсреди на кључна предузећа и секторе у којима би Србија могла да развије могућу међународно конкурентну предност.
- Постоји потреба да се као приоритетна издвоје одабрана међународна тржишта како би се максимално искористили финансијски и људски ресурси и остварио позитиван утицај.
- Постоји потреба да се усмере средства и постигну мерљиви резултати у бројним кључним областима како би се разрешиле бриге инвеститора у вези са препознатим ризицима улагања у Србију.

⁴ Иницијатива за унапређење инвестиционог окружења под окриљем Пакта стабилности ЈИЕ.

Србија се суочава са јаком конкуренцијом у остваривању својих циљева будући да је већина земаља учинила много значајнији напредак када је реч о укупним привредним реформама током последњих 15 година, а многе од њих су већ успоставиле базу страних инвеститора.

Многе суседне земље основале су јаке агенције за промоцију улагања које имају и маркетиншко и секторско стручно знање. Многе земље су развиле и индустријске паркове за нове инвеститоре који ту могу да изграде своја постројења. У већини земаља развијени су механизми уз помоћ којих и приватници и општинске власти обезбеђују земљиште и услуге. Поред тога, све земље нуде одређене подстицаје улагањима. Овај утицај мери се и одсликава у свеукупном порасту НСУ, паду незапослености, повећању извозне активности и разним другим показатељима привредног развоја.

Изазов за Србију која жели да постане сигурна и привлачна локација за НСУ заснива се на:

- Признатом статусу земље у процесу приступања ЕУ, која има бесцарински приступ и регионалне споразуме о трговини.
- Уверљивом и убрзаном програму модернизације инфраструктуре, администрације и законодавства.
- Кључном положају „пролаза“ ка западноевропском, источноевропском и блискоисточном тржишту.
- Предностима индустријске традиције, образованој радној снази са признатим бољим познавањем страних језика него у већини конкурентних земаља.

Циљ Стратегије је постизање значајнијег напретка у четири шира наслова, која су детаљније приказана у Поглављу 7, са јасним задацима, мерама и активностима бројних министарстава, агенција и општина, уз предвиђање значајне подршке и учешћа приватног сектора и партнера у сарадњи.

- 1. Реформа прописа**
- 2. Јачање институционалних капацитета и развијање сарадње на националном и општинском нивоу, како би се олакшао развој пословања.**
- 3. Активности и иницијативе за унапређење конкурентности.**
- 4. Развијање кампања у земљи за боље разумевање значаја страних улагања и јасно усмерена међународна маркетиншка стратегија.**

Док се Стратегија бави унапређењем инвестиционе климе у кратком, средњем и дужем року, потреба да се као приоритети издвоје хитне активности у вези са широким спектром питања је више него очигледна. То се одсликава у Акционом плану за отклањање административних препрека за страна улагања. У њему су изнети предлози за развијање веза између општина, јавних предузећа и Владе, и истиче се потреба да се индустрији и модерним, извозно усмереним предузећима олакша приступ земљишту и инфраструктури. У овом процесу веома је важно развијање партнерства и веза између приватног сектора и Владе.

2. КЉУЧНИ ПРОБЛЕМИ РАЗВОЈА ПРИВРЕДНО-ПОСЛОВНОГ ОКРУЖЕЊА

2.1. Основне снаге

Постоје позитивни и охрабрујући знаци да Србија може изузетно искористити свој развојни потенцијал у наредних пет до десет година, да може да оствари снажан привредни раст и унапреди стандард живота својих грађана, истовремено се претварајући у конкурентну и функционалну тржишну економију.

Србија се сматра пријатељским и све бољим окружењем за стране улагаче, са инвестиционим законом који се повољно оцењује у односу на сличне законе у другим земљама. Према Закону о страним улагањима из 2002. године, страна лица могу да, самостално или са локалним партнером, оснују предузеће или његов организациони део (филијалу и сл.), купују акције већ постојећег предузећа, стекну друга власничка права у предузећу, или добију дозволу за експлоатацију природних богатстава, производног погона и инфраструктуре или комуникационих објеката. У току је програм реформе закона и осталих прописа са циљем да се усагласе са стандардима Европске уније.

Макроекономско и пословно окружење стално се током последњих пет година развија, а Влада доноси велики број нових закона, стабилизује годишњи буџет, постиже званичне договоре са међународном заједницом о дугу и питањима подршке буџету и чини значајан напредак програмом приватизације.

Кључне предности, како их виде многи инвеститори и представљају упоредне анализе, приказане су у наредној табели:

СРБИЈА – КЉУЧНЕ ПРЕДНОСТИ

- **Људство и способности: конкурентна радна снага (обучена, релативно јефтина, са знањем енглеског језика и традиционалном изложеношћу иностранству).**
- **Централни положај у југоисточној Европи и добар приступ тржиштима преко процеса приступања ЕУ, регионалних споразума о слободној трговини и Споразума о слободној трговини са Русијом⁵.**
- **Нижа цена рада нарочито за квалификоване и раднике који се могу обучити.**
- **Индустријска/истраживачка традиција и искуство у инжењерским/производним пословима.**
- **Природни ресурси и услови за производњу у пољопривреди и шумарству.**
- **Побољшана инвестициона клима која се даље унапређује.**

⁵ Уместо билатералних споразума о слободној трговини, много је боље склопити један мултилатералан споразум за цео регион, чиме би се формирало јединствено тржиште југоисточне Европе.

Постоји све више доказа међународне и локалне сагласности о напретку који је постигнут у брзини и смеру укупних привредних реформских програма, што се види у:

- Успешном исходу Студије изводљивости ЕУ и отпочињању преговора о приступању ЕУ.
- Обнављању кредитне подршке СБ/ММФ до 2007.
- Позитивној оцени законодавних реформи *OECD - Investment Compact* за југоисточну Европу за 2004. годину.
- Извештају СБ о пословању у свету у 2005. години, у којем је поређено 155 земаља и где је Србији и Црној Гори (СЦГ) додељена титула земље која је постигла највише напретка у унапређењу пословног окружења.
- Извештају Европске банке за обнову и развој о транзицији у земљама из 2005. године, у којем је СЦГ проглашена за најбољег реформатора.
- Појачаном дијалогу и подршци Владе приватном сектору постојећих страних улагача и пословних група као што се наводи у годишњој Белој књизи коју је објавио Савет страних инвеститора (ССИ).

Позитиван став и активно учешће пословног и приватног сектора је важан чинилац укупног пословног окружења. Привредна комора Србије је највеће пословно удружење, чији је циљ унапређење конкурентности привреде Србије и повећање производње и извоза у сарадњи са Владом. У друга важна пословна удружења спадају Удружење послодаваца, Савез предузетника Србије, Српски пословни клуб „Привредник“ и Савет страних инвеститора.

ССИ има важну улогу у дијалогу са Владом у утврђивању и издвајању приоритетних, кључних иницијатива за унапређење укупног окружења за развој пословања у земљи. Он једном годишње објављује Белу књигу о условима улагања и себе види као партнера Владе и других државних органа у истицању идеја на које треба обратити пажњу и формалном документовању годишњег напретка.

Чланови ССИ такође учествују у многобројним националним организацијама као што су: Америчка привредна комора у Србији и Црној Гори, пословна удружења других земаља попут Израелског пословног форума, Грчко-српске иницијативе за партнерство, пословне манифестације «Италија у Београду» и Удружења немачких инвеститора. Ова национална удружења су такође активни заговорници пословне политике и у сарадњи са Владом унапређују инвестициону климу.

2.2. Слабости

Главне слабости у привреди потичу од десетогодишњег унутрашњег сукоба и, као последице тога, међународне изолације деведесетих година прошлог века. Почетком 1990. године Србија је била индустријски и технолошки напреднија од већине својих суседа и многа њена предузећа конкурентно су пословала на међународном тржишту.

Период међународне изолације учинио је да су многи индустријски сектори застарели, а тиме је створена и неконкурентност, иселјавање многих обучених и квалификованих радника и укупни десетогодишњи заостатак у отпочињању програма приватизације и реформе законодавног система.

Заправо, главни проблем Србије је конкурентност (правила игре) и то треба да буде брига Владе. Конкурентност предузећа треба да се препусти самим предузећима.

Без обзира на значајан напредак постигнут у протеклих пет година, економска остварења Србије су слаба, што се види из многих важних показатеља:

- Значајан трговински дефицит чија је последица ослањање на зајмове и спољне приватне новчане дознаке.
- Стопа запошљавања и број људи са уносним запослењем у производној, међународно конкурентној индустрији и услугама су према међународним стандардима ниски, мада су ипак бољи него у многим суседним земљама.
- Мањак укупне конкурентности због мањка инвестиција, закаснелог отпочињања процеса приватизације и неуспелог олакшавања развоја модерних индустријских и аграрних конкурентних кластера.
- Лоша слика (имиџ) у иностранству, представа политичке нестабилности и непостојање усмереног маркетиншког и инвестиционог промотивног програма⁶.

Ово се огледа у структурним и институционалним слабостима и спорој реформи јавног сектора, чије су последице:

- Слабости у укупном законодавном и регулаторном окружењу.
- Слабости у административним структурама и недоследна примена прописа.
- Лоше (мада се поправљају) оцене међународних приватних компанија које се баве праћењем пословних окружења и додељивањем рејтинга.

Табеле које следе критички показују да Србија заузима врло лоше место у поређењу са суседним земљама.

---

⁶ Трговински дефицит, незапосленост и лош имиџ у иностранству не занимају директно (стране) инвеститоре. Они су пре заинтересовани за квалитет пословног окружења и нису нарочито одушевљени политичком нестабилношћу.

Индекс раста конкурентности (ИРК) позиције и компарација 2003. и 2004. ⁷
- Изабране земље -

Држава	Позиција ИРК 2004	Позиција ИРК 2003
Словенија	33	31
Мађарска	39	33
Чешка Република	40	39
Словачка	43	43
Бугарска	59	64
Пољска	60	45
Хрватска	61	53
Румунија	63	75
Босна и Херцеговина	81	-
Македонија	84	81
Србија и Црна Гора	89	77

Овај индекс конкурентног раста показује погоршање стања између 2003. и 2004. године, а изведен је из тростубних индекса, укључујући:

Индекс јавног сектора ⁸

Држава	Позиција
Словенија	31
Мађарска	37
Словачка	49
Чешка Република	51
Бугарска	56
Румунија	74
Хрватска	76
Босна и Херцеговина	78
Пољска	80
Србија и Црна Гора	85
Македонија	92

⁷ Извор: Светски економски форум – Извештај о конкурентности у свету у 2004. години, на скали од 1 до 104.

⁸ Извор: Светски економски форум – Извештај о конкурентности у свету у 2004. години, на скали од 1 до 104.

Индекс макроекономског окружења ⁹

Држава	Позиција
Словенија	39
Чешка Република	41
Пољска	51
Словачка	54
Мађарска	55
Хрватска	59
Бугарска	60
Румунија	71
Македонија	77
Босна и Херцеговина	85
Србија и Црна Гора	102

Технолошки индекс ¹⁰

Држава	Позиција
Чешка Република	19
Словенија	26
Словачка	28
Мађарска	29
Пољска	45
Хрватска	46
Румунија	47
Бугарска	59
Србија и Црна Гора	75
Македонија	76
Босна и Херцеговина	82

Ове табеле показују да је, у поређењу са већином конкурентних земаља, Србија нешто касније почела реформе и да има врло слаб основ за нова улагања. Ова три стуба Индекса раста конкурентности посвећују посебну пажњу изгледу и спровођењу стратегије за подстицање конкурентности и за привлачење нових страних улагања.

Биће неопходно да се нагласе приоритети у законодавној реформи како би се унапредило пословно окружење. Такође, широком подршком треба омогућити подизање конкурентности и значајно ојачати институционалне капацитете како би се спровела унутрашња регулаторна и спољна маркетиншка активност.

⁹ Извор: Светски економски форум – Извештај о конкурентности у свету у 2004. години, на скали од 1 до 104.

¹⁰ Извор: Светски економски форум – Извештај о конкурентности у свету у 2004. години, на скали од 1 до 104.

3. НЕПОСРЕДНА СТРАНА УЛАГАЊА У СРБИЈИ И УПОРЕДНЕ АНАЛИЗЕ

3.1. Нова непосредна страна улагања и приватизација

Сва страна улагања су категорисана по различитим критеријумима. Она могу потицати из нетржишних фондова (Светска банка, Европска банка за обнову и развој, Европска инвестициона банка, итд.) и из приватних извора. По ефикасности улагања нетржишни фондови су слични државним инвестицијама. Нетржишни фондови улажу у складу са политичким приоритетима (донације, кредити за одређене пројекте), а приватни инвеститори у складу са шансама за стицање добити. Из тих разлога је битно да статистика одслика ове две врсте страних улагања.

Приватна страна улагања би требало даље поделити на нова непосредна страна улагања (*greenfield*), непосредна страна улагања на постојећим објектима (*brownfield*), класичну продају¹¹, заједничка улагања, поновно улагање (реинвестирање), портфолио улагања (улагања у хартије од вредности без управљачких намера) и извршења инвестиционих обавеза из процеса приватизације.

Основне врсте непосредних страних улагања, изузимајући облике класичне продаје (спајање, припајање и приватизација), класификују се на следећи начин:

- *Greenfield* – предузеће са страним улогом започиње пословање на потпуно новом месту («на ледини») или згради.
- *Brownfield* – предузеће са страним улогом започиње пословање у згради или на месту које се раније користило за производњу или другу врсту делатности, на коме већ постоји одређена инфраструктура; имовина из стечајних поступака тако може бити купљена за нова улагања.
- заједничка улагања – страно предузеће узима значајан удео у новооснованом домаћем предузећу.

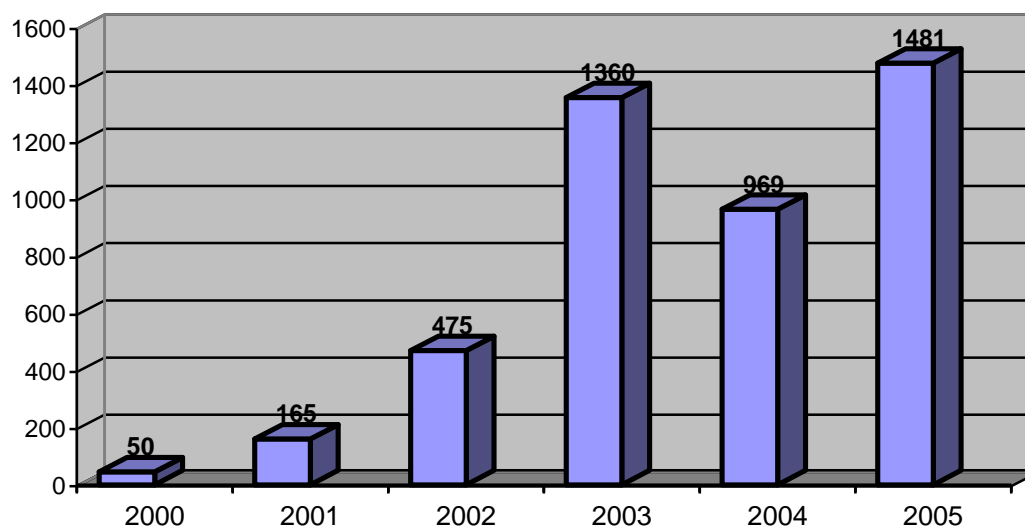
Сарадња јавног и приватног сектора (*Public Private Partnership*) је модификација наведене дефиниције заједничких улагања, при чему државни органи, органи локалне самоуправе или јавна предузећа склапају споразум о сарадњи са предузећем из приватног сектора да би и формално планирали, извршили и управљали одређеном делатношћу или добрима.

Највећи део прилива НСУ у Србију је до сада, као и у другим земљама у региону, дошао путем приватизације. Највише активности везаних за приватизацију се у другим земљама реализовало у другој половини деведесетих година XX века, током периода брзог раста страних улагања у свету. Одложени почетак приватизације у Србији је приказан на дијаграму о приливу страних улагања (којим није обухваћен девизни прилив по основу портфолио улагања).

---

¹¹ Класична продаја је подухват у коме приватни власници (или државе) продају предузећа, или њихове уделе у предузећима. Процес којим држава спроводи класичну продају назива се приватизација.

НСУ у Србији у милионима САД долара, 2000 - 2005 – годишњи приливи ¹²

Приливи НСУ у 2005. години су се приближили износу од 1,5 милијарде долара, и то углавном захваљујући продаји банака. Међутим, овако низак (на нивоу региона) општи ниво прилива из приватизације, гледано средњорочно, није одржив. Да би се привукли значајни износи нових непосредних страних улагања, неопходно је поспешити сарадњу јавног и приватног сектора, унапредити инфраструктуру и јачати конкуренцију. Ово је једини начин да се превазиђе озбиљан недостатак улагања и неразвијеност инфраструктуре.

Укупан ниво приватизационе активности у Србији од 2002. године, односно годишњи приливи улагања путем различитих метода које је забележила Агенција за приватизацију, дати су збирно у следећој табели ¹³.

2002.-2005.	Укупно понуђено	Укупно продато	Успешност (%)	Приход од продаје у хиљадама €	Инвестициони програм у хиљадама €	Социјални програм у хиљадама €
Тендери	96	54	56%	908.736	737.541	271.955
Аукције	1.608	1.254	78%	602.095	160.785	--
Тендери + аукције	1.704	1.308	77%	1.510.831	898.326	271.955
Капитално тржиште	773	523	68%	325.838	5.902	--
Укупно	2.477	1.831	74%	1.836.669	904.227	271.955

Треба напоменути да су поједина предузећа, фабрике и банке, које сада послују у Србији, биле у власништву страних компанија чак и пре продаје (попут Мобтела, Делта банке - *Banca Intesa*). Приликом њихове продаје новац одлази на рачуне страних власника и не може се сматрати приливом НСУ у Србију.

Скоро целокупан прилив капитала од тендера потиче од страних улагача, док је потпуно обрнуто у случају аукција, при чему доминантни прилив капитала долази од домаћих улагача. Приватизациони приливи који стижу преко

¹² Подаци се односе на укупна нето страна улагања. Извор: Народна банка Србије.

¹³ Погледати Табелу 3

тржишта капитала, подједнаки су по питању порекла капитала. Страни купци су махом **транснационалне компаније** (*Philip Morris, Interbrew, Lukoil, Holcim, US Steel, Alpha Bank, Lafarge, Carlsberg, Titan, Henkel, BAT, Galaxy Tire&Wheel*, итд.).

Многа страна предузећа су проценила да су општи услови за инвестирање у Србији релативно независни од политичке неизвесности, па су из тог разлога занемарила потресе на српској политичкој сцени. Питања нерешеног политичког статуса неће успорити економски развој земље. Постоје земље са дугорочним споровима и нерешеним статусним питањима, попут Јужне Кореје, Тајвана, Кипра и Израела, које су створиле надмоћна пословна окружења и последњих деценија спадају међу најуспешније економије на свету.

**Преглед приватизованих предузећа према сектору
(до 5. марта 2006. године)¹⁴**

СЕКТОР	Број приватизованих предузећа
Индустрија и рударство	521
Грађевинарство	183
Трговина	178
Пољопривреда и рибарство	104
Финансијске и друге услуге	100
Занатство	89
Угоститељство и туризам	78
Саобраћај и везе	61
Образовање и култура	12
Стамбено комуналне делатности	7
Водопривреда	6
Друштвено политичке заједнице и орг.	4
Здравство и социјална заштита	1
Укупно	1.344

Имајући у виду број приватизованих предузећа, улагачи се највише занимају за **прерађивачку индустрију**, а потом за **грађевинарство** и **трговину**. Агенција за приватизацију је од почетка процеса приватизације до краја јануара 2006. године због неиспуњавања уговорних обавеза покренула раскид купопродајних уговора за 194 приватизована предузећа; у истом периоду 70 купопродајних уговора је правноснажно раскинуто.

Треба се запитати зашто купци у великом броју случајева нису били у могућности да остваре уговорене инвестиционе и социјалне програме или пак да додатно улажу и преко уговореног шире своје пословање. Обзиром на то да су инвеститори потрошили позамашне своте новца за куповину предузећа у приватизацији, имали су и интерес да у дато предузеће додатно улажу (махом за набавку материјала и нове опреме), али и да се применом социјалног програма ослободе вишка запослених, те тако обезбеде повраћај и оплодњу укупно уложеног капитала.

¹⁴ Извор: Агенција за приватизацију Републике Србије.

Неуспешне приватизације (или пак одсуства већег постприватизационог улагања) могу се у одређеној мери оправдати чињеницама да су планови купаца каткад били преамбициозни и/или да су стања у датим предузећима, као и њихови изгледи на тржишту били погрешно оцењени. Један од разлога за неуспехе ових приватизација ипак лежи и у томе што се новим власницима (као и улагачима уопште) не пружа одговарајућа «после-продајна» услуга и подршка, било од Агенције за приватизацију, било од неке друге институције попут СИЕПА (*Serbian Investment and Export Promotion Agency*). Разлози изостанка пожељног (после-продајног) старања, односно накнадне подршке (*After-care*) су:

- одсуство непосредно изражене надлежности одговарајуће установе,
- непостојање потребног ауторитета дате установе, нарочито код локалних самоуправа и
- недовољна и/или неодговарајућа оспособљеност људи и опскрбљеност материјалним добрима.

Посматрајући ток процеса приватизације, 2003. година се намеће као период са највећим бројем понуђених и продатих предузећа, као и висином прихода од продаје. Пад који се у овим показатељима бележи у 2004. години делом је резултат и политичког потреса и нестабилности из 2003. и првих месеци 2004. године. Такође, 2003. године продавала су се нека од најпривлачнијих предузећа која су и донела највеће приливе новца (попут дуванске индустрије, више успешних предузећа из прехранбене и пиварске индустрије, као и дела малопродаје нафтне индустрије). Влада је, у намери да убрза процес приватизације у 2005. години, предложила, а Народна скупштина усвојила, измене и допуне одговарајућих закона (о приватизацији, Агенцији за приватизацију и Акцијском фонду). Надлежности Агенције за приватизацију су допуњене, те она сада обавља и послове стечајног управника уколико је стечајно веће именује да обавља те послове, а у складу са законом којим се уређује стечајни поступак. Постоје мишљења да промене у Закону о акцијском фонду и Закону о Агенцији за приватизацију угрожавају власничка права, појачавају ионако превелики утицај бирократије над предузећима, концентришу моћ у рукама бирократа и одржавају сукоб интереса (Агенција за приватизацију припрема предузећа за продају, продаје их и надгледа поступак продаје).

Битна измена Закона о приватизацији односи се на то да ће предузећима која иду на продају, држава отписати дуговања према фондовима и јавним предузећима и тиме их учинити знатно привлачнијим за потенцијалне инвеститоре. Поменути дугови би накнадно били измирени из прихода остварених продајом ових предузећа. Ове мере би требало да омогуће бржу приватизацију поготово великих и презадужених предузећа, која носе и претежни део баласта сувишне радне снаге. Ради се о предузећима из тзв. «Групе 67», чија би успешна приватизација умногоме определила успех читавог приватизационог процеса у Србији.

Требало би и одредити шта да се ради са предузећима у друштвеној својини која су без успеха два пута нуђена на продају – да ли радити нову процену вредности и поново их понудити на продају или путем стечаја извршити приватизацију имовине. Што се тендерске продаје тиче, на ред су дошла и, у поређењу са

ранијим, не тако привлачна предузећа. Понуда предузећа која се продају путем тендера «освежиће се» споредним и помоћним делатностима јавних предузећа. Ради бољег регулисања тржишта хартија од вредности усвојене су и измене и допуне Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената. Неопходно је и што брже доношење Закона о инвестиционим фондовима. На тај начин би деловање инвестиционих фондова који већ снажно учествују у процесу приватизације и представљају делотворно средство активирања ситног капитала, било уређено на одговарајући начин и постигла би се већа јавност у њиховом пословању (рок за доношење Закона о инвестиционим фондовима је март 2006. године).

Прилив НСУ у 2005. години је превазишао рекорд из 2003. године. Током 2005. године НСУ су превасходно долазила од приватизације банака. Банкарски сектор се, уз заштравање конкуренције у виду све већег броја учесника на тржишту, показао изузетно привлачним за стране улагаче. Главни разлози привлачности српског банкарског тржишта леже у чињеници да су каматне стопе на изузетно високом нивоу, односно да је званични «перципирани» ризик пословања јако висок, а да је стварни ризик пословања ипак знатно нижи (занимљив је податак да је Србија земља са највишом стопом враћених зајмова из послова са становиштвом). Стране угледне банке ће приватизовати преостале банке. То ће даље повећати конкуренцију на банкарском тржишту, и самим тим довести до снижавања каматних стопа. Очекује се и згушњавање банкарског тржишта, путем међусобних куповина и спајања банака.

Законом је дефинисано да приватизација мора бити окончана у 2007. години, са изузетком јавних предузећа. Прописани рок треба да се поштује, јер продужавање истовременог постојања друштвених и приватних предузећа води даљем обезвређивању друштвеног капитала, односно његовом противправном преливању ка приватном сектору. Исто важи и за јавна предузећа, која очекује организационо и статусно припремање за приватизацију. Неопходно је да се ова предузећа оснаже и смање трошкове свога пословања. Због тога је потребно да Влада, односно надлежна министарства, што пре израде Стратегију реструктурирања јавних предузећа (најдаље се у овоме отишло у сектору енергетике). Најављено је и смањивање вишка радне снаге у овим предузећима за 10%, као и у државној администрацији. Социјални програм, тј. отпремнине за ове раднике биле би финансиране из Транзиционог фонда. Додатна средства за овај фонд биће обезбеђена управо процесом реструктурирања јавних предузећа, тј. продајом оних делова предузећа који су далеко од основне делатности.

Укупни приливи непосредних страних улагања које бележи Народна банка Србије (НБС), обухватају и приватизационе приливе и нова непосредна страна улагања. Постојећа статистика страних улагања у Србији се заснива на евиденцији капиталних трансфера, коју води НБС на основу података које добија од пословних банака и региструје их као прилив НСУ у случајевима у којима пословне банке, као основ уплате наведу шифру 557 (страно улагање). Тренутак бележења прилива је онај када се реализује уплата, независно од уговорених обавеза.

Ова статистика омогућује праћење укупног прилива страних улагања из године у годину, као и поређење страних улагања у Србији са страним инвестицијама у другим земљама. Међутим, на основу ње се може утврдити порекло капитала

само по земљи плаћања (као што је приказано у доњој табели), која у многим случајевима није стварна земља порекла уложеног капитала. Подаци у доњој табели истичу Холандију као земљу из које је дошао далеко највећи прилив НСУ у Србију; у питању су заправо улагања ћерки-фирми компанија чије су матичне земље неке друге државе. Предузећа из САД тако доминирају по висини улагања у Србију која се остварују преко сопствених предузећа – посредника. Располовиви подаци дакле не омогућавају аналитичко праћење страних улагања (по земљама порекла, делатностима у које страни капитал улази, регионима у које се улаже), те је потребно унапредити саму статистику страних улагања и пронаћи одговарајућу методологију прикупљања података о страним улагањима¹⁵.

**Непосредна страна улагања по земљама плаћања, у хиљадама САД долара,
2000. – новембар 2005. године¹⁶**

Редни број	Земља	Прилив НСУ
1.	Холандија	794.442
2.	Аустрија	425.037
3.	Немачка	408.308
4.	Грчка	365.531
5.	Словенија	238.790
6.	Велика Британија	170.020
7.	Кипар	161.537
8.	Француска	154.180
9.	Швајцарска	100.190
10.	Луксембург	79.236
11.	САД	76.871
12.	Хрватска	74.848
13.	Италија	61.182

Агенција за приватизацију бележи податке о приливима од продаје предузећа у процесу приватизације, као и уговорене обавезе по основу инвестиционог и социјалног програма. Том приликом посебно издваја приливе који су дошли од страних купаца, односно вредности уговора у којима су купци нерезидентна правна/физичка лица. Подаци о приватизационим приливима које сакупља Агенција за приватизацију не укључују уплаћене износе по основу купопродајних уговора који су накнадно раскинути. Са друге стране, једном евидентиране (уговорене) инвестиционе обавезе и обавезе које се односе на социјалне програме се често не поштују, нарочито по питању рокова.¹⁷

Резултат наведеног је одсуство прецизне и ажурне евиденције приватизационих прилива. Када би ови подаци били поуздани, од износа укупног годишњег

¹⁵ У намери да се унапреди статистика страних улагања, 13. јула 2005. године основана је радна група коју чине представници Министарства за економске односе са иностранством, Народне банке Србије, Агенције за привредне регистре и Републичког завода за статистику.

¹⁶ Подаци се односе на новчане приливе по основу улагања нерезидената у Србију. Погледати Табелу 5. Извор: НБС.

¹⁷ Оваква ситуација често представља разлог раскида уговора.

прилива НСУ би се могли одузети приливи од приватизације и на тај начин би се добио годишњи износ *greenfield* страних улагања.

Узимајући у обзир изузетно мали број *greenfield* пројеката веће вредности (изузев инвестиције *Ball Packaging* од 75 милиона евра) може се проценити да *greenfield* улагања у Србији после 2000. године никада нису прешла износ од 150 милиона долара годишње¹⁸. Ово је свакако далеко од развојних потреба Србије и у том смислу незадовољавајуће. Будући да је домаћи капацитет улагања мали и да ће приватизациони приливи након реструктурирања и продаје следеће туре великих предузећа опати, јасно је да ниски ниво страних *greenfield* улагања мора бити повећан. Ради модернизације и развоја, пораста запослености и извоза, земља је очигледно упућена на значајно подизање прилива нових непосредних страних улагања и стварање средине у којој су постојећа предузећа подстакнута и подржана да реинвестирају у активности са вишом додатом вредношћу.

Приватни улагачи који су у претходних неколико година купили предузећа од државе у доста случајева не поштују своје уговорне обавезе које се односе на социјалне и инвестиционе програме (као што уосталом и медији нашироко извештавају). Када улагачи процене да је даље инвестирање оправдано, они га спроводе, у супротном се не могу приморати на улагање. Држави су тада на располагању две могућности: или да реагује и поништи претходну приватизацију чиме шаље лошу поруку другим потенцијалним и постојећим улагачима, или да занемари насталу ситуацију. Прва могућност би обесхрабрила ионако низак ниво улагања, а друга би подрила кредибилитет државе. Социјалне програме и инвестиционе обавезе би стога требало избацити из Закона о приватизацији и оставити продајну цену као једини критеријум. Дакле, оно што је овде неопходно је успоставити стварно, а не обећано стање ствари које се односи на непосредна страна улагања.

Врло је значајно открити прецизан износ нових непосредних страних улагања, јер је то најбољи показатељ квалитета пословног окружења. Приходи од приватизације су показатељ који доводи у заблуду, будући да приватни улагачи могу доћи не због привлачних пословних услова, него из других разлога. У класичном случају, они купују и тржиште са предузећем и на основу тога стичу екстра ренте, јер је тржиште монополизовано или чак затворено. Најбољи примери овога у Србији су продаје дуванских индустрија (Дуванска индустрија Врање и Дуванска индустрија Ниш), али постоје и други. Остали разлози могу бити слаба конкуренција и/или заштићено тржиште, скупе некретнине у власништву предузећа која су у поступку приватизације (чак и нека, иначе безвредна предузећа поседују атрактивне зграде на добрим локацијама), итд.

Када се приватизациони талас оконча, нова непосредна страна улагања (уз страна портфолио улагања) ће бити једини облици страних директних инвестиција. Ниво НСУ ће зависити искључиво од квалитета пословног окружења.

---

¹⁸ Извор: Центар за слободно тржиште, Београд.

Иако су улагања приватних домаћих предузећа изван Србије још увек релативно ниска, она су врло корисна и пожељна. У првом кораку она представљају одливе капитала, али потом следе добици од инвестирања.

Само 13-16% БДП Србије одлази у инвестиције, што је једна половина нивоа улагања у успешним транзиционим земљама. Србија ће тешко искузити снажни пораст НСУ пре но што се домаћа улагања значајно подигну, јер су домаћи предузетници први који тестирају квалитет пословног окружења.

Домаћа улагања су значајна и због тога што су по правилу већа од непосредних страних улагања. Тако учешће инвестиција у бруто домаћем производу (домаћа улагања) за 2003. годину у Републици Србији износи 14,1%, а за 2004. годину процена износи 19,2%¹⁹. Непосредна страна улагања су у 2003. години износила 1,36 млрд. САД долара (обрачунато по просечном курсу од 53,98 динара) и чинила 7,1% БДП, док су у 2004. години била на нивоу од 966 млн. САД долара (по курсу 58,38 динара) и чинила 4,3% БДП (процењена вредност).

3.2. Упоредне анализе

3.2.1. Савремена кретања

Глобална кретања

Деведесете године прошлог века биле су период значајног пораста глобалних НСУ проузрокованих повећаном глобализацијом, наглим напретком у југоисточној Азији средином деведесетих и повећаним кретањима унутар програма приватизације у земљама источне Европе. Већи део нових страних улагања притицао је у земље с развијенијом привредом и карактерисали су их велики изазови са којима су се предузећа суочавала: брзина технолошког развоја, глобално реструктурирање и унапређена логистика и проток информација.

НСУ на глобалном нивоу нагло су пала од 2000. до 2003. године у контексту светског економског успоравања и 2001. године тај пад је износио преко 40% у односу на 2000. годину. Дати пад је уследио након периода сталног раста у глобалном кретању НСУ од 1991. и врло значајног пораста у 1999. и 2000.²⁰ Ове бројке одсликавају главне факторе:

- Успоравање привредне активности почетком ове декаде у већим индустријским економијама.
- Оштар пад у пословању берзи хартија од вредности у раздобљу после „тачка- ком“ бума.
- Минималан успех који је Србија до сада имала у поређењу са другим земљама централне и источне Европе.

¹⁹ Подаци Републичког завода за статистику.

²⁰ Погледати Табелу 4.

Извештај о светским инвестицијама за 2004. годину²¹ показао је да се ови неповољни глобални токови мењају и да се напредак уочава нарочито у Азији, централној и источној Европи. Такође је показао да се растући значај Кине као главног подручја за нова страна улагања наставља и да је Кина заузела доминантно место за широки спектар индустријских сектора са значајним последицама за Србију и остале земље.

Кретања у земљама централне и источне Европе

Земље у процесу приступања ЕУ и остале источноевропске земље имају око једне трећине свих пројеката страних улагања у Европи и очекује се да ће се ова тенденција наставити.²² Растући тренд померања НСУ даље ка истоку ће се наставити у наредне две-три године и процењује се да ће земље у процесу приступања ЕУ са осталим земљама централне и источне Европе захватити до 40% свих улагања у Европи.

Предвиђа се да ће се у земљама централне и источне Европе јавити значајан проценат укупних нових улагања у Европи у пословно-административне службе, центре за чување података, логистику и нове инвестиције у производњу.²³

Србија, са својим очигледним предностима због становништва које говори стране језике, важног регионалног положаја, образовних и техничких способности и оствареног напретка у реформама, заузима значајно место и треба да искористи прилике које јој се пружају у овим областима.

Концентрација улагања

НСУ у централноисточној Европи (ЦИЕ) и даље су изражено концентрисана у земљама – Пољској, Чешкој, Мађарској и Словачкој – које су привукле значајна нова страна улагања уз то што су практично завршиле своје програме приватизације до 2000. године²⁴.

Брзи раст вредности укупног прилива НСУ у Републици Чешкој (који је порастао са 7,4 млрд. САД долара 1995. године на 56,4 млрд. САД долара 2004. године) и у Мађарској (са 11,3 млрд. САД долара 1995. г. на 60,3 млрд. САД долара 2004. године) потпуно је другачији од врло ниских бројки у Србији од 3,9 млрд. САД долара у 2004. години.²⁵

Утицај непосредних страних улагања

Прилив НСУ као проценат БДП у битној је вези са променама бројних привредних показатеља укључујући и нивое укупног БДП и БДП по глави становника. Табеле са овим подацима, које се заснивају на издањима Бечког института за међународне економске студије и УН, детаљно су наведене у прилозима, а неки њихови делови су истакнути у тексту који следи.

---

²¹ *World Investment Report 2004.*

²² Табела 6.

²³ Табела 7.

²⁴ Табела 8.

²⁵ Табела 8.

**ПРИЛИВ НСУ У % БДП-а, БДП ПО СТАНОВНИКУ (САД долара)
– ИЗАБРАНЕ ДРЖАВЕ**

	1990	1995	2000	2004
Хрватска				
Прилив НСУ у % БДП-а	---	0.6	5.9	3.5
БДП по становнику	5485	4029	4090	7557
Чешка Република				
Прилив НСУ у % БДП-а	---	4.9	9.7	4.1
БДП по становнику	3594	5349	5425	10462
Мађарска				
Прилив НСУ у % БДП-а	---	10.7	6.0	4.6
БДП по становнику	3484	4325	4565	9908
Румунија				
Прилив НСУ у % БДП-а	---	1.2	2.9	8.7
БДП по становнику	1648	1564	1674	3358
Бугарска				
Прилив НСУ у % БДП-а	---	0.7	8.0	11.7
БДП по становнику	2377	1580	1576	3137
Србија и Црна Гора				
Прилив НСУ у % БДП-а	---	---	0.6	5.3
БДП по становнику	2706	1412	1044	2813
Словачка				
Прилив НСУ у % БДП-а	---	1.3	9.5	3.1
БДП по становнику	3103	3617	3764	6019

Поређења ради, Ирска (призната као међународни пример успешности када је реч о привлачењу НСУ заснованог на усмереним стратегијама) имала је раст БДП по глави становника од 13.458 САД долара у 1990. години до 30.629 САД долара у 2002. и 44.521 САД долара у 2004 години.²⁶

Важност приступања ЕУ

Румунија и Бугарска, као земље у процесу приступања ЕУ, имале су значајан пораст и вредности и обима НСУ у последњих пет година, наглашавајући раније постигнути темпо приватизације, вредност коју су инвеститори дали оствареним

²⁶ Погледати Табелу 12.

неопходним законодавним реформама и повећане тржишне могућности које чланство у ЕУ са собом носи (погледајте следећу табелу²⁷).

Упоредни приказ годишњег прилива НСУ у милионима САД долара

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Румунија	419	1037	1157	1144	1562	5174
Бугарска	90	1002	813	905	1419	2488
Србија и Црна Гора	---	50	165	475	1360	966

У Румунији је приватизација привукла нове инвестиције у производњу због конкуретне предности ниске цене рада. Продаја на мало, продаја на велико и услуге за велико домаће тржиште такође су биле веома важне компоненте НСУ у Румунији.

Бугарска, са ограниченијим производним успехом, доживела је процват у грађевинарству усмереном на развој масовног туристичког тржишта. Ове две земље настављају да привлаче НСУ, за разлику од Србије која између 2003. и 2004. године пада на испод 1 милијарде САД долара.

Главни извори инвестиција

Компаније са седиштима у Немачкој, Холандији и Француској биле су главни инвеститори у нове земље чланице ЕУ и земље кандидате за ЕУ током последњих петнаест година. Ови подаци обухватају и међународне компаније, пре свега америчке и јапанске, које проширују своје присуство у Европи крећући се ка истоку.

Проблеми конкурентности

Такође постоје докази инвестиционих кретања из нових земаља чланица ЕУ и земаља кандидата за ЕУ у друга, јефтинија окружења. Мађарска је у последњих неколико година изгубила многе инвестиције које је привукла деведесетих година, у корист јефтинијих економија, због повећане цене рада и других трошковних притисака, и сада покушава да се представи као подручје погодно за пословања са вишом додатом вредношћу. Јаки притисци конкуренције у аутомобилској индустрији додатни су доказ ове тенденције, након ранијег успеха Чешке Републике.

Конкурентност у новим НСУ огледа се у глобалном и брзом технолошком развоју и напретку логистике, заједно са глобалном потребом за смањењем трошкова у већини индустријских сектора, што све заједно повећава конкурентност и подиже унутрашње стандарде и очекивања инвеститора. Србија мора да се потруди да сустигне земље у региону. Влада је уочила ову потребу и изнела је у свим својим изјавама и стратегијама. Због тога треба усвојити активнији и убрзанији приступ и одређеност за додатне изворе и иницијативе како би се унапредило и оспособило пословно окружење.

Посебно је важно створити услове за ефикасану примену открића и проналазака (иновативних резултата) у привреди, тако да се потребно време од настајања до комерцијализације иновације смањи до нивоа који се захтева на светском тржишту.

²⁷ Извор: Бечки институт за међународне економске студије.

Иновациона делатност заједно са научноистраживачком делатношћу, представља најзначајнију покретачку снагу укупном технолошком развоју једне земље. Нова знања и технологије, засноване на проналазачком, инвентивном и иновативном развоју, примењене у производњи и процесу стварања нових производа и услуга, једино могу повећати укупну конкурентност привреде Србије у светским оквирима.

Средства која се тренутно издвајају за област истраживања и развоја су недовољна (у 2003. години су износила 1,34% БДП)²⁸, иако је од 2000. године приметан њихов раст. Од тога, издвајања из буџета и фондова су у 2003. години износила 0,36% БДП, а у 2004. години 0,32% БДП²⁹, што показује тенденцију опадања издвајања из буџета, уз пораст издвајања приватног сектора за ову област. Позитивна кретања се запажају и упоређивањем стања из 2000. године са нпр. стањем из 2003. када су средства која је издвојио приватни сектор у ове сврхе утростручена. Међутим, потребно је још више мотивисати приватни сектор да се бави овим питањима и да и даље повећава улагања у ову област, узимајући у обзир улогу коју истраживање и развој имају у подизању продуктивности и измени целокупне привредне структуре у једној земљи.

Ради обезбеђивања финансијских средстава за подстицање иновативности, Законом о иновационој делатности оснива се Фонд за иновациону делатност. Омогућено је да Фонд током времена прерасте у акционарско друштво и да приватни капитал (укључујући и страна улагања) заузме значајно место у финансирању његових активности. Законом се истиче значај и потреба доношења економских подстицајних мера за правна и физичка лица која примењују савремене технологије, стварају и стављају у промет иновативне производе и услуге, реализују патентна решења или финансијски потпомажу развој иновационе делатности.

Србија није добро искористила шансу да привуче више НСУ после уласка осам земаља у транзицији у ЕУ. Инвеститори су напустили нове државе чланице у ЕУ првенствено из два разлога. Прво, нове чланице су морале да прихвате скупе прописе ЕУ, који намећу трошкове и смањују повољности у пословању. Друго, земље које су приступиле ЕУ морале су да уклоне такозване вертикалне субвенције, што је опет инвеститорима направило нето губитак. Србија до приступања ЕУ још увек има прилику да привуче више инвеститора од 25 држава-чланица ЕУ. Међутим, није реално очекивати да ће НСУ наставити да расту у осам земаља централне и источне Европе. Она су након 2000-2001. године значајно смањена, и то са 35 млрд. евра на 11.1 млрд евра у 2003. и 2004. години. Још је већи пад НСУ забележен у 25 држава-чланица ЕУ.³⁰

---

²⁸ Извор: Републички завод за статистику.

²⁹ Извор: Министарство науке и заштите животне средине.

³⁰ Укупна НСУ у ЕУ25 опала су од 2003. до 2004. г. са € 424,2 млрд на € 357,5 млрд, па су затим опет опала 2004. г. у односу на 2003. г. на € 189.8 млрд. Међутим, ово је само половина од „врхунца“ 2000. године од око €30 млрд. Када упоредимо 2002. са 2003, НСУ су порасла у ЕУ. 15 у Белгији, Грчкој, Аустрији и Португалији. Када упоредимо 2003. и 2004, НСУ су порасла у ЕУ 15 у Грчкој, Финској и Великој Британији.

Оно што брине 10 нових држава-чланица јесте да су НСУ у 2003. у поређењу с 2002. порасла само у Естонији. Када се упореди 2004. са 2003, НСУ су порасла у Чешкој, на Кипру, у Летонији, Литванији, Мађарској, Пољској и Словенији. Погледати Табелу 14.

Приступањем Бугарске и Румуније 2007/2008. године, јавља се нова шанса за Србију да привуче више инвеститора који ће напустити ове земље. НСУ у Бугарској и Румунији износила су укупно 7 млрд. САД долара 2004. године и очекује се да достигну 9 млрд. САД долара 2005. године. Уопштено узевши, ЕУ25+2 губи у надметању за НСУ од земаља далеког истока, Кине, Индије, САД и нових тржишта.

3.2.2. Регионална поређења

Упадљиво ниско место Србије када је реч о привлачењу НСУ, потврђује наредна табела³¹:

	СРБИЈА	БУГАРСКА	ХРВАТСКА	РУМУНИЈА	СЛОВАЧКА	ЕСТОНИЈА
Број становништва (милиона)	7,49	7,8	4,44	21,73	5,4	1,35
Прилив НСУ 2004. (млрд. САД долара)	0,97	1,609	1,1	5,1	1	0,9
НСУ укупно (млрд. САД долара) крај-2004.	3	6,6	12,4	18,2	12,2	9,4
НСУ по становнику, кумулативно (САД долара) крај-2004.	402,7	846	2792	837	2592	6962

Даља детаљна анализа, која потврђује важност НСУ у укупном привредном развоју, види се у наредној табели која приказује БДП по глави становника, реалну стопу раста БДП, степен инфлације и незапослености и важност извоза за укупан БДП (Табела 14)³²

	СРБИЈА	БУГАРСКА	ХРВАТСКА	РУМУНИЈА	СЛОВАЧКА	ЕСТОНИЈА
БДП по становнику (у САД доларима) 2004.	2972	3120	7660	3190	6156	7930
Стварна стопа раста БДП-а (2004/2003.)	9,3%	5,5%	3,7%	8%	4,9%	6,2%
Стопа инфлације 2004.	13,7%	6,1%	2,1%	11,9%	8%	3%
Стопа незапослености 2004.	18,5% ³³	12%	18,2%	6,3%	16%	9,7%
Укупан извоз (у % БДП-а) 2003.	14,4% ³⁴	37,3	21,9	37,3	65,5	49,9

Србија има, међу земљама са којима је извршено поређење, најнижи БДП по глави становника, највишу инфлацију, највиши степен незапослености и најнижи проценат извоза у БДП, а те разлике између Србије и земаља са бољим резултатима су изузетно велике.

³¹ Извор: разно – погледати Табелу 14.

³² Извор: разно – погледати Табелу 14.

³³ Према ИЛО методологији.

³⁴ Према подацима Републичког завода за статистику.

Озбиљност ситуације је истакнута и чињеницом да је, према општим показатељима привредног раста, Србија пре петнаест година била испред већине суседних земаља. Ови подаци подржавају чињеницу да је неопходно значајно побољшање у многим областима.

Велика препрека коју истиче овај преглед³⁵ односи се на проблеме око земљишта и чињеницу да Србија заостаје за својим суседима у усвајању основних закона о реституцији и да је закон о власништву над земљиштем знатно застарелији него у другим земљама. Ово показује и чињеница да у Србији нова улагања у индустријске паркове (кључна олакшица за НСУ уопште) и развој других имовинских односа (главни покретач НСУ у Бугарској, на пример) прилично заостају за другим земљама.

Уз то, одговарајуће градско и индустријско планирање је у Србији врло неразвијено, а и проблем грађевинских дозвола је извор велике несигурности и забринутости свих инвеститора. Ово потврђује да основни потпорни стубови за НСУ нису тренутно на месту и зато се Стратегијом као приоритетне издвајају мере које ће се позабавити датим проблемима.

Може се закључити да је стварање повољног окружења за инвестиције, и стране и домаће, главни изазов за све земље. Конкуренција у привлачењу НСУ расте широм света, нарочито у земљама које немају веће домаће тржиште или значајније природне ресурсе да охрабре инвеститоре да у њих улажу.

3.2.3. Компаративне предности Србије

Познавање страних језика

Србија се налази на врху лествице (42%) у односу на друге земље када је реч о проценту становништва које говори енглески језик.

У односу на Србију, Естонија има 30%, Румунија 16%, а Бугарска и Хрватска 14% становника који говоре енглески језик.³⁶

Компаративно ниске плате

Хрватска има највишу цену рада исказану у еврима, месечно (920). За њом следе Словачка (889) и Естонија (614). Међутим, Србија (333) има вишу цену рада у односу на Румунију (260) и Бугарску (196).

Наведени подаци заснивају се на просечном месечном трошку коју је инвеститор плаћао по запосленом у 2004. години, и обухвата просечну бруто плату и социјалне доприносе које плаћа послодавац.

Предлаже се да се преиспита шема социјалних доприноса, јер садашњи ситем одликују веома високи доприноси за квалификованије и боље плаћене запослене.³⁷

Место у центру региона

---

³⁵ Табела 14.

³⁶ Табела 14.

³⁷ Табела 14.

Док је кључно централно место Србије у региону добро за трговину и са Истоком и са Западом, друмска, железничка и речна саобраћајна инфраструктура треба да се развије како би се максимално искористиле могућности које пружа централна локација за трговину и индустрију. Слично томе, телекомуникациона мрежа треба да се унапреди како би одговорила потенцијалима у секторима ИКТ и услуга.

Упоредни порески подстицаји и порески кредити³⁸

Пореске стопе

Анализа говори да многе земље користе ниске стопе опорезивања и пореске олакшице као облик подстицања НСУ.

На располагању су разне врсте подстицаја, од ниских корпоративних пореских стопа до посебних подстицаја за отварање нових радних места у сиромашним подручјима. Такође, треба подстицати и улагања у истраживање и развој током укупног периода изузећа од пореза на одговарајућа улагања.

Србија има најнижу пореску стопу на добит предузећа од 10%³⁹, док је одмах за њом Бугарска са 15%. Хрватска и Естонија имају највише стопе – Хрватска 20%, а Естонија 24%.

Србија и Естонија имају најнижу стандардну ПДВ стопу од 18%, за степен нижу од Румуније и Словачке. Хрватска има највишу стопу од 22%, тик иза ње је Бугарска са 20%.

1) Изузећа од опорезивања

Изузећа од опорезивања су један од најчешће коришћених општих подстицаја, нарочито у земљама у развоју. Она се сматрају нетачним и неодређеним обликом подстицаја и нису замена за транспарентно и делотворно окружење.

Изузећа од опорезивања нису омиљена у Европској унији, јер се сматра да искривљују трговину, а не подстичу је. Међутим, она се и даље користе у разним облицима у разним земљама и упоредна анализа показала је да постоје различити критеријуми да би се неко квалификовао за изузеће од пореза, као и да постоје различите пореске стопе.

Србија и Хрватска нуде десетогодишње изузеће од плаћања пореза компанијама које инвестирају више од 7 милиона евра, односно 8,2 милиона евра и запосле најмање 100, односно 75 особа. Србија, такође, ослобађа од плаћања пореза концесије и непрофитне организације.

Бугарска и Румунија усмеравају своје подстицаје у облику изузећа од плаћања пореза на улагања у сиромашна подручја са високом стопом незапослености. Тако је у Бугарској корпоративни порез у регионима у којима је незапосленост изнад националног просека једнак нули за предузећа која се баве производњом, а у Румунији изузеће од пореза остаје све док је одређено подручје сиромашно.

---

³⁸ Погледати Табелу 14

³⁹ Треба напоменути да је у другој републици државне заједнице порез на добит предузећа 9%, те да је Србија и Црна Гора земља са најнижим пореским стопама на корпоративну добит у Европи.

У Србији, добит компаније проистекла из улагања у неразвијено подручје, ослобађа се пореза током двогодишњег периода. Међутим, Србија нема сличне подстицаје за подручја која су званично проглашена као осиромашена („девастирана“). Ову неправилност треба преиспитати и прилагодити.

Нове државе-чланице ЕУ, као што су Естонија и Словачка, примењују европско законодавство и модернизовале су своје пореске политике ускладивши их са европским стандардима. У Естонији, на пример, нема корпоративног пореза на добит која се реинвестира, док је у Словачкој исплата дивиденди изузета од пореза. И у једном и у другом случају избегнуто је двоструко опорезивање. У Србији се, осим пореза на добит од 10% на целокупну опорезиву добит, исплата дивиденди између резидентних обвезника не опорезује.

2) Порески кредити и бесповратна помоћ

Порески кредит је јаснији вид пореског подстицаја при чему предузећа у одређеним областима, сходно својим трошковима, које су установљене као национални и регионални приоритети, имају право на додатне пореске кредите. Ово може попримити облик повећаних пореских олакшица које имају нето ефекат смањења пореских обавеза предузећа. Непосредна бесповратна помоћ је други облик подршке предузећима, која се користи у многим земљама или за капиталне или за текуће трошкове, али такође постоји и у јаснијем облику, као трошкови истраживања и развоја.

2.1 Нова радна места

Порески кредити за отварање нових радних места постоје у већини земаља обухваћених прегледом. У Србији се порески кредит признаје у пореском периоду у коме је извршено запошљавање нових радника на неодређено време за износ једнак износу који чини 100% бруто зарада, односно плата, исплаћених запосленима, увећаних за припадајуће јавне приходе плаћене на терет послодавца. Порески кредит признаје се и у случају кад порески обвезник раскине уговор о раду са једним бројем запослених, ако у истом пореском периоду запосли више лица на неодређено време него што је број запослених са којима је раскинут уговор о раду. Такође, прописано је ослобођење од плаћања доприноса за обавезно социјално осигурање на терет послодавца (збирно 17,9%), за новозапослена лица старија од 50 година у целости – 100%, а за новозапослена лица старија од 45 година – 80%. То ослобођење од плаћања доприноса примењује се у периоду од 2 године од дана заснивања радног односа запосленог. У Бугарској постоје посебни програми за запошљавање младих људи. Словачка и Хрватска дају бесповратну помоћ која покрива трошкове отварања нових радних места у периоду од годину дана (Словачка до 4.000 САД долара годишње, а Хрватска до 2.725 САД долара годишње). Подстицајне мере у Румунији имају облик пореских кредита на бруто зараде у периоду од једне године.

2.2 Програми преквалификације

За разлику од других земаља обухваћених прегледом, Србија нема посебних подстицаја или пореских кредита којима би охрабрила инвеститоре да улажу у обуку радника.

2.3 Улагање у истраживање и развој

Србија нема никакве посебне пореске олакшице за истраживање и развој. Уколико се у наредном периоду желе привући улагања у ову област неопходно је пронаћи начин, по угледу на суседне земље, да се стимулишу заинтересовани улагачи из приватног сектора.

Естонија даје бесповратну помоћ за развијање производа и истраживање чији трошкови могу да достигну до 50% укупне цене пројекта. За оснивање и рад технолошких паркова Хрватска обезбеђује различите подстицаје (смањује порезе за основна средства и даје земљиште на коришћење). У Бугарској, новчана помоћ је расположива кроз одговарајући програм Европске уније (*Phare*), који укључује бесповратну помоћ за истраживање и развој за високотехнолошке пословне инкубаторе.

2.4 Други порески подстицаји

а) Убрзана амортизација или повећане почетне стопе амортизације, које постоје у Србији, Бугарској и Румунији, јесу један од уобичајених подстицајних облика. У том смислу, Бугарска нуди веће стопе амортизације за ИТ опрему на две године и 3 и 1/3 година за производњу опреме, док Србија нуди убрзану амортизацију на широки спектар основних средстава.

б) Други порески подстицаји које земље нуде страним инвеститорима се значајно разликују од једне до друге земље. Словачка изгледа нуди најповољнији порески систем без пореза на дивиденде, наследство или пренос власништва над некретнинама.

ц) Бугарска нуди двогодишње изузеће од ПДВ на увоз опреме. Србија, мада наплаћује ПДВ, нуди слободно тзв. улагање у стварима (тј. увоз опреме без плаћања царине).

У Румунији, према новом инвестиционом закону, сва улагања која премашују 1 милион САД долара уживају умањење обавезе опорезивања укупне корпоративне добити за 20%.

Резиме и закључци прегледа подстицаја

Реформа опорезивања и модернизација су кључни елемент целокупног пакета подстицаја који се нуди новим улагањима. Уопштено говорећи, укупна ниска стопа опорезивања, ефикасно и транспарентно вођена, прихвата се као најбољи приступ, јер не постоји искривљена слика домаће привреде и даје се довољан подстицај озбиљним инвеститорима.

У том контексту, подршка, укључујући и убрзану амортизацију, брз и ефикасан повраћај ПДВ, пореска ослобођења са правом на одбитак претходног пореза код извозних трансакција, пореске прописе којим се предузећа охрабрују да повећају ниво додате вредности и повећају доприносе за квалификоване раднике, представљају значајне елементе за оспособљавање пословног окружења у Србији како би се остварили национални циљеви пораста запошљавања и извоза.

Препоручује се да пореска политика Србије остане конкурентна пореским политикама суседних земаља по ниским стопама корпоративног опорезивања и ограниченим прописима који се тичу изузећа од плаћања пореза, и да се ове ствари стално прате.

Требало би израдити студије како би се утврдило могу ли се неке промене укључити да би се обухватили додатни порески кредити за одобрене схеме обуке запослених, трошкове истраживања и развоја, одобрене трошкове маркетинга и други начини којим се предузећа подстичу да повећају продуктивност и извозну конкурентност.

Треба посебно појаснити укључивање „осиромашених подручја“ у дефинисање права на изузеће од плаћања пореза за предузећа у неразвијеним подручјима, и наћи начин да се убрза регионални развој.

Србија нарочито треба да обрати пажњу на привлачење улагања која доносе светски познату марку, која значајно доприносе новом запошљавању и која доносе нову технологију. Ваља прецизно утврдити критеријуме којим би одређена инвестиција стекла статус улагања од посебног интереса:

- светски позната марка (*Brand*) подразумевала би, на пример, да се дато предузеће налази на списку највећих и најуспешнијих предузећа на свету попут списка *Fortune 500*,
- значајним улагањем које битно доприноси новом запошљавању сматрала би се инвестиција од преко 20 милиона евра којом се запошљава 100 нових радника или
- улагање у областима које се несумњиво могу окарактерисати као високотехнолошке.

Уколико инвеститор задовољи било који од претходно наведених услова стиче право на изузетне олакшице у виду:

- бесплатне доделе земљишта (право коришћења, односно право својине - након повраћаја имовине, приватизације градског грађевинског земљишта и измене одређених одредаба Устава Републике Србије),
- ослобађања од плаћања накнаде за уређење земљишта и
- обезбеђивања инфраструктуре до самог земљишта на коме се остварује улагање од посебног интереса.

4. УСМЕРЕНОСТ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА И ПОДСТИЦАЊА СТРАНИХ УЛАГАЊА

Приоритетни циљ Стратегије подстицања и развоја страних улагања јесте да се створе повољни услови, окружење и оквир за привлачење, задржавање и ширење међународно конкурентних и извозно усмерених улагања да би се обезбедили повећани нивои запошљавања, смањење трговинске неуравнотежености, економски и друштвени развој.

Стратешки циљеви за НСУ у Србији обухватају:

- Повећање броја и вредности нових улагања у индустријску производњу и сектора међународно размењивих услуга.
- Пружање олакшица и подршке инвеститорима како би се убрзало спровођење њихових планираних улагања у земљу.
- Охрабривање и пружање олакшица постојећим инвеститорима како би се повећао њихов ангажман у земљи и што је више могуће повећао ниво међународно конкурентне додате вредности у привреди.

4.1. Унутрашња усмереност

У самој земљи, Стратегијом се наглашава унапређење инвестиционог окружења:

- а) Повећањем и мерењем напретка правних реформи са циљем достизања европских стандарда.
- б) Јачањем националних и општинских институција, како би се обезбедила делотворна, транспарентна и доследна подршка инвеститорима.
- в) Развијањем кампање за разумевање значаја страних инвестиција која би била усмерена на општине и јавна предузећа са циљем да се истакне да је потреба да се привуку нова улагања национални приоритет, јер ће то омогућити отварање нових радних места и повећање извоза.
- г) Промоцијом иницијатива које се тичу развијања инфраструктуре и конкурентности као још једног приоритета, јер ће се тако обезбедити подршка и олакшице за нове инвестиције.

Главна унутрашња стратешка питања у развијању погодног окружења за НСУ у Србији обухватају:

- 1) Обновљене и убрзане реформе законодавних и административних препрека на које наилазе нови инвеститори, с посебним освртом на приоритетна подручја развијена у сарадњи са приватним сектором.
- 2) Значајно јачање институционалних капацитета на националном и општинском нивоу.
- 3) Омогућавање јачања сарадње у техничким питањима између Владе и приватног сектора.
- 4) Појачано интересовање за кориснички сервис развијен између Владе и приватног сектора, укључујући и именовање особа које ће заговарати нова улагања у кључним општинама и јавним предузећима.

- 5) Унапређење приступа земљишту, индустријским и технолошким парковима.
- 6) Дерегулација и либерализација области телекомуникација и побољшање телекомуникационе инфраструктуре.
- 7) Унапређење образовног сектора и успостављање веза између универзитета, истраживачких установа, приватног сектора и општина.
- 8) Рад са снабдевачима инфраструктурних и услужних делатности ради побољшања транспарентности, квалитета и цене ових служби за предузећа.

Побољшан приступ националној мрежи широкопојасног интернета и оптичкој мрежи ради подршке технолошким иницијативама и на тај начин обезбеђивање конкурентних услова за улазак НСУ у земљу.

У почетку, приоритетни задатак је развијање система партнерства активним учествовањем у комисији са јединственим циљем да се постигне мерљив ниво унапређења инвестиционог окружења и повећају нова непосредна страна улагања у конкурентне производне секторе привреде.

Постоји низ текућих иницијатива и намера је да се оне прошире и ојачају.

А) Комисија за подстицање улагања у привреду Србије

Ова Комисија, која представља бројна министарства и агенције, почела је са радом у новом саставу средином 2004. године, са циљем да обезбеди тело које ће се бавити ревизијом и убрзањем реформи закона и осталих прописа који се тичу улагања. Досад су основане специјализоване поткомисије које се баве питањима земљишта и инспекција. Комисија се највише бавила спровођењем Акционог плана за отклањање административних препрека за страна улагања за период 2004-2005. године.⁴⁰

Резултати и последице рада који је у току, предочени су међународним организацијама и организацијама приватног сектора. Многе од ових тема званично преиспитује Савет страних инвеститора у својој годишњој Белој књизи и ОЕСД у својим Инструментима за праћење инвестиција, са идејом да се даље развије начело отвореног дијалога.

Намера је да се прошири обим ове иницијативе у смислу:

- Проблема које треба решити и састава чланства.
- Оснивања сличних комисија/одбора у бројним већим општинама, са сличним дужностима и обавезама, али на локалном нивоу.
- Обезбеђивања редовних форума за ревизију како би се усагласио приступ националних и општинских власти.
- Повећање учешћа приватног сектора и укључивање ових одбора како би се обезбедило истицање и решавање проблема у вези са улагањима у поједине секторе.
- Обезбеђивања званичних ревизија које би водило Министарство за економске односе са иностранством.

⁴⁰ Акциони план за отклањање административних препрека за страна улагања за 2006. годину дат је у Прилозима – Прилог 1.

- Организовања годишњих скупова на високом нивоу између Владе и приватног сектора, како би се анализирао напредак и утврдили приоритети.

Б) Табеле конкурентности (Поглавље 2.2) показују врло лошу оцену Србије када је реч о широком спектру показатеља и подвлаче потребу за брзим помацима у кратком и средњем року.

Предлаже се предузимање широких унутрашњих мера, укључујући:

- Одржавање и развијање макроекономске стабилности путем фискалне исправности и усаглашености са смерницама које је дао ММФ.
- Убрзавање реформе државне управе и локалне самоуправе.
- Убрзавање процеса реформи у сектору телекомуникација и другим услужним делатностима.
- Развијање и спровођење програма о концесијама и јавним предузећима.

В) Мере за јачање институционалних капацитета на републичком и локалном нивоу ради подршке инвеститорима обухватају:

- Успостављање бољих веза између органа у јавном и приватном сектору на националном и општинском нивоу.
- Именовање „инвестиционих првака“ (шампиона улагања) – службеника и/или функционера који ће бити задужени за промоцију и пружање подршке инвеститорима у надлежним министарствима и јединицама локалне самоуправе.
- Јачање сарадње државних органа са образовним институцијама, пружаоцима јавних услуга и репрезентативним индустријским групама из приватног сектора по питању инвестиција.
- Успостављање мреже подкомисија и на тај начин ширење надлежности Комисије за подстицање улагања у привреду Србије.

Међу мерама неопходним за унапређење стања и позитивног утицаја НСУ на привреду Србије спадају: много чвршћа координација; стварање структура за одговарајућа предузећа које су се у иностранству показала као најбоља; успостављање поузданих механизма за делотворну сарадњу између ових институција, и повећана и преусмерена новчана помоћ за ове установе.

Питања која поменута радна група у МЕОИ треба да разматра и оцењује обухватају:

- Формулисање/предлагање политика за Владу и предлоге пројеката за донаторе.
- Праћење и оцењивање резултата у односу на спроведене мере за побољшање.
- Праћење проблема националне и локалне конкурентности.
- Мерење утицаја разних иницијатива за промоцију улагања и мера за пружање подршке инвеститорима.
- Повезивање развоја предузетништва, сектора МСП са напретком на пољу НСУ.
- Помоћ у утврђивању и уклањању препрека развоју извоза.

- Праћење напретка и утврђивање и обезбеђивање одговарајућих индустријских локација, технолошких и индустријских паркова
- Управљање уравнотеженим регионалним развојем широм Србије.

Начела којима се Стратегија руководи јесу издвајање приоритетних активности са циљем модернизације законодавног и регулаторног окружења, унапређење институционалних капацитета, решавање инфраструктурних и проблема конкурентности и покретање маркетиншких иницијатива у земљи и ван ње, што је детаљно објашњено у 7. поглављу – Питања, мере и активности.

4.2. Спољашња усмереност

По усвајању Стратегије, Влада ће тражити подршку да развије стратегију, односно план за промоцију улагања, чија би основна порука била да Србија предузима кораке да унапреди своје инвестиционо окружење и да истакне стварне могућности у таквом окружењу. Дата стратегија би требало и да одговори на проблеме негативне представе страних инвеститора о могућностима улагања у Србији. Овај промотивни програм може се представити у контексту поправљања кредитног рејтинга, тј. оцена „ризика“ у Србији, које су 2005. године дале бројне међународне агенције за процену ризика, као што су *Standard&Poor's* и *Fitch Ratings*.

Стратегија за промоцију улагања истаћи ће следеће главне елементе у складу са бољим схватањем начина на који размишљају страни инвеститори када треба да одлуче где се њихови инвестициони планови могу најлакше спроводити:

- Унапређење слике о Србији у иностранству.
- Привлачење (промоција) улагања.
- Олакшице за инвеститоре.

Унапређење слике о Србији у иностранству, привлачење улагања и олакшице за инвеститоре

Развијање маркетиншке и промотивне стратегије са циљем решавања проблема и изградње повољне слике о Србији, привлачења нових улагања и стварања олакшица за инвеститоре, обично се поверава агенцији која се бави остваривањем националних стратешких циљева и спровођењем политике утврђене од стране ресорног министарства. У Србији је то Агенција за страна улагања и промоцију извоза (СИЕПА).

А) Кампања за унапређење слике Србије

Кампања за унапређење слике Србије подразумева развијање маркетиншке стратегије и спровођење промотивног програма како би се међу инвеститорима из одређених сектора и на важним тржиштима променила негативна представа о Србији. Основни циљ јесте значајно смањење разлике која постоји између представе о Србији коју имају инвеститори и представе коју би Влада и агенције желеле да инвеститори имају у будућности. Најзначајнија иницијатива у овој области је пројекат "Брендирање Србије"⁴¹, у оквиру кога ће се спроводити низ активности у циљу промовисања и позиционирања Србије на светском тржишту.

⁴¹ Министарство за економске односе са иностранством и Министарство тровине, туризма и услуга су покренули ову иницијативу.

Различите земље усвојиле су разне методологије са циљем решавања овог проблема и на то би се требало угледати, у смислу:

- Јасног одређења циљне публике, као апсолутног предуслова.
- Израде и спровођења стратегије "брендирања" Србије.
- Развијања једне заједничке маркетиншке теме.
- Осмишљавања основних порука којима би се истакле позитивне и конкурентне особине привреде и одређеност Владе ка спровођењу реформи.
- Рекламирања у важним привредним часописима као што је *The Economist*.
- Промовисања посета важних новинара земљи, што је преузео Туристички савез.
- Промовисања и објављивања позитивних чланака и репортажа.

Б) Привлачење и промоција инвестиција

- Обратити пажњу на секторе у тежњи да се утврде важна предузећа у тим секторима и утицајни људи у тим предузећима.
- Развијати маркетиншке поруке, нпр. „кључне вештине уз ниже трошкове“, „механизми универзитетско/пословне подршке на месту“, „модерни пословни паркови“.
- Унапредити коришћење интернета као важног оруђа помоћу којег се прати развој сектора и предузећа, и могу се наћи подаци о историјату одређеног предузећа пре представљања од стране његовог руководства.
- Развијање корисничких услуга.
- Одласци на конференције и трговачке сајмове прилично су уопштен приступ тржишту и нису уобичајена пракса међу кључним доносиоцима одлука.

В) Олакшице за инвеститоре

Предлаже се да се ојачају услуге пост-инвестиционог старања, односно накнадне подршке путем реформе законодавства и администрације, да се унапреди сарадња на националном и општинском нивоу, да се именују инвестициони прваци, односно заговорници непосредних улагања на нивоу министарстава, општина и јавних предузећа и да се успостави начело „све под једним кровом“, које ће се пре свега односити на грађевинске дозволе.

4.3. Регионални развој

Постизање уравнотеженог развоја у свим регионима земље основни је циљ сваке државе. Оне стога често покрећу иницијативе и нуде олакшице засноване на особеностима одређених региона или округа како би се изнашли начини за привлачење нових улагања. Ове иницијативе често се спроводе путем додатне или дотиране инфраструктуре у виду земљишта или објеката, здравствених или образовних олакшица или конкретнијих индустријских подстицаја попут доделе додатних бесповратних средстава намењених основним средствима или оперативним трошковима, као што су обука особља и трошкови запошљавања нових радника.

Несразмеран регионални развој у Србији продубио се током процеса транзиције. Дугорочни и сложени проблеми регионалног развоја огледају се у великим разликама у нивоу развијености појединих области, незадовољавајућим степеном развоја саме републике, структурној неуравнотежености, неодговарајућим институционалним решењима и неповољним демографским токовима.

У Србији је тренутно дошло до застоја у институционалном развоју региона. Закон о регионалном развоју, Стратегија регионалног развоја и Политика регионалног развоја не постоје, као што не постоје ни регионалне институције нити агенције. Планира се покретање пробних краткорочних иницијатива у многим општинама ван Београда, ради развијања локалних партнерстава и иницијатива са циљем унапређења инвестиционе климе. Развиће се посебне регионалне политике за привлачење и подстицање НСУ у складу са развијањем регионалних институција, са краткорочним циљем да се прошири дефиниција „неразвијених региона“ и да се у њу укључе и „осиромашена подручја“.

4.4. Доступност земљишта са инфраструктуром и објектима

4.4.1. Грађевинско земљиште

Стратешки циљеви:

- **Стварање тржишта грађевинског земљишта уз минимално администрирање;**
- **Једноставан, јасан, ефикасан поступак за стицање права коришћења грађевинског земљишта;**
- **Смањивање могућности корупције на локалном нивоу;**
- **Снижавање трошкова изградње некретнина (како привредних, тако и резиденцијалних);**
- **Повећавање кредитирања на бази хипотека.**

Постојеће стање

Немогућност стицања права (власништва) над грађевинским земљиштем по тржишним условима је основна препрека за побољшање услова инвестирања у Србији. Правна сигурност је смањена, послови промета се ослањају на *ad hoc* решења, а нема ни јасних критеријума за одређивање цена. Главни узрок томе су застареле и сложене правне норме:

- Устав прописује да је грађевинско земљиште искључиво у државној својини;
- За разлику од већине других земаља у транзицији, Србија још није донела Закон о повраћају имовине;
- Закон о планирању и изградњи, којим се одређује да је локална самоуправа надлежна за просторно планирање, располагање грађевинским земљиштем и издавање грађевинских дозвола, садржи многе недостатке и нејасноће;
- Да би примењивале Закон о планирању и изградњи, општине су усвојиле сопствене подзаконске акте, чиме је стање у овој области постало сложеније. Локални прописи су непрецизни, са нејасним поступком и

- условима за одређивање општинских/градских накнада за грађевинске дозволе, закуп и уређење земљишта;
- Не постоји Закон о имовини локалне самоуправе којим би се ближе регулисала одговорност за располагање грађевинским земљиштем од стране локалне самоуправе.

Све ово ствара простор за злоупотребе на локалном нивоу. Такође, непостојање потпуне базе(а) података о доступном земљишту, као и непотпуност земљишних књига и других евиденција, додатно доприноси нерегуларности, па чак и корупцији у поступку стицања права над земљиштем. Последица оваквог стања је развој привреде Србије који се не одвија задовољавајућом брзином.

Позитивни помаци ипак постоје. СИЕПА је тако у децембру 2005. године припремила и објавила на својој интернет презентацији базу података са преко 400 атрактивних инвестиционих локација широм Србије. База садржи детаљне спецификације локација, информације о расположивој инфраструктури, као и основне податке о привреди, школству и радној снази општине у којој се локација налази. Велики број уноса илустрован је одговарајућим фотографијама и урбанистичким плановима. База је доступна свима без накнаде.

Правне мере

Усвајањем нових и изменама постојећих прописа ће се створити неопходан правни оквир за уређење стања у овој области. Узимајући у обзир наведене препреке, намеће се потреба да се што пре донесу одговарајући прописи којима би се уредила следећа питања:

I Устав

Новим Уставом Републике Србије треба предвидети једнакост свих облика својине (приватне, задружне и државне) над грађевинским земљиштем, као и право промета свим власницима на овој категорији земљишта **(рок за извршење ове обавезе: новембар 2006. године);**

II Закон о повраћају имовине

Закон треба да обезбеди повраћај целокупне имовине одузете након Другог светског рата. Имовина која не може бити враћена у природном облику, биће надокнађена на други законом утврђени начин. Повраћајем имовине ће се обновити вера грађана у заштиту приватне својине и владавину права и бар делимично исправити историјска неправда нанета власницима и њиховим потомцима. Такође, разјасниће се и замршена својинска ситуација земљишта и других некретнина, доћи ће до неупоредиво веће понуде истих на тржишту, те последичног снижавања цена изградње и закупа са даљим позитивним ефектима на укупну привредну активност и стандард становништва. Отклониће се и ризик за стране улагаче који је последица одлагања реституције **(рок: крај 2006. год);**

III Закон о планирању и изградњи

Нови закон треба да поједностави и убрза цео поступак располагања грађевинским земљиштем, поготово када је у питању давање у закуп грађевинског земљишта и издавање грађевинских дозвола. Одредбе новог (или измењеног) закона морају да буду прецизније и да обавезују органе локалне самоуправе, што ће искључити могућност арбитрарног поступања. Такође,

прописи треба да буду јасни и када су у питању критеријуми за утврђивање износа накнада за закуп, уређење земљишта и слично. Даље, ако је инвеститор доставио комплетну документацију за добијање грађевинске дозволе или закуп, односно уређење земљишта, поступак одобрења треба да траје најдуже 15 дана **(рок: јул 2006. године)**;

IV Закон о имовини локалне самоуправе

Закон би омогућио општинама да постану власници и располажу непокретном имовином на својој територији. За истинску децентрализацију у држави неопходно је да локална самоуправа буде имовински и финансијски самостална, али и много одговорнија за своје поступке. Газдовање државном имовином које општине сада *de facto* спроводе, постало би више «домаћинско» **(рок: децембар 2006. године)**;

V Закон о државном премеру и катастру непокретности

Закон треба да предвиди гашење досадашње праксе двоструког књижења земљишта (у земљишним књигама и у катастарским евиденцијама). Цео поступак треба да обавља врхунски организована, обучена и опремљена катастарска служба. Нацрт Закона о државном премеру и катастру непокретности треба да буде достављен Скупштини на усвајање **(рок: октобар 2006. године)**.

Друге неопходне мере

Увођење тржишних критеријума у сферу градског грађевинског земљишта јесте неминовност на путу развоја и изградње модерне српске привреде и захтева одлучна решења. Потребно је извршити **приватизацију градског грађевинског земљишта**, као процес у коме би физичка и правна лица могла да откупе земљиште од државе, која би потом зарађени новац проследила бившим власницима, односно њиховим наследницима и тиме извршила намирење за велики део раније национализоване и конфисковане имовине. Уколико садашњи корисници земљишта исто ипак не откупе од државе, она би земљиште пренела у својину бившим власницима. Након тог чина, бивши-поновни власници би наставили да прикупљају земљишне ренте од корисника уместо државе. Процена је да би се цена могла утврдити на нивоу половине тржишне цене права коришћења на градском грађевинском земљишту. Такође, процењено је да би вредност приликом откупа земљишта могла бити износила 12-15% вредности онога што је на датом земљишту дозвољено изградити.

Остале мере треба усредсредити на стварање тачне и потпуне евиденције земљишта, а поготово парцела које су планом намењене привредним активностима и слободне су за изградњу производних и услужних објеката.

Пре свега, неопходно је остварити пројект комплетирања катастарске евиденције у Србији (у овом тренутку у Србији је уписано 77% непокретности у јединствену евиденцију катастра непокретности). Пројект је помогнут средствима СБ, Европске агенције за реконструкцију, Шведске агенције за међународни развој и Немачке агенције за техничку сарадњу, а започет је 2003. године и треба да буде окончан за 5 година **(рок: 30. април 2010. године)**.

У сарадњи са општинама треба створити статистичку базу података о земљишту доступном за градњу и развој производних и услужних делатности. Ова база података треба да буде развијена и на централном и на локалном нивоу (**рок: новембар 2006. године**).

4.4.2. Индустијски и технолошки паркови

Успостављање индустријских паркова представља један од најбитнијих начина за привлачење страних непосредних улагања. **Индустријски паркови** представљају скупове предузећа сконцентрисаних на одређеној територији, која деле исту инфраструктуру; у почетку су коришћени само за производне делатности, док се данас у њима комбинују производња и услуге, с тим што се производња све више ослања на високе технологије.

Технолошки паркови се од индустријских паркова разликују по томе што је активност предузећа која послују у технолошком парку усмерена на технолошки развој, односно на комерцијализацију научно-истраживачког рада. За технолошке паркове су кључне интензивне везе предузећа, универзитета и научних института.

Индустријске и технолошке паркове може да оснује држава или приватно лице. Обично је у фази оснивања неопходна помоћ и подршка државних институција. Након изградње, пословни простор унутар парка може да се изнајми или купи.

Сврха индустријских паркова је, осим обезбеђивања физичког простора за остваривање страног непосредног улагања, и стварање повољних услова за развој одређених регија. Производња у индустријским парковима утиче на: пораст запослености локалног становништва, измену структуре запослених путем обуке и тренинга (траже се одређени профили кадрова), привлачење пратећих и услужних делатности, али и коришћење локалних добављача и логистике, што утиче на привредни развој целокупне регије.

Стратешки циљеви:

- **омогућити брзо отпочињање активности привредника који се одлуче за улагање у Србију;**
- **повећати запосленост и прилив непосредних страних улагања;**
- **унапредити инфраструктуру и постојећу технологију;**
- **допринети уравнотеженом регионалном развоју земље, односно унапређењу, а потом и сталном развоју појединог региона.**

Постојеће стање

Студије о подстицајима за улагања које су израдиле познате консултантске куће, показују да пореско ослобађање и готовинске субвенције нису најважнији подстицаји улагањима. Од изузетног значаја су земљиште и инфраструктура, добри комунални и кабловски системи, као и јасна власничка права. Србија има нагомилане проблеме инфраструктурног развоја, власништва над земљиштем и другим некретнинама. Нарочито док се ти проблеми не реше, индустријски паркови могу представљати повољне локације које инвеститорима нуде брзо, угодно и власнички јасно успостављање пословања.

Индустријски паркови још увек не постоје у Србији, док у свету, али и у непосредном окружењу Србије, узимају све већег маха. То умањује изгледе да се повећа прилив страних непосредних улагања у Србију (нарочито производно оријентисаних непосредних страних улагања). Стога је неопходно брзо обезбедити предуслове који омогућавају успостављање индустријских паркова. У циљу што бржег повезивања привреде са научним, истраживачко-развојним и иновационим сектором, Законом о иновационој делатности (као и Законом о научноистраживачкој делатности) су дефинисане организације за пружање инфраструктурне подршке иновационој делатности, и то: *пословно-технолошки инкубатор* и *научно-технолошки парк*.

Пословно-технолошки инкубатор је привредно друштво које ставља на коришћење, уз накнаду, пословни простор, административне, техничке и друге услуге, новооснованим привредним друштвима или иновационим организацијама, а најдуже пет година од њиховог оснивања. Овим се омогућава да почетак њихове делатности не буде оптерећен великим улагањем у инфраструктуру, већ се сва потребна средства могу усредсредити на иновациону и производну делатност, ради што бржег пласмана нових производа и услуга на тржиште. Ограничење дужине могућег боравка корисника услуга у пословно-технолошком инкубатору у функцији је њиховог потпуног и што бржег осамостављивања и остављања простора за друга привредна друштва и иновационе организације на почетку делатности.

Научно-технолошки парк је најраспрострањенији организациони облик, у развијеним државама, који се користи за непосредно повезивање науке и привреде, а у циљу стварања иновација и подизања укупне конкурентности. За функционисање научно-технолошког парка неопходна је његова веза са високошколским установама, научноистраживачким центрима, привредним друштвима и јединицама локалне самоуправе, при чему они могу бити истовремено и оснивачи и корисници услуга као чланови. Према одредбама овог закона научно-технолошки парк је привредно друштво које у оквиру дефинисаног простора пружа инфраструктурне и стручне услуге високошколским, научноистраживачким и иновационим организацијама, као и високотехнолошким и средњетехнолошким привредним друштвима у одређеној научној, истраживачко-развојној или производној групацији, у циљу њиховог повезивања, ради што брже примене нових технологија, стварања и пласмана нових производа и услуга на тржиште.

Партнерство заинтересованих страна

Успостављање индустријских паркова у Србији захтева истовремено деловање и партнерски однос заинтересованих страна: централне власти, локалне самоуправе, предузећа оператера (управитеља) индустријског парка и предузећа корисника (станара) индустријског парка.

У овом случају је улога централне власти веома значајна. Наиме, у којој мери држава својим средствима учествује у развоју индустријског парка, зависи од степена развоја земље или подручја на коме се он оснива. У земљама које располажу већим средствима, држава непосредно подстиче (често готовинске

субвенције) изградњу инфраструктуре индустријског парка, док се у земљама у којима државни буџети нису таквог капацитета, заинтересованим инвеститорима нуди да изграде индустријске паркове, а држава заузврат даје одговарајуће пореске олакшице и ослобађања.

Најбитније је да Србија привуче оператере индустријских паркова са међународним искуством. То ће се постићи давањем земљишта под повољним условима и изградњом примарне инфраструктуре до границе индустријског парка. У неразвијеним регионима земљиште треба додељивати бесплатно. Наравно, потребно је издавање међународног тендера како би се одабрали најбољи оператери за одређене локације. Предуслове за успостављање примарне инфраструктуре треба да обезбеде централна власт и локална самоуправа, сходно својим надлежностима. Обавеза оператера је да изгради примарну инфраструктуру у индустријском парку, а може да изгради и одређене објекте – фабричке хале које би накнадно издавао или продавао станарима индустријског парка. Такође, може да обезбеђује и одређене услуге за предузећа-станаре. Значајан допринос оператера индустријског парка је и у томе што рекламирањем свог индустријског парка представља и Србију као инвестициону дестинацију.

За саме кориснике индустријског парка погодно је то што им се у индустријском парку омогућује брзо отпочињање пословања, ослобађају се мукотрпних поступака за добијање разноврсних дозвола и имају јасну слику власништва над земљиштем на коме се налази њихов објекат, односно објекат који закупуљују.

Наравно, и предузећа оператери и предузећа корисници индустријског парка уживаће све подстицаје за улагања који и иначе важе на територији Србије: за велике инвестиције, за мала и средња предузећа, за новозапослене раднике у неразвијеним подручјима и др.

Правне и друге неопходне мере

Потребно је донети **Закон о индустријским парковима** који треба да:

- одреди индустријске паркове као подручја од јавног интереса; дефинише критеријуме по којима се појединачно улагање може прогласити за стратешко, за улагање од јавног интереса (улагање које достигне износ од 20 милиона евра и запосли 100 лица); овласти Владу да у оба случаја може да прибегне експропријацији тог земљишта уз плаћање тржишне накнаде власницима.
- дефинише концепт индустријских паркова (које услове треба испунити да би одређена зона добила статус индустријског (пословног), технолошког или научног парка;
- назначи да је Влада надлежна за доделу статуса индустријског парка одређеном подручју, те да може (у конкурентском поступку) земљиште у државној својини да уступи заинтересованим инвеститорима - будућим оператерима индустријског парка
- опише ток поступка и услове за оснивање индустријских паркова (треба потпомагати неразвијена подручја или општине);

- одреди организациону јединицу на централном нивоу надлежну за вођење целог поступка, док је Влада крајња инстанца која доноси одлуку (даје сагласност) на предлог те јединице;
- дефинише да оператер индустријског парка може бити и домаће и страно приватно предузеће или предузеће у мешовитом власништву (приватног предузећа и локалне самоуправе);
- пропише да локална самоуправа може да добије финансијску помоћ државе приликом оснивања индустријског парка, а да, с друге стране, приватна предузећа могу уживати пореске олакшице;
- установљава правни оквир за међусобне односе оператора и предузећа-корисника индустријског парка (**рок: јул 2006. године**).

Коначно, неопходно је одредити локације за индустријске паркове, и то у тесној сарадњи централне и локалних органа власти. Поред неизграђеног земљишта, тзв. *Greenfield* локација, погодних за изградњу индустријских паркова, потребно је истражити и места на којима већ постоји одређена инфраструктура, која се не користи на економски ефикасан начин. У питању су тзв. *Brownfield* локације за које се везују предузећа чија ће приватизација заправо бити обављена путем стечаја. У овом смислу су јако занимљиве напуштене базе Војске Србије и Црне Горе због своје основне инфраструктуре, али и објеката који се могу преуредити за потребе корисника индустријског парка. Треба нарочито узети у обзир такве објекте у пограничним подручјима који су као последица смањења војног састава, али и различитих међудржавних споразума, остали без својих посада. Те области су критичне и због неуравнотеженог регионалног развоја, па њиховим претварањем у индустријске паркове као центре привредне активности постале би значајније. Коначан резултат треба да буде потпуна и ажурирана база података. Такође, наведена активност треба да тече истовремено са усвајањем раније поменутих прописа (**рок: мај 2006. године**).

Обезбеђивање потребних финансијских средстава

Изградња индустријских паркова захтева значајна финансијска средства за куповину земљишта, нивелацију терена, изградњу комуналних система и саобраћајне инфраструктуре, довођење савремених телекомуникационих мрежа итд. За изградњу једног индустријског парка у Словачкој (која се по трошковима може упоредити са Србијом) потребно је око 3,4 до 4,5 милиона евра.

Будући да ће у Србији локална самоуправа и централна власт давати оператерима земљиште или бесплатно, или у виду свог улога у акционарском друштву које управља индустријским парком, остаје да државни органи реше питање финансирања одговарајуће примарне инфраструктуре.

Имајући у виду ограничења државног буџета, али и буџета локалних самоуправа, као извор финансирања могу послужити средства текуће буџетске резерве. Постоји пракса да се поменута средства користе за сличне намене. Влада Србије је тако у јуну 2005. године из текуће буџетске резерве издвојила 100 милиона динара на име учешћа Републике у финансирању Програма за подстицање запошљавања и оживљавања производње у Крагујевцу, Бору и

Врању. Постојање функционалних индустријских паркова у поменутим градовима, допринело би и смањивању незапослености и оживљавању производње.

Изградња примарне инфраструктуре за индустријске паркове може се обезбедити и преумеравањем средстава из фондова за субвенционисање привреде, који су са становишта Светске трговинске организације (СТО) недозвољен инструмент подстицања привредне активности. Преумеравање поменутих средстава је у сагласности са чињеницом да одмицањем процеса приватизације непрестано опада број предузећа која користе непосредне државне субвенције.

У случајевима где локална самоуправа има довољан финансијски капацитет, она може ступити у партнерски однос са приватним привредим друштвом и на бази заједничког улагања изградити индустријски парк и истим управљати сходно власничком уделу.

Имајући у виду да Србија иде ка даљем приближавању Европској унији, финансирање изградње индустријских паркова моћи ће се обезбедити и коришћењем средстава ЕУ, из пред-приступних (*Instruments of Pre-Accession*) и структурних фондова (*Structural Funds*). Неопходан услов за добијање средстава из фондова ЕУ је укључивање локалне самоуправе као партнера у успостављању индустријских паркова (нарочито власнички).

Посебан случај су интересовања улагача чије се потенцијалне инвестиције препознају као стратешке. Непосредним преговарањем потребно је обезбедити привлачнију понуду од других држава-конкурентата, које теже да привуку датог улагача. По успешном окончању преговора јавност мора бити тачно упозната са обавезама које је држава прихватила, као и користима које ће долазак поменутог стратешког инвеститора донети Србији. У тим случајевима Влада може да припреми посебан правни оквир којим умањује ризик за улагача, а средствима из буџета покрије трошкове евентуалне експропријације земљишта. Осим разноврсних подстицаја које Србија и иначе нуди инвеститорима, у случају стратешког инвеститора, држава може преузети и обавезу изградње путне и друге инфраструктуре у области у којој ће стратешки инвеститор сместити своје пословање. У овим областима је могуће и прилагођавање образовног система тако да се стварају образовни профили који одговарају потребама стратешког улагача и обезбеђује настава на језицима земаља из којих долазе стратешки инвеститори.

4.4.3. Слободне зоне⁴²

Концепт слободних зона развијао се од педесетих година прошлог века као средство помоћу којег се стварало погодно окружење за пословање, пре свега за предузећа која траже јефтину извозну базу. Тај процес подразумева утврђивање, одређивање и ограђивање бесцаринских зона у земљи у којима је извозним предузећима дозвољено да послују без уобичајеног придржавања локалних закона који регулишу плаћање царинских и других обавеза.

Такође, предузећима се обично дозвољава да своје пословање заснивају на страном валути и често не подлежу уобичајеним прописима и обавезама када је реч о законима о раду, девизном пословању и другим административним обавезама и прописима. Слободне зоне најуспешније послују у најнеразвијенијим привредама, у којима се уобичајени закони и остали прописи још нису усавршили и осавременили како би се изашло у сусрет потребама инвеститора. Начела слободне зоне су се развила изван првобитних подстицаја као што су јефтина радна снага, ограничено опорезивање предузећа и смањена папирологија. Слободне зоне су превазишле концепт слободних/јавних царинских складишта и развила се у трговачке и међународне шпедитерске пунктове и чак се рекламирају као важни малопродајни и угоститељски центри за туристе. Водећи пример овог начина употребе концепта слободне зоне јесте Дубаи. Концепт слободне зоне могао би се искористити у смислу развоја слободне луке на Дунаву, као једног елемента развоја „извозног саобраћаја и логистичког стожера“ у Србији. Међутим, препоручује се да се детаљно преиспита постојеће коришћење концепта слободне зоне како би се утврдиле његове стварне користи, а нарочито стварни допринос нето извозу. Притом, развој Србије који би се заснивао искључиво на концепту слободних зона могао би указивати на неспремност да се спроведу реформе на целој територији Србије.

Предузећима се обично дозвољава да послују у изолацији од општих несавршености националног окружења. Главне привлачности слободних зона су повољан царински третман, извесне пореске олакшице и поједностављени административни поступци. У слободним зонама се одвијају разноврсне привредне активности са циљем да се подстакне извоз, односно повећа спољна трговина земље домаћина и да се пружи позитиван допринос домаћој привреди. Међутим, у модерном свету СТО где се истиче важност усклађивања царинских тарифа, општег смањења правила и прописа у вези са пословањем, те одсуства разлика у третману домаћих и страних инвеститора, разлози за успостављање и развој слободних зона се окрећу привлачењу НСУ и предузећима која би своје пословање у каснијој фази наставила у оквиру индустријских паркова.

У Србији је у току усаглашавање са правилима и процедурама ЕУ свеобухватним осавремењивањем правила и прописа пословања. Посебан циљ је да се унапреди приступ земљишту и подстакне изградња индустријских и технолошких паркова. Препоручује се да се преиспитају пракса и концепт слободне зоне, могућности комбиновања овог концепта са развојем индустријских паркова, као и то да ли би се на потребе постојећих корисника зона могло боље одговорити повећањем броја јавних царинских складишта.

---

⁴² Општи подаци о слободним зонама налазе се у Прилогу 2.

4.5. Концесије – сарадња јавног и приватног сектора⁴³

Закон о концесијама усвојен је марта 2003. године и регулише развој сарадње јавног и приватног сектора.

Законом су одређене бројне области и сектори у Србији у којима концесије могу бити одобрене. Изражена потреба за концесионим финансирањем постоји код:

- Истраживања и експлоатације минералних ресурса
- Изградње, техничког одржавања и управљања друмском саобраћајном инфраструктуром
- Одржавања и управљања инфраструктуром железнице
- Управљања објектима ваздушног и водног саобраћаја
- Одржавања и управљања постројењима из области енергетике и телекомуникација
- Решавања комуналних проблема, првенствено водоснабдевања и отпада
- Туристичке инфраструктуре и спортско-рекреативних објеката
- Бањских центара, термалних извора и приобалног појаса река и језера.

На међународном нивоу се сматра да принцип сарадње јавног и приватног сектора представља добар механизам за обезбеђивање финансијских средстава и управљачких способности при одређивању и развоју кључних услуга. До сада је у Србији интерес приватног сектора био изражен у више потенцијално перспективних области, али целокупна тематика је још увек релативно неразвијена и недостаје јој један свеопшти проактивни стратешки приступ.

Као вид иницијалног корака подршке предлаже се доношење мера за изградњу капацитета у тој области са усмеравањем пажње на развој општег разумевања за кључне компоненте укључујући критеријуме за селекцију пројекта, опције финансирања пројекта (укључујући уобичајене критеријуме за приступ међународним финансијским институцијама), правну документацију и обезбеђивање праћења и ревизије пројекта. Важно је напоменути да укупни трошкови капитала, укључујући и висину финансирања путем акционог капитала и зајмова који су саставни део сваког пројекта сарадње јавног и приватног сектора, у великој мери зависе од степена процењеног политичког и економског ризика земље и од међународне оцене од стране специјализованих агенција.

Следеће примедбе од стране међународних агенција из приватног сектора показују да је Србија, упркос недавним побољшањима, још увек слабо оцењена у поређењу са другим земљама у развоју и развијеним економијама.

А) “Упркос доскорашњим кратковечним и slabим коалиционим владама у Србији, напредак у спровођењу институционалних и правних реформи и остваривању макроекономске стабилности био је прилично постојан”. “Иако је тренутна владајућа коалиција нестабилна, ми очекујемо доследност у спровођењу промишљеног политичког програма и наставак споразума са ММФ”. “Насупрот томе, побољшано политичко окружење и стабилније владе олакшале би имплементацију изазовног српског програма реформи, подржале

⁴³ Додатак о концесијама – видети Прилог 3.

прилив неопходних непосредних страних улагања и помогле поновно успостављање конкурентности привреде. Све то заједно, евентуално би побољшало кредитни рејтинг Србије, краткорочни рејтинг Б и дугорочни рејтинг Б плус”.⁴⁴

Б) “Потпора “ББ” рејтингу Србије су њене унапређене јавне финансије, повољан положај јавне и спољне ликвидности и добри изгледи за наставак структурних реформи и раст БДП, додатно ојачане потенцијалним приступањем Европској Унији ”.⁴⁵

Треба напоменути да је Србија у јулу 2005. године поново повећала свој кредитни рејтинг код *Standard&Poor's*, једне од најутицајнијих агенција у свету која се бави проценом ризика у државама и компанијама, која је са досадашњег "Б плус" повећала Србији кредитни рејтинг на "ББ минус". Ова агенција констатује да је у Србији смањен политички ризик, да је Влада добила позитивну оцену Студије о изводљивости, да Европска унија планира почетак преговора о стабилизацији и придруживању, да је Србија смањила спољни дуг, као и да ће у 2005 години бити остварен буџетски суфицит.

Србија је по први пут добила кредитни рејтинг у новембру прошле године и већ је успела да га повећа. Кредитни рејтинг представља основ за израчунавање кредитног ризика земље, а кредитни рејтинг је за Србију још увек низак. Побољшавање кредитног рејтинга омогућиће даље постепено снижавање камата у Србији и стварати сигурније услове за инвестирање.

С обзиром да област концесија спада у надлежност више министарстава и других јавних агенција и институција, предлаже се оснивање одговарајућег тела на међуминистарском нивоу, које би радило по сличним принципима као и раније основана Комисија за подстицање улагања у привреду Србије, ради утврђивања приоритета, развијања активности и планирања за целокупну област концесија.

Предвиђено је да у средњорочном периоду буде израђен детаљан план и приручник са конкретним концесионим пројектима који би био укључен у општи маркетиншки план за НСУ.

Будући да је већ покренуто више концесионих пројеката, те да се у времену које долази очекује велики број концесионих уговора, успостављање одговарајуће управе за концесије јавља се као неминовност. Дата организациона јединица би била задужена за израду елабората, анализа и студија који служе као стручна основа за унапређивање и спровођење политике у области концесија; затим управни и стручни надзор над извршењем концесионих уговора; као и сталну комуникацију са постојећим и потенцијалним концесионарима.

---

⁴⁴ Извор: *Standard&Poor's*, април 2005.

⁴⁵ Извор: *Fitch Ratings*, мај 2005.

5. УСЛОВИ ЗА НЕПОСРЕДНА СТРАНА УЛАГАЊА У АНАЛИЗИРАНИМ ПРИВРЕДНИМ СЕКТОРИМА

Подизање свеукупног нивоа улагања у производно оријентисане привредне секторе представља изазов за Србију. Она је током деведесетих година које су, глобално говорећи, представљале период значајног пораста међународних улагања, пропустила прилике за улагања у све привредне секторе.

Брзина реструктурирања и консолидације већине индустријских и пољопривредних сектора убрзава се током деведесетих година и касније. Она је вођена утицајима конкуренције и праћена новим достигнућима у области технологије и логистике. Индустријски трендови глобализације и специјализације производних погона даље напредују и непосредно утичу на светску привреду и традиционално конкурентна и успешна предузећа.

Начела тржишне економије и развој светске привреде указују на неоправданост «стратешког» препознавања појединих грана привреде. У развијеним државама је често чак и војна индустрија приватизована. Ове чињенице ваља имати у виду и приликом анализе привредних сектора у Србији. Такође, потребно је што мање користити подзаконска акта за регулацију привредних токова, како не би долазило до нарушавања принципа правне сигурности и владавине права. Предузећа која послују у свим привредним секторима суочавају се са непрекидним притисцима који подразумевају снижавање трошкова пословања и подизање нивоа квалитета производа и услуга. Темпо специјализације расте и притисак савременог тржишта усмерава на спајања уз појачане захтеве да се предузећа лоцирају у државе које имају значајније конкурентне предности.

Србија се суочава са важним питањима везаним за већину својих традиционалних привредних сектора који су услед дугогодишњег одсуства улагања и осавремењивања постали неконкурентни у савременом свету. Многа традиционална тржишта претрпела су измене тако да предузећа чије је пословање извозно и производно оријентисано и која су у могућности да запошљавају нове кадрове захтевају виши ниво квалитета производа и услуга, као и систем управљања квалитетом која прати међународне стандарде уз глобално конкурентне цене. Стратегијом се уважава основна чињеница да улагач одређује оптимални сектор или област делатности у коју ће улагати; у исто време, Стратегијом се жели утицати на значајне промене у оперативном окружењу за инвеститоре у земљи.

Привредни сектори у којима би се, уз испуњење одређених услова, могли привући значајни износи непосредних страних улагања јесу:

5.1. Комунална привреда, телекомуникације, електропривреда, нафтна индустрија, гасификација и рециклажа сировина

Уопштено говорећи, за сваки од ових сектора, којим традиционално непосредно управља држава, неопходна су велика улагања. Донет је Закон о концесијама који, у суштини, олакшава и омогућава учествовање приватног капитала у поменутих секторима, али је израђен и програм приватизације многобројних комуналних предузећа, рударске индустрије и инфраструктурних постројења.

Стратегијом се уважава потреба да се подигне ниво институционалних капацитета уз доделу приоритета одређеним програмима из области јавно-приватног партнерства, као и да се унапреде знања о најбољим међународним искуствима, детаљно документују могућности за улагања, и изради акциони план за привлачење нових улагања у ове секторе.

А) Телекомуникације

Осавремењивање сектора телекомуникација представља основ конкурентности и утиче на многе друге секторе – нарочито на развој сектора информационих и комуникационих технологија (сектора ИКТ). Међународна искуства показују да увођење конкуренције у фиксној и мобилној телефонији, побољшани приступ интернету и мрежи оптичких каблова, повећана улагања и успостављање регулативног органа представљају основни услов за развој сектора ИКТ.

Истраживања показују да се Србија по међународним мерилима и стандардима у области доступности и приступа телекомуникацијама налази међу најслабије развијеним земљама у региону и да је ниже рангирана од Хрватске, Бугарске и Румуније, као и да увелико заостаје за Словенијом (Словенија достиже 50% развоја у односу на Шведску, која је једна од најразвијенијих европских држава).

Влада Србије бави се питањем приватизације у овом сектору. Именован је и Управни одбор Агенције за телекомуникације Србије, као независног регулаторног тела. Убрзаним темпом достиже се међународна конкурентност и привлаче нови учесници на тржишту. Ово представља важан напредак и доводи до повећања улагања и значајнијег приступа широкопојасној мрежи, као и даљег развоја иницијатива за установљавање јединственог електронског комуникационог система државних органа, е-владе (*e-Government*).

Б) Електропривреда

Неопходна је изградња једне термоелектране на домаћи лигнит, укупне снаге од 700-750MW у периоду 2009-2012, док је комбиновано постројење за производњу електричне енергије и топлоте на гас, снаге 200-300 MW предвиђено у случају динамичног привредног раста, као и више мањих електрана које би служиле за грејање већих градова и дистрибуцију топле воде. Пошто су производни капацитети током последње деценије прошлог века застарели, а ефикасност била на ниском нивоу, у последњих пет година се врши ревитализација и модернизација капацитета и повећавање њихове ефикасности.

Постоји потреба за додатном опремом за површинску експлоатацију угља и прераду угљене прашине, преносним системима и интерконекцијама, опремом за заштиту околине и за изградњом малих хидроелектрана. Стратегијом развоја енергетике Србије, коју је усвојила Народна скупштина 2005. године, уважавају се ове потребе и истиче се да ће наведена питања бити разматрана кроз Програме остваривања Стратегије развоја енергетике.

В) Нафтна индустрија и гасификација

У области нафтне индустрије неопходна је ревитализација и модернизација постојећих рафинеријских и складишних капацитета ради обезбеђења развоја производа који би био конкурентан на међународном тржишту. Страна улагања

спадају међу битне изворе средстава за ревитализацију и модернизацију поменутих капацитета. Кључне промене у области нафтне индустрије (спровођење програма реструктурирања Нафтне индустрије Србије) отвориле су пут ка привлачењу страних улагања у овај привредни сектор. Следећи значајан корак везан за привлачење страних инвестиција јесте усвајање Стратегије приватизације НИС а.д. од стране Владе. Даљи развој у области нафтне индустрије отвара могућност за напредак и развој одговарајућих пратећих индустрија, особито петрохемије и базне хемије.

Један од значајних пројеката у области нафтне индустрије јесте и изградња међународног нафтовода кроз Србију (Паневропски нафтовод), којим се обезбеђује сигурност снабдевања тржишта Србије сировом нафтом. Изградња дела нафтовода, што су показала и међународна искустава, позитивно би се одразила на привлачење страних инвестиција, као и на упошљавање домаће индустрије.

Усвајањем Закона о енергетици и формирањем Агенције за енергетику створена је основа за либерализацију сектора енергетике. Либерализација сектора енергетике, и формирање стабилног окружења, неопходни су предуслови за привлачење страних инвестиција у енергетске делатности на територији Републике Србије.

Г) Рециклажа сировина

Глобално посматрајући, послови прикупљања, сегментације и прераде отпада (рециклаже сировина) представљају делатност у нарастају и обично се успостављају у облику јавно-приватног партнерства на градском и општинском нивоу. Складиштење опасног и другог отпада прераста у префињен и уносан посао с обзиром на то да се све више инсистира на придржавању успостављених законских прописа.

Потребно је додатно испитати пројектне могућности у овој области, као и облике јавно-приватног орташтва.

Д) Ваздушни, железнички, друмски и речни саобраћај

Добра логистичка мрежа утиче на доношење одлуке о улагању у одређену земљу. Из тог разлога, Србији није довољан само повољан географски положај у региону, како би на најбољи начин искористила могућности у овој области. Извозницима су све потребније стручност и иницијативе приватног сектора у датој области која носи како могућности, тако и изазове за Србију.

На међународном нивоу све су заступљенија улагања приватног капитала у поменутих секторима, било по основу приватног уговора, уговора о управљању, концесионог уговора или пак у облику јавно-приватног орташтва.

Примери могућих улагања обухватају и изградњу контејнерског терминала на Дунаву, повезивање са железничком и ваздушном мрежом, побољшање друмске инфраструктуре (аутопутева) и изградњу главних саобраћајних чворишта.

Ђ) Препоручује се:

- а) израда детаљних предлога за приватизацију и доделу концесија у овим секторима, уз давање првенства реформи телекомуникација, с обзиром на то да тај сектор представља основ за развој осталих сектора на савременом, конкурентном тржишту и од велике је важности за развој ИКТ сектора;

- б) снажна, краткорочна усмереност на унапређење капацитета и стручности у области концесија и јавно-приватног орташтва;
- в) истраживање улоге међународних финансијских институција у овој области и сагледавање резултата при изради секторских планова, и
- г) израда секторских програма за могућа улагања у периоду од 2005. до 2010. године.

5.2. Пољопривреда и прехранбена индустрија

Основни елементи који утичу на развој овог сектора су уситњеност пољопривредних имања и неповољна ситуација везана за закуп/власништво над земљиштем за стране улагаче. Србија поседује квалитетне обрадиве површине и пољопривредне сировине које нису у потпуности искоришћене на савремен и конкурентан начин. Њихови власници углавном немају приступ изворима финансирања, недовољно познају чиниоце конкурентности који утичу на традиционалне пољопривредне културе, и недовољно познају очекивања савременог тржишта.

Кључне области и инвестициони пројекти који заслужују пажњу улагача су:

- улагања у интензивну воћарску и повртарску производњу уз подизање нових засада и коришћење савременог сортимента и начина садње, као и уз коришћење метода интегралне заштите; развој стакленичке и пластеничке производње, посебно у областима које располажу термалним изворима;
- развој сточарских производних система заснованих на искоришћавању и унапређењу пашњачких ресурса у високопланинским областима за масовну производњу висококвалитетног меса и за мале производње специјалних сирева и других прерађевина од млека и меса, производа од вуне и коже са нагласком на еколошки погодне производне системе; такође, производња приплодне стоке високопродуктивних раса;
- изградња и модернизација објеката за складиштење, паковање и прераду пољопривредних производа - опремање погона високих степена прераде прехранбених и непрехранбених пољопривредних производа за масовну производњу квалитетне и здравствено безбедне хране од производа домаће примарне пољопривредне производње;
- успостављање и организовање система малих и средњих произвођача и пратећих сервиса (машински прстенови и сл.) за високоакумулативне производње у којима се врши претварање нуспродуката ратарства у тржишно вредне производе и гориве материјале, као и за производњу култура које могу послужити као алтернативни извори енергије;
- конверзија и сертификацију површина за производњу органског поврћа, воћа и квалитетно повезивање прерадног и примарног произвођачког сектора; развој производње квалитетног безвирусног садног материјала,
- повезивање, модернизација и стандардизација произвођача производа по принципу ниша, произведених традиционалним технологијама, њихова промоција и повезивање са инвестицијама у развој туризма ради постизања обостране користи кроз стварање туристичког имиџа и управљање туристичким дестинацијама, те остварење виртуелног извоза и развој локалних тржишта у целини, итд.

С обзиром на то да ове области додатно утичу на могућности регионалног развоја унутар земље, стратешко је одређење Србије да обезбеди услове за развој ових грана кроз територијално специфичну подршку локалним иницијативама и изградњу капацитета локалног пословног окружења за рурални развој, као и кроз привлачење страних инвестиција.⁴⁶

Циљеви препознати Стратегијом развоја пољопривреде Србије јесу:

- изградња одрживог и ефикасног пољопривредног сектора који може да се такмичи на светском тржишту,
- подизање стандарда квалитета и безбедности,
- подршка одрживом развоју села,
- подизање животног стандарда становништва које зависи од пољопривреде, а није у стању да својим развојем прати реформе,
- очување животне средине,
- припрема пољопривреде Србије за укључивање у заједничку пољопривредну политику ЕУ и приступање СТО.

Препоруке:

Имајући у виду важеће и очекиване трендове у области примарне пољопривредне производње у Европи, тежиште Стратегије везано је за:

- а) развијање пољопривредно-прерађивачке производње са додатом вредношћу по принципу ниша, са циљем да се привуку светски позната предузећа са новим технологијама која имају могућности за савремену дистрибуцију и привлачење других компанија - улагача са међународних тржишта, и
- б) утврђивање механизма и институција за пружање подршке у области производње, сертификације, контроле квалитета и акредитације за савремену, тржишно оријентисану производњу у секторима који се шире, а нарочито хране (готова јела и различите мешавине) и органске хране.

5.3. Туризам⁴⁷

Последњих година Србија је као туристичка дестинација била углавном изван међународне конкуренције о чему сведоче данашњи скромни резултати туристичке индустрије. Истовремено су се на светском туристичком тржишту догодиле велике промене према којима Србија није прилагодила своју туристичку понуду. Ипак, Србија може постати туристичка земља. Развој туризма у Србији захтева и усаглашене, добро финансиране међународне кампање да би се унапредила слика о Србији у свету. Потребна је такође и додатна кампања да би се промовисале српске туристичке атракције. Требало би спровести кампању и код локалног становништва о добробитима које ће развој туризма и њима донети.

---

⁴⁶ Наведене кључне области и инвестициони пројекти у складу су са Стратегијом развоја пољопривреде Србије.

⁴⁷ Сагледавајући реално стање у туристичком сектору Министарство трговине, туризма и услуга је покренуло израду Стратегије развоја туризма, којом би се утврдили основи туристичког развоја за период до 2015. године.

Неопходно је да будућа Стратегија развоја туризма и Закон о туризму буду усаглашени са Просторним планом Републике Србије. Прописе и правила у области туризма би требало усагласити са прописима и правилима ЕУ, укључујући ту и ловни туризам.

Србија нема ни једно туристичко представништво у иностранству. Недостаје заокружена туристичка понуда, као и осмишљене туре по Србији. Неопходно је извршити попис и рангирање постојећих и могућих туристичких локација, те израдити одговарајуће детаљне описе путовања (итинерере и пратеће синопсисе). Расположивост одговарајућих хотела је незадовољавајућа и по обиму и по структури, чак и у већим градовима. Потребно је хитно превазићи ове недостатке, имајући у виду очекивани пораст туристичких и пословних посета. Многи хотели су у поступку приватизације. Држава би требало да се усредреди на брзу приватизацију хотела код којих не постоје захтеви за денационализацијом. Раније национализовани или конфисковани објекти у хотелијерству и угоститељству требало би да се врате првобитним власницима где је то могуће - усвајање Закона о повраћају имовине треба да има првенство. Треба подстаћи развој тзв. породичних хотела (капацитета око 50 соба у градским срединама, а у сеоским са мањим бројем соба – у оквиру постојећих кућа).

Значајнији развој туризма и пораст броја гостију ће уследити након модернизације хотела и тек кад се омогући јефтинији приступ земљи, објектима и локацијама изградњом одговарајуће инфраструктуре.

Потребно је привући авиопревознике који нуде услуге по ниским ценама (попут *RyanAir*, *EasyJet*). Први корак ка испуњењу овог циља је недавно потписивање Споразума о заједничком европском ваздухопловном простору («*ЕСАА - European Common Aviation Area*») који ступа на снагу у првој половини 2006. године и који су са Европском унијом поред Србије потписале и све остале земље југоисточне Европе. Тај споразум предвиђа примену европских стандарда кроз потпуну хармонизацију прописа у области ваздушног саобраћаја и стварање јединственог међународног ваздушног тржишта.

С тим у вези, потребно је имати у виду и утицај који ће тај споразум имати на неприватизовани ЈАТ⁴⁸; другим речима, скоро приватизација тог јавног предузећа намеће се као неопходност.

Имајући у виду кретања на глобалном туристичком тржишту, те трендове у коришћењу слободног времена и с тим повезане промене у захтевима тражње, као и постојећу ресурсну основу Србије, утврђено је да су одређени делови туристичке понуде Србије посебно занимљиви, односно да би Србија требало да се усредреди на следеће облике туризма:

- Градски туризам, укључујући кружна путовања (*Touring*), као и туризам који прати различите догађаје и приредбе (*Events*);
- Пословни туризам (конгресни туризам и екскурзије за пословне људе);
- Здравствени туризам, тј. туризам који прати нарасли «покрет здравља», рехабилитације и превенције (бање, резервати биосфере); бањски

---

⁴⁸ Присутне су и иницијативе за потписивање Споразума о слободном небу (*Open Skies Agreement*) са САД.

туризам је могуће ојачати убрзаном приватизацијом бањских капацитета и концесионим улагањима;

- Активан одмор у природи, односно рекреативни туризам – нарочито за домаће туристе (сеоски туризам укључујући и нове облике етно-туризма, планински туризам, нордијско скијање, «крпље», посматрање птица, орнитолошке станице – Обедска и Царска бара, итд.);
- Наутички туризам (Дунав, Сава, језера – Палићко, Сребрно, итд.);
- Вишекултурни и вишеверски туризам (неопходна је обнова културно-историјских знаменитости; донације и концесије могу бити средство за њихово финансирање);
- Индустијско наслеђе: обнова и преуређење напуштених-расходованих индустријских постројења која могу бити занимљива туристима или филмској индустрији (пример «Шарганске осмице»).

Препоруке:

Непосредна страна улагања у туристичком сектору ваља усмерити на развој «туризма посебних интересовања» и туристичку понуду по принципу ниша. Странци су показали високо интересовање за учешће у приватизацији хотела, али и за изградњу нових. Очекује се и велико интересовање странаца за бање. Та интересовања је потребно искористити и на време утврдити одговарајуће инвестиционе пројекте. Изградња неопходне инфраструктуре, убрзани процес приватизације, укључујући напредак у решавању питања повраћаја имовине и власништва над земљиштем, основни су предуслови за привлачење страних улагања у овај сектор.

5.4. Хемијска и фармацеутска индустрија

Хемијска индустрија омогућава развој повезаних и зависних производа, али је тај развој у Србији условљен модернизацијом рафинерија и петрохемије као базне индустрије.

Сектор фармације је у Србији добро развијен, са једним значајним извозно оријентисаним произвођачем који развија и на тржиште пласира опште, генеричке лекове (лекови којима је престала патентна заштита). Потребно је истражити могућности унапређења овог квалитетног и извозно акредитованог статуса ради успостављања других иницијатива унутар сектора и привлачења инвестиционих активности према добављачима како би се ниво додате вредности унутар привреде продубио.

Развој фармацеутске индустрије је, глобално, у порасту (чак се брже развија од осталих сектора) и пружа могућности отварања квалитетних нових радних места и остварења значајних извозних прилива. С обзиром на све већи број клиничких испитивања лекова која се спроводе у Србији у оквиру здравствене делатности, намеће се потреба за развијањем неопходне инфраструктуре за спровођење клиничких испитивања скупих и иновативних лекова; у том смислу ваља утврдити смернице образовања о принципима спровођења клиничких испитивања, проширити базу едукованих истраживача који познају неопходну регулаторну процедуру и изнаћи за то потребна средства.

Препоруке:

Привући страна улагања у наведеним областима истицањем резултата и могућности фармацеутске индустрије, развојем инфраструктуре за вршење клиничких испитивања, али и израдити студије изводљивости у области петрохемије.

5.5. Машинство и производња аутоделова

Аутомобилска индустрија и производња аутоделова убрзано се развијају у средњој и јужној Европи. Одликују је значајно снижавање производних трошкова, захтеви да се унапреди спецификовање производа, не толеришу оштећени производи и прецизно организује логистика са испорукама «тачно на време».

Постојећа индустријска база овог сектора у Србији захтева убрзану приватизацију «Застава аутомобила» и долазак међународно признатог произвођача, али и значајна нова непосредна страна улагања. Иако Србија у области својих традиционално бројних производних активности обично није конкурентна на међународном тржишту, у области производње аутоделова могуће је заинтересовати улагаче за ново непосредно страно улагање или успостављање сарадње у многобројним областима.

Препоруке:

Развити концепт кластера, успоставити основне подсекторе који имају предност међу конкуренцијом и директно их представити главним предузећима-добављачима аутоиндустрије, који су тренутно смештени у Европи.

5.6. Дрвна индустрија

У многим регионима Србије постоје и сировине и традиција производње намештаја. Основни недостаци су, међутим: лош дизајн и потреба за осавремењивањем производних погона; незавршен процес приватизације великих друштвених предузећа за прераду дрвета, чија последица је коришћење тих капацитета на ниском нивоу, као и лоша организованост сектора; мала заступљеност производа са већом додатом вредношћу у извозу; претежно застарела примењена технологија у великим системима, тако да су производи углавном неконкурентни на захтевним страним тржиштима.

Иновације процеса и производа су незадовољавајуће, као и стандарди квалитета који се скоро не примењују. Истовремено, у овој индустрији су изражени јаки конкурентски притисци.

С обзиром да се цео сектор одликује врло ниском ефикасношћу, потребно је привући улагања и поправити дизајн и квалитет намештаја, као и обезбедити сировине из одрживих шума (у складу са еколошким стандардима), чиме би се повећала конкурентност и извоз производа више додатне вредности.

Препоруке:

Сагледавање стања постојећих капацитета за прераду дрвета; завршетак процеса приватизације предузећа из дрвне индустрије; установљавање система

управљања квалитетом производње и усаглашавање техничких норми из области дрвне индустрије са европским и међународним стандардима; стварање услова за подизање конкурентности и извоз производа са већом додатном вредношћу; примена нових технологија и иновација; стварање могућности за започињање процеса сертификације шума; израда плана за добијање акредитације за производе од дрвета; одређивање кључних предузећа средње величине која би могла снабдевати компаније које су на врху европског тржишта малопродаје и дизајна у овом сектору и припремити одговарајући промотивни приступ усмерен на нова непосредна страна улагања или на приватизацију.

5.7. Геолошка истраживања минералних сировина, рударство и екстрактивна металургија⁴⁹

Постоје засад недовољно развијени услови за развој прераде основних сировина, рударства и других истраживачких могућности. У протекле две деценије мало се улагало у ову област, а експлоатација је вршена на рачун познатих резерви. Сви рудници метала се налазе у процесу приватизације, док су неки већ приватизовани. Овај процес треба убрзати, односно завршити до 2006. године, како би се искористио повољни тренд кретања цена на светским берзама.

Влада и органи локалне самоуправе одређују могућности за давање концесија и дозвола за експлоатацију и прераду сировина, као и производњу у којој се основним сировинама уграђује додатна вредност.

Препоруке:

а) Израдити и објавити списак кључних геолошких карактеристика Србије, означавајући области са налазиштима метала и минерала. Ове основне информације употпунити општим начелима за издавање концесија и успостављање партнерских односа за развој потенцијалног ресурса и учинити их доступним. Важно је што пре усвојити измене и допуне Закона о геолошким истраживањима и Закон о рударству који се тренутно налази у скупштинској процедури. Још један битан корак биће и доношење подзаконских прописа за које ће бити надлежна Агенција за рударство (предвиђена изменама Закона о рударству).

б) Поново основати Националну геолошку кућу.

в) Ојачати институције које су надлежне за ову област, а нарочито код послова везаних за: катастар истражних и експлоатационих поља, сакупљање и наплату накнаде за коришћење минералних сировина, рударску и геолошку инспекцију, заштиту животне средине и утицаја рударске експлоатације на локалне друштвене заједнице, промоцију улагања у рударство ради побољшања финансијског планирања у овој области.

---

⁴⁹ Напомена: енергетско рударство (угаљ, уран, нафта, гас...) није обухваћено овим поднасловом.

5.8. Сектор информacionих и комуникационих технологија

Глобално посматрајући, сектор информacionих и комуникационих технологија (ИКТ) наставља свој развој и пружа могућности за делокализацију (*Outsourcing*) и развој производа и тржишта. С обзиром на то да Србија поседује квалитетне кадрове и систем образовања у овој области, постоје и основни предуслови за развој сектора. Раст и развој сектора зависи од многобројних иницијатива, укључујући и либерализацију сектора телекомуникација, развој концепта партнерства на нивоу општина у главним универзитетским центрима у циљу успостављања технолошких паркова, осавремењивања наставног плана који садржи препоруке за измене предмета из области ИКТ за студенте одговарајућих факултета, оснивање предузећа унутар факултета (попут пословних инкубатора), и сл.

Наговештаји пројектних могућности указују на области развоја софтвера, административно-пословних услуга, позивних центара и иницијатива заснованих на способностима универзитета и истраживачких центара.

Препоруке:

- Оснивање технолошких паркова – за почетак у Нишу, Новом Саду и Београду.
- Оснивање група на локалном нивоу, састављених од представника индустрије, академских кругова и општина, које руководе развојем локалних капацитета.
- Формирање групе састављене од представника индустрије, академских кругова и владе за управљање у области технологије, образовања и акционим плановима.
- Усредсредити се на непосредна страна улагања уз приватизацију истраживачких института.

5.9. Текстилна индустрија

Текстилна индустрија у свету доживљава значајну концентрацију у Кини и другим нискотрошковним привредама југоисточне Азије, чиме су јако притиснути традиционални произвођачи. Претпоставља се да ће интересовање приватника, као и потенцијал у текстилном сектору Србије бити ограничени на краткорочне *Lohn* послове (сечење, шивење и глачање текстила) и производњу која се заснива на дизајну више вредности. Слична ситуација је и у производњи коже и обуће.

У овим делатностима Србија може имати одређену конкурентску предност захваљујући близини тржишта и индустријској традицији, али то захтева јачање домаће основе и агресивну усмереност извозу.

Пошто ови сектори данас имају неколико пута нижу продуктивност него што је случај у земљама ЕУ неопходно је њихово реструктурирање. Бржи развој ће бити омогућен убрзаном приватизацијом и подизањем технолошког нивоа производње. Ово се првенствено односи на произвођаче који још увек успевају да пласирају своје производе и који би уз релативно мала улагања могли да

прихвате нове, за Европу привлачне производне програме. Неопходно је под хитно извршити приватизацију и реструктурирање или ликвидацију друштвених предузећа која нетржишно послују, имају истрошену опрему и низак квалитет производа.

Усавршавање запослених, осавремењивање и оживљавање постојећих капацитета са повећањем енергетске ефикасности, растављање великих, а сувишних капацитета и повезивање по принципу кластера, могу допринети опоравку и даљем развоју ове индустрије.

5.10. Сектор банкарства и међународно разменљивих услуга

Присуство међународних банака, осигуравајућих друштава и других финансијских посредника се, уз директан учинак отварања нових радних места, сматра позитивним показатељем за друге улагаче. Велики број банака у Србији је већ у страном власништву, а НБС истиче да ће се наставити са политиком примене квантитативних и квалитативних критеријума контроле и супервизије банака, осигуравајућих друштава и других финансијских организација према европским стандардима (Базелски и други критеријуми).

Међународно разменљиве услуге (*Internationally Traded Services*) обухватају активности попут административно-пословних услуга (*Back-Office Services*), позивних центара (*Call Centres*), и сл. и захтевају одређени ниво развоја телекомуникација.

Стратегијом се, уз приоритет модернизације законодавног оквира и унапређења у сектору комуникација, скреће пажња и на кључне потребе ове индустрије. Потребно је размотрити средњорочне мере обезбеђивања осталих регулативних стандарда, као и међународних стандарда за акредитацију.

НБС и финансијски сектор имају значајну улогу у очувању стабилности финансијског система, очувању стабилности домаће валуте и ефикасне примене монетарних инструмената који су основа за повећани прилив страних улагања.

5.11. Закључци

Програм маркетинга и промоције треба да се заснива на:

- утврђивању основних чинилаца конкурентности индустријских сектора са одређеним конкурентним предностима и
- активностима усмереним ка кључним предузећима у одређеним секторима.

Да би кампања привлачења нових улагања била успешна, неопходно је значајно унапредити унутрашње окружење за постојеће улагаче.

Иако ваља поспешити могућности за улагања у све производне секторе, требало би учинити напор у циљу унапређења конкурентне позиције и профила Србије у оним секторима који су до сада у региону средње Европе проузроковали највише улагања и у којима постоји стални инвестициони потенцијал.

Претходно наведени сектори издвојени су из следећих разлога:

- постојање могућности за стварање значајног броја нових, одрживих радних места;
- пројекти за страна улагања у многим од ових сектора омогућавају равномернији регионални развој;
- пројекти у овим секторима могу да остваре високу извозну активност;
- имају потенцијал да по принципу повезивања обезбеде послове за домаћа предузећа која треба да снабдевају стране улагаче, као и да привуку иностране добављаче и предузећа за пружање услуга;
- глобално, ови сектори су у успону;
- у региону југоисточне Европе долази до нових непосредних страних улагања у овим секторима;
- сектори имају потенцијал да обезбеде услове за развој кластера и потпомогну конкурентску предност по принципу ниша.

Студије показују да многи од ових сектора садрже елементе компаративне предности у Србији, као и да ће, употпуњени планираним унапређењем окружења за улагања, довести до раста запослености и извоза.

Основне предности у датим секторима:

- доступност образоване и способне радне снаге: добар систем образовања, добро познавање страних језика, традиција и искуство у пословању са страним тржиштима;
- индустријска и истраживачка традиција и подлога у инжењерским и производним вештинама;
- снабдевеност пољопривредним производима, нарочито воћем и поврћем;
- приступ кључним тржиштима;
- нижи трошкови радне снаге.

6. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР

6.1. Питања организације и структуре

Унапређење политике и укупна координација Стратегије

Министарство за економске односе са иностранством (МЕОИ), у чијој је надлежности политика НСУ, треба да преузме улогу координатора у спровођењу и усмеравању Стратегије. Ово је природно проширење улоге и искуства овог министарства у развијању и координацији Акционог плана за отклањање административних препрека за страна улагања и његове централне улоге у успостављању и одржавању везе са ССИ. С тим у вези, МЕОИ треба да буде покретач реформи у смислу спровођења активности и мера кроз 4 главна стуба Стратегије:

- 1. Реформа прописа.**
- 2. Јачање институционалних капацитета и развијање сарадње на националном и општинском нивоу, како би се олакшао развој пословања.**
- 3. Активности и иницијативе за унапређење конкурентности.**
- 4. Развијање кампања у земљи за боље разумевање значаја страних улагања и јасно усмерена међународна маркетиншка стратегија.**

Међународна искуства указују да су следећа питања организације и структуре најважнија:

- Одређивање одговарајуће институције на националном нивоу (попут МЕОИ), надлежне за политику страних улагања, да координира и омогућава рад међуминистарских комисија и акционих група како би се спроводила економска политика и реформисали прописи у овој области.
- Оснивање и подршка агенцији која је надлежна за промоцију улагања и пружање услуга накнадне подршке инвеститорима.
- Унапређење веза и подршке општинским властима и јавним предузећима како би се боље схватили захтеви инвеститора и позитивно утицало на локално планирање и пружање услуга инвеститорима.
- Шестомесечна или годишња процена оствареног напретка од стране влада земаља.
- Изражено учешће приватног сектора и на оперативном нивоу и при оцењивању напретка.

Постојећи институционални аранжмани у Србији нису добро осмишљени нити усклађени са међународним стандардима у смислу:

- Утврђивања политике и главне покретачке снаге у унапређењу законодавних и административних реформи, остваривања пуног учешћа и усклађивања напора ресорних министарстава и институција, планирања политика и стратегија, усклађивања приоритета главних националних јавно-приватних партнерстава и иницијатива.
- Развијања и спровођења националне маркетиншке стратегије, односно плана за идентификацију, привлачење и задржавање нових страних улагања.

- Пружања одговарајућих услуга од стране комуналних предузећа и локалних самоуправа, како би се удовољило потребама инвеститора.

Закључак:

- а) МЕОИ су потребна додатна средства како би се убрзао процес реформи предвиђених Стратегијом, развијала неопходна сарадња са другим министарствима, локалним самоуправама, агенцијама и другим институцијама, те прихватила истакнутија улога у вези са олакшавањем пословања и пружањем подршке инвеститорима у њиховом обраћању националним и локалним властима, као и у укупном спровођењу Стратегије.
- б) СИЕПА, као национална агенција надлежна за развој извоза и промоцију страних улагања, мора имати одговарајуће кадрове и средства.
- в) Улогу и функцију радне групе за инвестиције и развој извоза унутар МЕОИ треба подржати тиме што ће јој се омогућити да захтева да друге институције подносе редовне извештаје о постигнутом напретку у односу на договорене мере и циљеве; на тај начин би се обезбедила и усмереност на дате мере и циљеве.

Активности које је неопходно предузети:

- Влада мора на одговарајући начин да обезбеди подршку Министарству за економске односе са иностранством које је надлежно за питања НСУ, тако што ће одобрити средства и обезбедити кадрове, како би се успешније спроводио национални приоритет привлачења значајно виших нивоа НСУ.
- Влада мора да обезбеди подршку СИЕПА као националној агенцији, да усагласи годишње планове рада и буџетска средства намењена имплементацији Стратегије.
- Постоји идеја да се представници приватног сектора укључе у рад СИЕПА, кроз формирање надзорног одбора. Међутим, треба бити опрезан јер велики број привредних сектора у Србији још увек има монополистичку или олигополистичку структуру, па би постојала опасност од лобирања у корист сопствених интереса, односно задржавања постојећих монопола.
- Влада треба да размотри потребу оснивања посебне радне групе састављене од представника приватног и јавног сектора, који би пратили и оцењивали напредак инвестиционе климе и помагали промоцију извоза и решавање актуелних проблема.
- Влада, у сарадњи са општинама и јавним предузећима, треба да развије процес идентификовања и проглашавања „инвестиционих првака“ у свим општинама и јавним предузећима, како би се поспешиле реформе. Они би били одговорни за подршку инвеститорима у име својих организација и деловали као прве контакт-особе и кључни покретачи унапређења услуга које се пружају инвеститорима.

Ове мере усвојиле су владе других земаља и оне су резултирале бољим разумевањем потреба инвеститора, бољом подршком улагачима у смислу опште конкурентности, бољим одабиром инвеститора у секторима у развоју, задовољнијим инвеститорима који су у могућности да лакше спроводе своје пројекте и свеукупним повећањем инвестиционих активности у овим државама.

Пружање услуга на националном, општинском и нивоу јавних предузећа

Квалитет и делотворност услуга које пружају јавне институције сматрају се у иностранству кључним чиниоцем у одређивању привлачности једне инвестиционе локације. Цена, квалитет и транспарентно пружање јавних услуга захтевају непрестано усавршавање како би се постигла и сачувала конкурентност. Стратегијом се утврђује и предлаже низ мера које истичу важност НСУ и потпунији смисао партнерства и сарадње међу институцијама и организацијама које пружају услуге подршке и олакшавања нових улагања. Поменуте институције и организације, иако су унапредиле свој рад, не задовољавају постављене критеријуме и не пружају одговарајући ниво услуга нити дају првенство ономе што представља приоритет данашњим инвеститорима.

Локалне самоуправе би саме требало да препознају успешне примере, попут уређења општине Инђија и да то спроведу као стандард. У многим општинама је већ покренута ова иницијатива, па треба само наставити. Реформа централне власти је нешто сложеније питање, али и ту је реформа могућа.

У Србији још увек није уведен систем електронске управе, иако то представља предуслов за модерно и ефикасно функционисање администрације. Узор у овом погледу може бити Естонија, која има најбоље развијен систем електронске управе у Европи, а концепт је спроведен до нивоа централне владе, која може да заседа без присуства министара и без уобичајено потребних писаних материјала.

Смањивање простора за корупцију се код нижих нивоа управе постиже увођењем начела «све под једним кровом» (*One-Stop-Shop*) и применом специфичних антикорупцијских мера којима се овај проблем може решити. На највишем нивоу нема сузбијања корупције без одговарајућег законодавства, самосталности штампе, тужилаштва, полиције и судства. На плану сузбијања корупције у Србији је већ учињен напредак око царине и по општинама у којима су уведене неке анти-корупцијске мере и начело «све под једним кровом».

Циљ предложених мера јесте да се обезбеди основ за непрестано развијање партнерства, стално критичко преиспитивање, као и основ за краткорочне, средњорочне и дугорочне институционалне реформе. Партнери, тј. најважнија питања која утичу на привлачност једног места за улагање, као и дејство и утицај услуга које се пружају инвеститорима, наведени су у следећој табели:

Предмет / служба	Дејство и утицај
Комуналне службе	Трошкови и доступност
Инфраструктурна побољшања	Временски рокови и реализација
Стратегије образовања / обуке	Важност савременог наставног програма и образовни ниво и вештине. Почетна усмереност Стратегије на област науке и технологије
Надлежности општина / земљиште / планирање	Локалне самоуправе могу утицати на доношење одлука о одређивању локација.

Почетни резултати општинских и других локалних иницијатива сматрају се веома важним за успех Стратегије с обзиром на улогу коју општине имају у планирању и доношењу прописа и на њихов непосредни утицај на разноврсне услуге које се пружају инвеститорима.

Ваља предузети следеће активности:

- МЕОИ и приватни сектор треба да развију кампању по општинама и на универзитетима да би се разумеле главне предности НСУ и потреба да се унапреди локално инвестиционо окружење (трибине, брошуре, медијске кампање, итд.).
- МЕОИ треба да тежи развијању локалне сарадње у циљу унапређења инвестиционог окружења, нарочито у већим градовима и у одређивању најпогоднијих локација за улагање.
- Током пробне фазе треба се усредсредити на развијање сарадње на локалном нивоу између индустрије, универзитета и локалних власти у четири већа града, са циљем да се створе услови за обезбеђивање инфраструктуре и објеката за инвеститоре из области ИКТ.
- Договорити што скорији састанак „инвестиционих првака“ (заговорника улагања) у свим општинама и јавним предузећима.

Сматра се да ће ове мере унапредити и подржати регионалне иницијативе за побољшање локалног окружења за привлачење страних улагања и њихово задржавање у Србији. За постизање ових циљева изузетно је важна сарадња. Регионалне и друге секторске стратегије морају да буду усмерене ка заједничким циљевима унапређења и олакшавања нових улагања.

Очигледна је потреба да се развије јака званична координациона улога у развијању и олакшавању активног партнерства међу различитим актерима и институцијама на националном и на регионалним нивоима. Такође, многе институције су у лошој финансијској ситуацији и имају неодговарајуће кадрове.

Резиме:

Међународна искуства показују да се привлачење и задржавање улагања темеље на следећим елементима:

- Унапређење инвестиционе климе
- Изградња повољне слике о Србији у иностранству (*Image Building*)
- Привлачење нових улагања (промоција)
- Подршка инвеститорима.

Унапређење инвестиционе климе

Министарства уобичајено имају примарну улогу у унапређењу инвестиционе климе, односно услова за улагање у земљама, будући да инвестиционо окружење подразумева и широки спектар одговарајућих прописа. Оно такође захтева боље разумевање (на свим нивоима друштва) важне улоге коју НСУ имају у економском и друштвеном развоју земље. Управо је то потребно Србији, и на националном нивоу, и на нивоу локалне самоуправе.

Узимајући у обзир проблеме које треба решавати и потребу да се развије усаглашен и убрзан приступ, као и чињеницу да је МЕОИ надлежно за креирање политике НСУ, МЕОИ је самим тим задужено и за подстицање процеса модернизације и активности које су предложене Стратегијом.

Изградња повољне слике о Србији у иностранству, привлачење нових улагања и подршка инвеститорима

Развијање стратегије, тј. плана маркетиншких и промотивних активности са циљем изградње повољне слике о Србији, привлачења нових улагања и стварања бољих услова за инвестирање, обично се поверава јавној агенцији која се бави остваривањем националних циљева дефинисаних од стране Владе.

Овако широке функције једне агенције за промоцију улагања (АПУ) могу су прецизирати на следећи начин:

1. Развијање маркетиншког плана и спровођење промотивног програма са циљем уклањања негативне слике Србије међу инвеститорима у одабраним секторима и на кључним тржиштима.
2. Развијање истраживачких способности ради утврђивања индустријских и услужних сектора у којима Србија може имати конкурентну предност за нова улагања, као и ради идентификовања предузећа којима је у интересу да улажу у те секторе.
3. Повећање разумевања о потребама улагача када је реч о законодавним, административним и инфраструктурним мерама и обезбеђивање повратних информација и препорука за даље деловање.
4. Олакшавање приступа и подршка новим инвеститорима који желе да улажу у Србију.

Институционално су примењивани многи модели у различитим земљама и привредама на различитим нивоима развоја. Агенција може деловати у оквиру надлежног министарства, као јединица унутар институције у приватном власништву или полуаутономна владина агенција. Међународна искуства указују да се најбољи резултати постижу оснивањем агенције која је издвојена из непосредне владине структуре, у којој су запослени професионалци доведени из приватног и јавног сектора, са комерцијалним усмерењем и задатком да развију и спроведу маркетиншку стратегију и промотивни програм. Ова агенција обично има подршку званично основаног управног одбора, представника и приватног и јавног сектора, са циљем да води и оцењује њене активности и установи систем за подношења редовних извештаја влади.

Упркос потреби за јачањем капацитета СИЕПА, треба имати у виду да је кадровска и материјална ситуација у овој агенцији знатно боља од већине других органа управе. СИЕПА тренутно има 30 запослених, 26 високо образованих (5 магистара); сви говоре енглески језик, а већина и још по два страна језика; у потпуности владају свим пословним апликацијама (један број и радом са базама података и графичким софтвером); највећи број запослених има 3-5 година искуства у јавном и приватном сектору, укључујући и предузећа у страном власништву или радно искуство стечено у иностранству.

У свом садашњем облику, СИЕПА није финансирана на одговарајући начин, нема јасну улогу и недостаје јој ниво владине подршке који је потребан за делотворан рад. Особине које иначе карактеришу ефективне АПУ широм света нису у континуитету и јасно уочљиве у досадашњем деловању СИЕПА. Те особине обухватају:

- Јасне циљеве који су утемељени у владиној економској политици.
- Делотворан однос са клијентима.
- Одлично познавање маркетинга.
- Квалитетан и искусан кадар са различитим знањима.
- Делотворна сарадња са владом.
- Одговарајуће и поуздано финансирање.

Ово покреће озбиљно питање за Владу, будући да је ефикасна АПУ саставни елемент успешне промоције улагања, а институционално јачање кључна компонента Стратегије.

6.2. Начело „све под једним кровом“

Циљеви које подразумева начело „све под једним кровом“ (*One-Stop-Shop*, «једна станица») јесу обезбеђивање једног места контакта за инвеститоре где би дошли до потребних дозвола и решили захтеве везане за прописе који се тичу оснивања и пословања њихових предузећа. То место контакта може бити посебна канцеларија/организациона јединица у оквиру неке од постојећих институција надлежних за питања страних улагања.

Поред страних улагача заинтересованих за инвестирање у Србији и српски привредници у дијаспори истичу потребу да на једном месту добију потребне информације везане за инвестирање у Србији. Чињеница је да су потенцијални страни улагачи, као и српска дијаспора задовољни оснивањем и ефикасним радом Агенције за привредне регистре и других институција Владе. Највише примедби до сада изнето је на сарадњу са локалним самоуправама.

Привредници из дијаспоре могу помоћи у овим напорима и додатно афирмисати економску сарадњу са Србијом, не само код људи српског порекла, већ и код својих пословних партнера у земљама у којима раде и живе. Они то већ сада чине, из патриотских, али пре свега из пословних разлога.

Међутим, у пракси постоје многобројни прописи који су уграђени у сваки административни систем и који се односе на различите области: од регулисања издавања грађевинских дозвола до испуњавања уобичајених здравствених и безбедоносних прописа како за запослене, тако и за издавање сертификата за производе. Стога се циљ да заиста све буде под једним кровом, односно да се целокупан обучени кадар налази у једној канцеларији, обично не постиже. Међутим, постоје многи практични кораци који се могу предузети да би се скратило време и смањили трошкови и сметње са којима се инвеститори суочавају.

Потребно је податке за улагања учинити што лакше доступним, и то најбоље путем електронских медија и Интернет сајтова, јер већина страних улагача, укључујући привреднике из дијаспоре на овај начин долази до потребних информација.

Прихваћено је становиште да постојеће организационе структуре у Србији не нуде одговарајући ниво услуга за инвеститоре и с обзиром на то треба предузети следеће кораке:

А) Краткорочно:

- Све или макар већину образаца и докумената потребних инвеститорима за грађевинске и друге активности обезбедити посредством једне службе и на једном месту.
- Особљу ове канцеларије обезбедити контакте и електронску везу са одговарајућим министарствима, општинама и јавним предузећима.
- Успоставити позицију инвестиционог првака, као лица надлежног за подршку инвеститорима у свим министарствима, општинама и јавним предузећима, и то као функцију придодату канцеларији релевантног извршног руководиоца у поменутиим институцијама.
- Развити процес у коме се напредак по питању сваког поднесеног захтева може у свако доба пратити електронским путем.
- Утврдити параметре за мерење резултата и оцену стандарда и за рокове.
- Развити механизам праћења, ревизије и извештавања Министарству за економске односе са иностранством.

Б) Средњорочно:

- Проширити обим рада поменуте канцеларије пружањем информација о расположивом земљишту погодном за изградњу, као и о развоју индустријских и технолошких паркова (насталих из раније предвиђених партнерских иницијатива на националном и општинском нивоу, како би се унапредило планирање развоја инфраструктуре).
- Омогућити даље стручно усавршавање запослених у овој канцеларији како би били оспособљени за правилну примену закона и других прописа, нпр. локалних санитарних прописа, прописа везаних за рад итд.
- Развити капацитете запослених у канцеларији како би на бази повратних информација добијених од улагача и међународних стандарда могли да предлажу смањења пренормираности односно усавршавања прописа.

Водеће начело којим треба да се руководи ова канцеларија, као јединица за пружање услуга накнадне подршке, јесте усмереност на постизање резултата инвеститора – улога инвестиционог првака. Наведена јединица најчешће се налази у оквиру АПУ, при чему су услуге накнадне подршке и помоћ клијентима њен најважнији задатак.

Искуства суседних земаља могу представљати узор и бити корисна у остваривању ове идеје. Према новом бугарском Закону о промоцији улагања, донетом у августу 2004. године, бугарска агенција за промоцију улагања даје информације и административну подршку страним инвеститорима. Услуге које агенција пружа су условљене претходном категоризацијом инвестиције, односно издавањем сертификата о инвестиционој категорији. Инвеститори који уложе од 5 до 20 милиона евра стичу право на коришћење следећих услуга: пружање информационог материјала, обезбеђивање контакта са потенцијалним локалним партнерима, као и информисање о свим административним процедурама које су неопходне за реализацију датог пројекта. До сада су издата два сертификата за ову категорију инвестиције. Улагање између 20 и 35

милиона евра инвеститору омогућава коришћење додатних персонализованих услуга агенције и именовање запосленог лица у агенцији које ће бити овлашћено за обављање административних и других послова у име инвеститора. Највиша категорија (улагање изнад 75 милиона евра), за коју је до сада издато десет сертификата, а у поступку је још шест, обавезује агенцију да инвеститору буде на располагању по питању свих потребних информација, помоћи код инфраструктурних прикључака и да им пружи саветодавну и административну подршку.

Кључни захтеви инвеститора, вођени њиховим очекивањима и искуствима у другим земљама су:

1. Прво и најважније – они желе да послују само са једном агенцијом која је стручна, способна, поседује углед и опредељење да у потпуности предвиди и задовољи њихове потребе.
2. Друго – поверење инвеститора је веће када је агенција која је надлежна за промоцију улагања, организована као јавна агенција.
3. Треће – агенција треба да буде професионализована и аполитична организација која има моћ и углед да превазилази бирократске препреке и да доследно делује у најбољем интересу страних инвеститора (са циљем да њихова улагања донесу нето економску добит Србији).
4. Четврто – страни инвеститори морају да знају да агенција има довољно јаке мреже контаката (јавне/приватне и регионалне) да им омогући да на једном месту, у оквиру једног пакета, добију све што им је потребно (иначе би се агенција сматрала „још једном станицом“ и не би испоштовала начело „све под једним кровом“).
5. Пето – агенција треба да пружа ефективну накнадну подршку да би се осигурало ефикасно отпочињање пословања и његов развој.

Очигледно је да су пружање услуга накнадне подршке и стварање задовољних улагача који желе да продубе и прошире своје пословање у земљи, кључне мере успеха, како за развијање политике, тако и за спровођење маркетиншке стратегије. Такође, битно је имати и јасне критеријуме за мерење остварења АПУ.

6.3. Сарадња између образовног система и привреде

Важна улога образовног система у стварању повољног окружења за НСУ не сме се потцењивати. Реформе образовног сектора утичу на све савремене секторе привреде и кључни су елемент унапређења конкурентности предузећа.

Образовни систем и постојање одговарајућег стручног кадра нарочито су важни за развој сектора ИКТ и зато се Стратегијом предлаже велики број посебних мера и иницијатива.

Гледано на међународном плану, пословна заједница се све више укључује у реформу образовања и бива консултована по том питању, па се предлаже развијање структурисаног облика сарадње, не би ли се повећањем улагања у извозни и друге секторе са високом додатом вредношћу максимално повећале могућности запошљавања садашњих и будућих високообразованих кадрова.

Предлаже се давање приоритета следећим активностима:

1. Спровођење Закона о високом образовању, који ће уз донете законе о научноистраживачкој и иновационој делатности представљати основу сектора високог образовања и истраживања који одговара потребама привреде.
2. Основати, на нивоу Владе, стручну радну групу за ИКТ, са снажним утицајем пословног сектора ИКТ, који треба да даје савете у вези са наставним плановима и програмима за школовање кадрова ИКТ, и са приоритетима за финансирање истраживачких делатности у овој области.
3. Развити пренос технологије / индустријских веза у сектору високог образовања и истраживања, те и на тај начин промовисати успешно пословно повезивање.
4. Документовати постојеће и планиране иницијативе на националном и регионалном нивоу у вези унапређења средњошколског и стручног образовања и нарочито истаћи у којој мери пословни сектор учествује у реформи наставног плана и програма и у обезбеђивању радног искуства.

Практичне мере које треба предузети да би се покренуле наведене активности подразумевају:

- МЕОИ треба да успостави односе са великим међународним компанијама у области ИКТ, тренутно присутним у Србији, како би исте са представницима академске заједнице учествовале у развоју мера неопходних да се подигне ниво активности истраживања и развоја производа у Србији.
- МЕОИ треба да са поменутиим међународним компанијама одреди пројектне могућности и мере које треба предузети у стварању погодне средине у Србији за обављање разних пословно-административних делатности (*Back Office*), активности пружања подршке потрошачима (*Customer Support*), као и техничких услуга.
- МЕОИ и Министарство просвете и спорта треба да иницирају оснивање стручних група, узимајући у обзир интересе привреде и универзитета, ради утврђивања и решавања проблема који се односе на успостављање партнерстава на локалном нивоу и на модернизацију наставног плана и програма.

Чињеница је да сектор ИКТ може значајно допринети привредном расту и порасту извоза и НСУ у Србији ако се циљане активности буду предузимале у следећим областима:

- Телекомуникације;
- Развијање вештина и истраживачког рада, укључујући мере које треба предузети у циљу повратка стручних кадрова из редова српских исељеника;
- Пословна инфраструктура (научно-технолошки паркови);
- Информационо друштво.

7. ПИТАЊА, МЕРЕ И АКТИВНОСТИ

До данас су главне препреке развоју НСУ у Србији:

- Законодавна и регулаторна питања, попут сложених проблема власништва над земљиштем и нетржишних цена за коришћење земљишта и чињенице да је судски систем неспецијализован
- Реформе започете са закашњењем и њихово недоследно спровођење
- Ограничени институционални капацитети, како у развијању политика, тако и на оперативном нивоу за покретање иницијатива
- Инфраструктурни недостаци у поређењу са суседним земљама
- Недостатак структура које подржавају савремену индустрију
- Недостатак јасног националног програма за промоцију улагања.

У Прегледу Светске банке⁵⁰, каже се да је у Србији потребно повећати поверење инвеститора и наставити процес реформи. Међу неопходним мерама издвојени су следећи приоритети:

- Унапредити спровођење уговора (јачање поверења у судску власт).
- Умањити терет које ствара претерано администраирање и пренормираност у одређеним областима.
- Ојачати власничка права и повећати флексибилност тржишта рада.

Поред горенаведеног треба да се спроведу и следеће мере:

- Донети Закон о реституцији и спроводити га, дајући предност физичкој реституцији где год је то могуће. Захваљујући томе доћи ће до измирења дела обавеза и смањити се притисак на јавне финансије.
- Након брзе денационализације (и предавања имовине општинама) дозволити домаћем и страном приватном сектору куповину некретнина, нарочито градског грађевинског земљишта.
- Снизити трошкове оснивања нових предузећа. Нова предузећа много су ефикаснија од предузећа која су још увек у друштвеном власништву (већина њих само представља терет и за друштво и за привреду). Нарочито су важна нова предузећа са страним капиталом. Треба радити на даљем смањењу документације и времена потребног да се предузеће оснује, послује или да се затвори. Смањити могућности за корупцију органа локалне самоуправе оснивањем канцеларија по систему „све под једним кровом“. Смањити могућности за корупцију на високом нивоу доношењем закона против корупције, који ће санкционисати мешање политичара у поступак добијања дозвола и дозвољавањем медијима, финансијској полицији и судству да делују независно од извршне власти.
- Даље унапређивати радно законодавство, пре свега отклањањем појединих решења заосталих из самоуправног наслеђа која отежавају пословање предузећа, а не повећавају примања запослених пошто им послодавци за дата обавезна плаћања нужно умањују зараду; ту спадају разноврсне накнаде: за топли оброк, за минули рад, за регрес, као и неодговарајуће основице за утврђивање накнаде за одсуствовање са посла.

---

⁵⁰ Преглед инвестиционе климе у Србији, Светска банка, 2004.

- Објединити добијање пословних/грађевинских дозвола и увођења комуналија (увођење воде, струје, гаса, телефона, итд.).
- Наставити приватизацију, отпочети приватизацију јавних предузећа и гиганата из доба социјализма.
- Основати само једну агенцију (са посебним одсецима) за праћење рада одговарајућих мрежа (гасовода, нафтовода, електричних мрежа, водовода, канализације, фиксне телефоније итд). Овом мером се смањују трошкови.
- Спровести Закон о стечају и ликвидацији у предузећима која су под стечајем. Ово ће спречити даљу акумулацију дуга и ослободити њихова средства за ново, продуктивније коришћење.
- Наставити са снижавањем царина.
- Либерализовати унутрашње тржиште смањењем броја цена које контролише Влада. Посредно и непосредно, Влада сада контролише око 40% од укупног броја цена. Искуство развијених економија показало је да је увек боље да што шире функционише тржишни систем формирања цена.
- Смањити обавезна банкарска резервисања, што ће средњорочно довести до смањења камата и захваљујући томе, утицати на појефтинјење новца и стимулацију пословања.
- Постепено установљавати администрацију наклоњену пословању, почети са увођењем електронске владе (е-влде).
- Створити услове за ефикасну примену усвојеног Закона о заштити конкуренције радом независног тела које ће санкционисати злоупотребе монополског положаја на тржишту или, још једноставније, уместо контроле тржишног удела предузећа омогућити потпуно слободан улаз конкуренцији из иностранства.
- Доношењем одговарајућег закона дозволити оснивање и нормално функционисање инвестиционих, осигуравајућих, пензионих, узајамних и других фондова.
- Започети реформу државног пензионог фонда, користити приходе од приватизације за покривање трошкова транзиције, уместо њиховог трошења кроз буџет.
- Размотрити уклањање ограничења код капиталних послова, и то код куповине краткорочних хартија од вредности на страном и домаћем тржишту новца, код стицања власништва над некретнинама, као и ограничења код текућих трансакција које се тичу плаћања и преноса на име износа који се односи на издржавање породице. Радити на уклањању ограничења за трансакције са краткорочним хартијама од вредности, имајући у виду искуство Републике Хрватске, где је прво извршена делимична либерализација послова са хартијама од вредности на тржишту новца, а након две године и потпуна.
- Дозволити слободан промет страних хартија од вредности. Ово ће фондовима створити могућности да инвестирају, али ће такође приморати НБС и Трезор да понуде повољније услове за домаће хартије од вредности.

- Доносити законе који ће пружати уравнотежену заштиту свим заинтересованим странама: дужницима и повериоцима, запосленима и послодавцима, синдикатима радника и удружењима предузетника, држављанима и странцима, државним и приватним предузећима и фондовима итд.
- Повећати ефикасност трговачких судова. Донети Закон о арбитражи, који ће уредити поступак домаће и међународне арбитраже што ће допринети бржем и ефикаснијем решавању пословних спорова.
- На основу донетих закона у области управљања квалитетом унапредити организацију и рад одговорних тела (Завод за стандардизацију, Акредитационо тело и Завод за метрологију), у циљу усаглашавања са европским стандардима, нарочито по питању лиценци, сертификата, робних марки, ознака квалитета који су неопходни да би се роба извезла.
- Током процеса усаглашавања домаћих са законима ЕУ, првенствено прихватати она решења која повећавају економске слободе и владавину права.

Постоје мишљења да либералнији реформски кораци треба одмах да се предузму⁵¹. Ако се размишља у том правцу, треба размотрити следеће промене и остварити их као „други корак“ у изградњи Србије као повољног инвестиционог одредишта:

- Смањити државне трошкове на максималних 40% БДП. Снизити порезе, нарочито на лични доходак. Смањити број постојећих пореза. Задржати ниске порезе и јединствене пореске стопе.
- Смањити субвенције у што већој мери. Постоји велики број различитих субвенција: готовинска плаћања, преноси средстава, пореске олакшице и одбици, "јавни радови", омогућавање закупа земљишта испод тржишне цене, образовање запослених, субвенције на извоз, субвенције на стамбене кредите, итд. Треба имати на уму да ЕУ дозвољава субвенционисање у висини од око 1% БДП.
- Смањити државна улагања, јер то значи или неефикасно коришћење капитала или просто расипање новца пореских обвезника.
- Уклонити нетржишне ренте и обесхрабрити захтеве за истим (*rent-seeking*) где год је то могуће.
- Опозвати непосредно учествовање државе у привреди; отклонити пренормираност. Ограничити улогу државе на обезбеђивање и контролисање правила тржишне игре.

Области за преиспитивање:

Годишња Бела књига коју објављује ССИ је заправо јавни форум за преиспитивање активности предузетих како би се уклониле могуће препреке новим страним улагањима и повећању инвестирања постојећих предузећа у страном власништву. Стратегија се темељи на начелу укључивања приватног сектора у одређивање приоритетних реформских мера и у сталном дијалогу приватног сектора са Владом.

⁵¹ Извор: Центар за слободно тржиште Београд.

Мере које се препоручују Стратегијом потпадају под четири шира наслова:

- 1. Реформа прописа.**
- 2. Јачање институционалних капацитета и развијање сарадње на националном и општинском нивоу, како би се олакшао развој пословања.**
- 3. Активности и иницијативе за унапређење конкурентности.**
- 4. Развијање кампања у земљи за боље разумевање значаја страних улагања и јасно усмерена међународна маркетиншка стратегија.**

Ови наслови су одабрани као кључне области на које треба обратити пажњу како би се повећала привлачност Србије за нова улагања и како би се унапредила њена целокупна конкурентност. Предложене мере у поменутим кључним областима осмишљене су да Србију поставе на место најпожељније инвестиционе дестинације у ЈИЕ и да је сврстају међу 10% најпожељнијих одредишта за улагања у Европи у периоду од пет година.

Постоји много различитих проблема које треба решити, а који су сврстани под ова четири шира наслова, с тим што је јасно да постоје преклапања и висок степен међузависности предложених иницијатива.

Водећа начела која подупиру одређеност за убрзавање реформе прописа налазе се у споразумима о сарадњи са Европском унијом. Треба убрзати усвајање и спровођење свих закона који утичу на привредно и инвестиционо окружење.

I Реформа прописа

Циљ

Убрзавање текућих реформи и убрзано унапређење законског и регулаторног окружења.

Питања за разматрање:

- Проблеми земљишта – регулисати власничке односе, одредити главне локације за развој у већим градовима, одредити места за индустријске, научне и технолошке паркове и посветити се ширењу инфраструктуре.
- Размотрити проблем реституције и појаснити власничку ситуацију прво над кључним локацијама и објектима.
- Унапређење приватизације и дерегулације сектора телекомуникација.
- Усвајање плана рада Комисије за подстицање страних улагања која ће спроводити Акциони план за отклањање административних препрека за страна улагања, као и читаву Стратегију.⁵²

Притом се усредсредити на:

- Учешће општинских власти у званичном процесу решавања проблема у вези са земљиштем.
- Развијање веза између представника образовања/општина/индустрије на националном и регионалном нивоу.
- Развијање јавно-приватних партнерстава и закључивање концесионих уговора у кључним областима инфраструктуре.

---

⁵² Погледати Прилог 1: Акциони план за отклањање административних препрека за страна улагања за 2006. годину.

Такође, потребно је имати у виду да поједини прописи који су последњих година реформисани и захваљујући којима су добијене позитивне оцене о напретку реформи⁵³ треба да буду даље унапређивани. На то указују поновљени предлози, а каткад и притужбе постојећих страних улагача, али и других пословних људи. Прописи о раду су неки од тих и треба предузети мере да се исти учине још флексибилнијим.

Активности би обухватиле:

- Студије које би одредиле главне локације у урбаним срединама за индустријске паркове и потребу да оне задовоље стандарде конкурентности у односу на друге земље,
- Закључивање споразума о локалној сарадњи између општина, пружаоца комуналних и инфраструктурних услуга, са циљем развијања и обезбеђивања тражених услуга,
- Усвајање закона о индустријским парковима,
- Годишње такмичење општина у оствареном напретку и унапређењу услова за инвестирање.

Могући резултати би обухватили:

- Почетно одређивање (власнички) јасних локација у неколико већих градова,
- Појачан нагласак на обезбеђивању добрих локација са инфраструктуром,
- Напредак у развоју тржишта некретнина и грађевинског земљишта,
- Напредак у дерегулацији сектора телекомуникација,
- Доношење Закона о реституцији, имајући у виду најбоља искуства у региону.

II Јачање институционалних капацитета и развој сарадње на националном и локалном нивоу

Циљ

Унапређење инвестиционе климе дефинисањем и омогућавањем остваривања улога које различите институције из приватног и јавног сектора имају у унапређењу инвестиционог окружења.

Од стране СИЕПА су већ започете активности у вези са јачањем сарадње на националном и локалном нивоу. У периоду октобар – децембар 2005. године СИЕПА је одржала већи број семинара на тему “Стране директне инвестиције-практични аспекти“ на којима су учествовали представници локалних органа власти, односно службеници локалне управе који раде на пословима везаним за локални економски развој (градски менаџери, запослени на пословима привредног развоја итд.). Циљ ових семинара био је упознавање локалних органа власти са предностима и изазовима страних директних инвестиција и начинима за њихово успешно привлачење и реализацију. Семинари су имали едукативни карактер где је акценат био на припреми презентација, начинима комуницирања и припреми састанака са потенцијалним инвеститорима.

---

⁵³ Извештаји Светске банке («Пословање у 2006. години») и Европске банке за обнову и развој («Извештај о транзицији у 2005. години»).

Посебан значај је и у чињеници да већина локалних органа власти није била упозната са улогом СИЕПА и са могућностима међусобне сарадње и подршке. За места одржавања семинара изабрани су градови који представљају окружне центре и у које су долазили представници општина које припадају округу. У наведеном периоду одржано је 17 семинара, којима је обухваћено укупно 115 општина у Србији, а сваком семинару је присуствовало, у просеку, по 15 представника општинских органа управе. На тај начин је успостављена сарадња Агенције са преко 200 чланова општинских управа, који сада поседују јасну слику о значају НСУ за локалну заједницу, и земљу уопште, као и детаљне смернице о начинима комуникације са страним инвеститорима и начинима да се инвестициони пројекти ефикасно реализују. СИЕПА има у плану да у 2006. години настави и интензивира сарадњу са овим службеницима општинских управа и да кроз серију конференција и семинара од њих створи надлежне експерте за НСУ на локалном нивоу.

Питања за разматрање:

- Јачање улоге и задатака МЕОИ/СИЕПА у промовисању регионалних улагања и организација за развој пословања.
- Повећање средстава МЕОИ како би се интензивирао рад Комисије за подстицање улагања у привреду Србије.
- Повећање средстава СИЕПА како би се могла бавити маркетингом и пружањем услуга накнадне подршке инвеститорима са циљем остварења начела „све под једним кровом“, те како би била у стању да ангажује и искусније кадрове, а нарочито стручњаке за одређене привредне секторе који су Стратегијом утврђени као сектори у којима Србија има или може имати конкурентску предност.
- Основати стручну радну групу за ИКТ на нивоу Владе – јавни сектор/приватни сектор/универзитети како би се пажња посветила проблемима образовања и инфраструктуре.
- Испитати могућност именовања одговорног лица/контакт особе за област за коју је надлежно одговарајуће министарство, општина или јавно предузеће, који би представљали „инвестиционе прваке“.
- Подстаћи учествовање приватног сектора у свим иницијативама.

Јавља се потреба за предузимањем низа мера на националном и општинском нивоу у које ваља укључити велики број значајних институција.

То ће обухватити:

- МЕОИ, као министарство које је по Закону о министарствима надлежно за дефинисање политике привлачења НСУ, покретање иницијатива које се тичу НСУ и унапређења инвестиционе климе у земљи.
- Друга министарства чије ће се политике и иницијативе усмерити на спровођење договорених приоритета у вези привлачења НСУ.
- СИЕПА, као агенција основана у циљу промовисања и олакшавања улагања, и све друге регионалне агенције које се могу основати.
- Локалну самоуправу која има одређена законска овлашћења и могућност да утиче на услове инвестирања на својој територији.
- Велики број пружалаца комуналних услуга, при чему су цена и ефикасност услуга од превасходне важности за конкурентност.

- Јачање и олакшавање улоге приватног сектора и његово учешће у припремању и одређивању приоритетних иницијатива предложених у оквиру разних националних и регионалних комисија за акционе планове.

Питања партнерства:

- Између надлежних министарстава ради одређивања приоритетних иницијатива.
- Између Владе и заинтересованих страна из приватног сектора, укључујући ту ССИ, привредне коморе, секторска удружења.
- Између републичких и општинских органа управе.
- Између министарстава и агенција, нпр. СИЕПА и ВИП (*Vojvodina Investment Promotion*).
- На општинском нивоу, са локалним универзитетима, факултетима, вишим школама и приватним сектором.

Активности ће обухватити:

- Развијање акционог плана за покретање наведених партнерстава.
- Постизање сагласности о проширењу циљева постојећих комисија како би се обухватили сви видови унапређења инвестиционе климе и различите заинтересоване стране.
- Постизање сагласности о оснивању специјализованих подкомисија у оквиру Комисије за подстицање улагања у привреду Србије.
- Истицање кључних учесника у министарствима/агенцијама/општинама као „инвестиционих првака“ у спровођењу Стратегије.

Мере за постизање најбољих резултата би обухватиле:

- озбиљност и опредељење да се значајно повећају ресурси у МЕОИ и у СИЕПА.
- Постизање сагласности о задацима и одговорностима свих учесника у имплементацији Стратегије.
- Транспарентно, учестало и квалитетно извештавање Владе и јавности о оствареном напретку.
- Обезбеђивање годишњег прегледа напретка, уз учешће релевантних представника приватног сектора.
- Састав и степен укључивања разних комисија.

Пожељни резултати би подразумевали:

- Унапређење услуга накнадне подршке постојећим инвеститорима кроз усмереност на приоритете и уклањање препрека.
- Транспарентно бављење проблемима са којима се суочавају инвеститори.
- Израда студија и покретање активности за одређивање кључних предузећа и доносиоца одлука.
- Рад на кључним питањима која утичу на развијање сектора информационих технологија (ИТ), укључујући приступ модерној инфраструктури широкопојасног интернета, јачање веза између индустрије и система образовања и реформу наставног плана и програма.

- Активније укључивање кључних представника међународних предузећа која већ послују у Србији, са циљем унапређења подршке приватног сектора у идентификацији потенцијалног даљег инвестирања тих предузећа или других са којима они сарађују.
- Одређивање погодних локација/објеката у општинама и сагласност у вези са корацима које треба предузети у одређивању приоритета у планирању инфраструктуре и јасном одређивању власништва као и убрзавању приступа предузећима која испуњавају услове.

III Унапређење опште конкурентности

Циљ

Повећати привлачност Србије као инвестиционе дестинације развојем иницијатива у области конкурентности, производње и приступа тржишту.

Размотрити следећа питања:

- Развијање и спровођење програма јавно-приватног партнерства и концесија у важним комуналним и инфраструктурним областима.
- Убрзавање либерализације значајних сектора и појачавање улоге истраживачких и научних установа у развоју индустрије.
- Подршка развијању кластера и иницијатива које би се бавиле заједничким изазовима на секторском нивоу.
- Успостављање индустријских и научно-технолошких паркова.
- Мере за олакшавање потпуне примене регионалних и међународних споразума о трговини.
- Даљи развој и обезбеђивање подршке по питању увођења стандарда квалитета и акредитације како би се олакшао приступ међународном тржишту.
- Заштита карактеристичних српских «брендова» (кајмак, ајвар, лозова ракија...) у циљу њихове промоције и пласирања на страним тржиштима.
- Унапређење продуктивности и обуке путем усредсређених иницијатива у сарадњи са приватним сектором.
- Отклањање препрека за развој извоза укључујући омогућавање увођења модерне логистике кроз развој инфраструктуре и правног оквира.

Активности ће обухватити иницијативе везане за инфраструктуру/концесије, и то:

- Развијање модела јавно-приватних партнерстава имајући у виду најбоља међународна искуства – правна документација, заштита итд.
- Одређивање могућих јавно-приватних пројеката у области инфраструктуре и предлагање њиховог временског распореда.
- Утврђивање основних показатеља за оцењивање предлога и понуда за сарадњу јавног и приватног сектора.
- Утврђивање важних потенцијалних међународних партнера.
- Развијање базе података могућих угледних међународних партнера.
- Одређивање кључних услова и пракси међународних кредитних инситуција (нпр. Европска инвестициона банка и Европска банка за обнову и развој).

Пожељни резултати могли би укључивати:

- Одређени број и ниво позиционих докумената припремљених и поднетих Влади на одобрење.
- Одређени број значајних пројеката јавно-приватних партнерстава идентификованих за рекламирање у иностранству.
- Максимално искоришћавање централног положаја Србије у региону.

Опште иницијативе:

- Техничка и правна подршка за одређивање локација за успостављање индустријских и технолошких паркова.
- Развијање и усаглашавање критеријума за шири приступ универзитетској мрежи широкопојасног интернета, у зависности од целокупне модернизације услуга.
- Унапређење доступности и приступа разним међународним моделима обезбеђења и сертификације квалитета.
- Унапређење приступа специјализованим саветодавним агенцијама, конференцијама, документима и међународним састанцима.

Пожељни резултати би могли обухватити:

- Спровођење мера за олакшавање и пружање подршке модерној индустрији и извозним пословима.
- Олакшавање трговине кроз даље укидање царинских и ванцаринских мера заштите као и отклањање свих препрека за слободан проток робе.
- Покретање иницијатива у циљу развоја индустријских и технолошких паркова на важним локацијама.
- Повећан приступ стандардној „универзитетској“ мрежи широкопојасног интернета и њена унапређења.
- Искоришћавање предности индустријске традиције, познавања страних језика и, уопште, високог стандарда образовања.
- Развијање секторских акционих планова усмерених на кључна питања која утичу на међународну конкурентност, користећи развојни програм сектора ИКТ као модел.⁵⁴
- Развој извозно оријентисаних сектора производње робе високог квалитета по принципу ниша.
- Дефинисање потреба и покретање програма за добијање посебних сертификата и испуњавање услова квалитета које намеће модерно тржиште.
- Пружање подршке за покретање кључних (приватних) индустријских сектора и секторских специјалистичких група, нпр. удружење извозника, кластера за прераду воћа итд.

---

⁵⁴ Погледати Прилог 5 - Акциони план за унапређење сектора информационих и комуникационих технологија.

IV Развој образовних кампања и усмерене стратегије рекламирања у иностранству

Циљ

Повећање разумевања значаја и користи од нових инвестиција у земљи и делотворно рекламирање Србије.

Широки спектар питања за разматрање:

- Почетна кампања за информисање локалних политичара и званичника.
- Развијање процеса који би локалним политичарима и званичницима омогућио да схвате сопствену важну улогу у стварању повољног локалног окружења.
- Развијање усмерене међународне кампање на кључним тржиштима којом би се промовисала улагања у Србију, с циљем да се подигне ниво обавештености о реалности унапређеног инвестиционог окружења у Србији.
- Развијање кампања за одређивање и привлачење инвеститора (*Investor Targeting and Attraction*) из кључних сектора.
- Годишње мерење и оцена успешности маркетиншких активности.

Иначе, СИЕПА је у овој области имала доста активности. У сарадњи са *OECD* ова агенција већ више година врши избор "Инвеститора године у Србији", и кандидује инвеститоре из Србије за регионалне награде за највеће инвеститоре у југоисточној Европи у неколико категорија. Најпрестижнија регионална награда за *greenfield* инвестицију две године за редом – за 2003. и 2004. годину додељује се инвеститорима који су своје инвестиционе пројекте реализовали у Србији (*Ball Packaging* и *Coca Cola*).

Активности у оквиру овог стуба Стратегије би обухватиле:

- Развијање Плана за промоцију улагања, усклађеног са Стратегијом.
- Развијање маркетиншко-комуникационих циљева и средстава.
- Развијање секторски усмерених маркетиншких порука.
- Развијање и спровођење кампања за унапређење разумевања значаја НСУ за Србију, као и кампања за стварање повољне слике о Србији у свету.
- Развијање базе података могућих инвестиционих пројеката која би, поред *greenfield* улагања, обухватала и остале могућности за улагања као што су *brownfield* улагања, преостала предузећа у процесу приватизације, могуће концесионе пројекте, као и заједничка улагања.

Пожељни резултати би подразумевали:

- Стално ширење базе података циљних предузећа (*Target Companies*).
- Повећан број посета инвеститора могућим локацијама за улагања у Србији.
- Повећан број улагања у производне секторе и у сектор међународно разменљивих услуга.
- Убрзано спровођење инвестиционих пројеката подршком локалног окружења.

V Мере збирно

а) Реформа прописа

Овде сажете мере су опширније описане у Акционом плану за отклањање административних препрека за страна улагања за 2006. годину и у одељку I главе 7 – Питања, мере и активности.

Област	Препоруке	Циљ	Носилац	Рок
Административне препреке за прилив НСУ	Усвајање ажурираног Акционог плана за 2006. годину	Реализација нових обавеза ради остваривања циљева	МЕОИ	заједно са Стратегијом
Грађевинско земљиште	Законодавне активности у кључним областима	Усвајање нових и измене и допуне важећих прописа	МЕОИ	2006.-2008.
	Техничке активности	Израда регистра кључних локација	МЕОИ / општине	2006.
Индустријски паркови	Законодавне активности	Усвајање Закона	МЕОИ	април 2006.
	Техничке активности	Усвајање критеријума и идентификација земљишта	МЕОИ / општине/ приватни сектор	2006.-2007.
Научно-технолошки паркови	Законодавне активности	Имплементација закона	МЕОИ / Министарство науке и заштите животне средине (МНЗЖС) /Влада	2006.
	Техничке активности	Усвајање критеријума, идентификација земљишта	МЕОИ / МНЗЖС /универзитети	2006.-2007.
Слободне зоне	Законодавне активности	Преиспитивање прописа / праксе и оправданости	МЕОИ, Министарство финансија (МФ), Министарство трговине, туризма и услуга (МТТУ)	2006. - 2007.
Дерегулација телекомуникација	Обезбедити делотворан рад Агенције за телекомуникације	Повећање конкуренције / побољшање услуга	Министарство за капиталне инвестиције	2006.
Партнерство јавног и приватног сектора / концесије у области комуналних служби и услуга, нпр. путеви, нафта, гас, електрична енергија, управљање отпадом	Развој детаљних програма	Обезбеђивање модернизоване инфраструктуре	МЕОИ / надлежна министарства	2006.-2007.

б) Јачање институционалних капацитета и развој сарадње на националном и локалном нивоу

Ови предмети су детаљно покривени у поглављу 6: Институционални оквир и у одељку II главе 7: Питања, мере и активности.

Област	Препоруке	Циљ	Носилац	Рок
Нивои државне управе и агенција	Разјаснити и поделити улоге и одговорности	Побољшање услуга за стране инвеститоре	Влада / МЕОИ / СИЕПА	2006
Јачање најважнијих институција, одговорних за привлачење НСУ	Јачање кадровских капацитета и буџета	Напредак у односу на постојећу неконкурентну ситуацију	Влада / МФ / МЕОИ	2006
	Развој пилот-пројекта « <i>One-Stop-Shop</i> » – планирана почетна студија о обезбеђивању грађевинских дозвола	Усмерена услуга накнадне подршке страним улагачима око добијања разних дозвола	МЕОИ / СИЕПА	2006-
	Именовање инвестиционих првака на нивоу локалне самоуправе / комуналних служби / универзитета	Обезбеђење кључних тачака за контакт, непосредно праћење и унапређење услуга улагачима	МЕОИ	2006
	Оснивање ревизионог одбора на највишем нивоу	Нагласити решеност Владе и званично праћење напретка	Влада	
Развој партнерстава у области информационих технологија	Оснивање одбора на нивоу универзитета / индустрије / Владе	Реформе структуре образовања	МЕОИ / Министарство просвете и спорта (МПС) / универзитети / образовне установе / ИТ индустрија	2006
	Успостављање 4 пилот ИТ одбора на локалном нивоу, уз учешће приватног сектора	Давање приоритета развоју технолошких паркова / иницијативе на локалном нивоу	МЕОИ / универзитети / градови Ниш, Нови Сад, Београд и Крагујевац	2006
Партнерство јавног и приватног сектора/концесије	Развој кадровских капацитета	Саветовање и подршка Влади у развоју пројеката партнерстава јавног и приватног сектора	МЕОИ да иницира формирање међуресорне комисије за предлагање приоритета	2006-2007

в) Унапређење опште конкурентности

Ова питања су детаљније покривена у одељку III главе 7: Питања, мере и активности, у глави 5 о секторима и у одељку 4.5 о концесијама.

Област	Препоруке	Циљ	Носилац	Рок
Партнерство јавног и приватног сектора	Развој и имплементација програма концесија	Унапређење сектора услуга и инфраструктуре	МЕОИ / надлежна министарства	2006-
Логистика	МЕОИ у сарадњи са приватним сектором да проучи препреке у кретању робе	Олакшавање повећаног обима трговине	МЕОИ / МТТУ	2006-2007
Међународни трговински споразуми	Законодавна и техничка ревизија	Олакшавање трговине укидањем мера заштите	МЕОИ / МТТУ	2006-
Истраживачки и научни институти	Приоритетан развој партнерства јавног и приватног сектора	Појачавање маркетиншких активности у циљу представљања средстава и квалификоване радне снаге на међународном плану	МЕОИ да подстакне ове активности у сарадњи са надлежним министарствима и научним институтима	2006-
Успостављање индустријских и технолошких паркова	Приоритетан развој политике у овој области, као и подстицаја	Омогућити улагачима лак приступ земљишту и објектима	МЕОИ у сарадњи са СИЕПА	2006-
Квалитет и акредитација, упоредна анализа	Идентификација и развој програма за побољшани приступ међународној експертизи	Подршка предузећима у развоју извоза на страна тржишта	МЕОИ / СИЕПА да истакну тренутне и потенцијалне иницијативе	2006-2007
Продуктивност и обука	Идентификација и развој програма за унапређење приступа међународној експертизи	Обезбедити подршку савременој, извозно-оријентисаној индустрији	МЕОИ / СИЕПА да систематизују постојеће и планиране иницијативе	2006-2007
Развој кластера	Обезбедити подршку за развој секторских група и удружења	Побољшање општих могућности и раст додате вредности са локалног нивоа	МЕОИ / СИЕПА	2006-

г) **Развој образовних кампања и усмерене стратегије рекламирања у иностранству**

Ова питања су детаљније покривена у одељку IV главе 7: Питања, мере и активности и у глави 6 – Институционални оквир

Област	Препоруке	Циљ	Носилац	Рок
Кампање у земљи за боље разумевање значаја прилива НСУ	Приступ (са високог нивоа) локалној самоуправи и јавним / комуналним предузећима	Истаћи факторе конкурентности у оквиру њихових области деловања и њихову значајну улогу у привлачењу НСУ	СИЕПА, уз подршку МЕОИ и Владе	2006-2007
	Проглашење инвестиционих првака на нивоу универзитета / локалне самоуправе / комуналних служби	Пораст разумевања (код ових одговорних лица и институција) значаја НСУ за развој земље	МЕОИ / СИЕПА са органима локалне самоуправе	2006-
	Оснивање локалних одбора који би укључили лица и институције који су од великог значаја за НСУ на локалном нивоу	Обезбедити координацију и омогућити решавање проблема везаних за инфраструктуру и грађевинско земљиште	МЕОИ и СИЕПА уз подршку Владе	2006-
	Пилот иницијатива у сектору ИТ која ће укључити 4 универзитета и локалне самоуправе	Усмерити пажњу на локалном и националном нивоу на неопходност развоја сектора ИТ	МЕОИ / МНЗЖС / МПС	2006
Међународни маркетинг	Развити и усвојити одговарајући План инвестиционе промоције	Одредити приоритете у вези са коришћењем средстава и фондова	МЕОИ / СИЕПА	2006
	Изградња позитивне слике Србије и кампања за промовисање Србије као инвестиционе дестинације	Унапредити разумевање и истаћи позитиван напредак	МЕОИ / СИЕПА	2006-2007
	Активности које укључују развој рекламних порука, као и осмишљених говора, презентација, итд.		Влада / МЕОИ / СИЕПА	2006-2007
	Договор о циљевима маркетиншко-комуникационих активности	Осигурати јединствено разумевање и остварење средњорочних ефеката	Влада / МЕОИ / СИЕПА	2006
	Развој планова промоције улагања ка одређеним секторима и спровођење истих	Усмерити пажњу на кључне секторе са могућим компаративним предностима	СИЕПА / МЕОИ	2006-
		Усмерити маркетиншке поруке на циљна тржишта	СИЕПА / МЕОИ	2006-

VI Могући исход

Промене предложене Стратегијом по свом карактеру, дубини и планираној брзини спровођења далеко превазилазе све што је урађено економским реформским планом Србије после 2000. године. То је практично понуда да се реформа прошири. Користи од реформе зависе од њене дубине, доследности и брзине спровођења. Реформа би поправила квалитет пословног окружења и тиме обезбедила услове за нагли пораст како домаћих улагања, тако и страних (нарочито *greenfield*) инвестиција у српску привреду. Реформа би поправила квалитет живота у Србији.

Мада би за годину или две дана донела побољшање живота великој већини становништва, реформа има и своју цену. Промене обично прати послереформска рецесија, отпуштање и преквалификација одређеног броја запослених, губљење бројних ренти и прихода од корупције, већа конкуренција при запошљавању. Неке заинтересоване групе, које би изгубиле привилегије, су наравно против реформе. Корумпирани политичари су по правилу реформски губитници. Политичари који спроводе реформу краткорочно губе подршку, јер их део бирачког тела кажњава због цене коју мора да плати. Међутим, дугорочно гледано, они се политички опораве и могу поново да победе на изборима. Антиреформски политичари губе, јер нестају услови у којима се држава меша у привреду, тј. они губе моћ и могућност да се богате путем корупције. Зато су против реформи и тај се отпор мора победити.

Обављањем задатака предвиђених Стратегијом, и у зависности од тога колико ће се спроводити, Србија ће добити пословно окружење које неће бити лошије од онога у Бугарској или Хрватској, а подједнако добро као оно у балтичким земљама и Британији. Земља ће заузети између 10. (ако се спроведу дубље реформе) и 75. места (ако се спроведу слабије реформе) на лествици земаља рангираних према економској слободи и списковима инвеститора⁵⁵.

То је велики помак у односу на садашње 140. место од 200 укупно анализираних држава и територија. Инвестициони еквивалент би се кретао око 2-6 милијарди евра годишње⁵⁶ у наредних десет година, у зависности од одабране варијанте. Плаћене рекламе (у часопису *The Economist* и сличнима) и друге пропагандне активности пре него што се предузму кораки предложени у Стратегији могли би бити нерационално трошење новца.

---

⁵⁵ Heritage Foundation/Wall Street Journal *Index of Economic Freedom*, Fraser Institute *Economic Freedom of the World Index*, итд.

⁵⁶ Процењени прилив НСУ у Србију предвиђен је према постојећим приливима НСУ у земљама чији су нивои економске слободе слични сценаријима „слабије реформисаног окружења у Србији“ и „дубоко реформисаног окружења у Србији“, тим редоследом.

8. ТАБЕЛЕ

ТАБЕЛА 1

СРБИЈА: УВОЗ И ИЗВОЗ 1998.- 2005.
(у милионима САД долара)

Период	Висина увоза	Висина извоза	Спољнотрговински дефицит
2005	10.576	4.553	6.023
2004	11.139	3.701	7.438
2003	7.473	2.755	4.718
2002	6.320	2.275	4.045
2001	4.837	1.903	2.934
2000	3.711	1.723	1.988
1999	3.296	1.676	1.620
1998	4.770	3.636	1.134

Извор: Републички завод за статистику.

ТАБЕЛА 1А

УПОРЕДНИ ПОДАЦИ О ИЗВОЗУ ЗА 2004. ГОДИНУ
– ИЗАБРАНЕ ЗЕМЉЕ ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

	Укупан извоз (а) (% од БДП)	Извоз у ЕУ (а) (% од укупног извоза)	Извоз у ЕУ (% од БДП)
Средња Европа (просек)	49.9	67.1	33.2
АЛБАНИЈА	7.1	89.4	6.4
БиХ	20.5	52.7	10.8
БУГАРСКА	37.3	56.2	21.0
ХРВАТСКА	21.9	51.5	11.3
БЈР МАКЕДОНИЈА	29.1	47.0	13.7
РУМУНИЈА	30.9	68.2	21.1
СРБИЈА И ЦРНА ГОРА (б)	13.8	42.7	5.9
Балкан (просек)	23.0	58.2	12.9

Извор: The Economist Intelligence Unit.

Напомена: Средња Европа обухвата Чешку Републику, Мађарску, Пољску, Словачку и Словенију.

(а) Извоз - односи се на извоз робе. ЕУ- мисли се на ЕУ-15 пре њеног проширења.

(б) Подаци за СЦГ не обухватају Косово и Метохију.

ТАБЕЛА 2

СРБИЈА – СТРУКТУРА ИНДУСТРИЈСКЕ ПРОИЗВОДЊЕ 1989.-2004.

Република Србија	1989	1990	1993	1994	1995	1997	1998	1999
Укупно индустрија	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Средства рада	10.37	7.40	4.91	4.49	4.10	4.70	4.67	4.33
Материјал за репродукцију	57.76	53.29	49.90	49.91	50.53	59.14	58.00	52.59
Потрошна роба	31.72	39.12	44.98	45.38	45.17	35.99	37.21	42.96
Електропривреда	7.67	7.91	18.88	19.03	19.53	19.37	18.63	21.66
Производња угља	3.14	2.95	8.70	8.79	8.91	2.99	2.93	2.60
Произ. нафте и земног гаса	0.42	0.32	3.80	3.39	3.34	0.99	0.94	1.13
Произ. деривата нафте	0.88	0.59	1.15	1.07	1.09	1.98	1.74	1.08
Произ. руде гвожђа	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.03	0.02	0.01
Црна металургија	1.54	1.21	0.34	0.20	0.39	2.94	2.98	0.70
Произ. руде обојених метала	1.65	1.80	1.44	1.52	1.75	0.98	0.99	0.90
Произ. обојених метала	2.13	1.65	1.70	2.12	2.29	2.71	2.34	1.65
Прерада обојених метала	1.16	0.89	0.28	0.34	0.31	0.73	0.78	0.72
Произ. неметалних минерала	0.35	0.21	0.17	0.23	0.21	0.30	0.28	0.24
Прерада неметалних минерала	1.97	1.72	1.27	1.29	1.29	2.06	2.28	2.25
Металопрерађивачка делат.	8.13	7.77	3.92	3.21	3.09	4.71	4.72	4.54
Машиноградња	7.41	5.62	2.24	1.59	1.50	1.62	1.50	1.43
Произ. саобраћајних сред.	8.77	8.12	1.97	1.80	1.70	3.53	3.85	3.18
Бродоградња	0.67	0.69	0.13	0.16	0.03	0.03	0.11	0.10
Произ. ел. машина и апарата	8.12	6.78	2.49	2.93	3.05	3.97	4.09	4.14
Произ. базних хем. производа	4.42	3.74	1.11	1.35	1.28	8.51	8.36	4.26
Прерада хем. производа	4.14	4.63	4.03	4.56	5.00	6.03	6.49	6.97
Произ. камена, шљунка и песка	0.47	0.44	0.50	0.55	0.60	0.66	0.62	0.55

ТАБЕЛА 2 - наставак

Република Србија	1989	1990	1993	1994	1995	1997	1998	1999
Произ. грађ. материјала	1.64	1.58	2.47	2.89	2.97	2.45	2.50	2.47
Произ. резане грађе и плоча	0.51	0.43	0.52	0.46	0.47	0.42	0.41	0.40
Произ. финалних произ. од дрвета	2.15	1.99	2.81	2.55	2.50	1.90	1.75	1.84
Произ. и прерада папира	1.87	1.49	1.61	1.53	1.62	2.12	2.18	2.33
Произ. текстилних предива и тканина	3.73	4.08	3.35	3.30	2.90	2.32	2.36	2.56
Произ. готових текс. произ.	6.44	7.64	5.45	5.78	4.57	4.26	4.38	4.02
Произ. коже и крзна	0.68	0.60	0.33	0.33	0.32	0.33	0.27	0.34
Произ. кожне обуће и галанте.	2.04	2.71	1.91	1.49	1.07	1.11	1.12	0.88
Прерада каучука	2.05	1.86	0.72	1.01	0.97	1.84	2.04	2.07
Произ. прехран. производа	10.76	14.30	17.36	17.31	18.32	12.34	12.14	16.40
Произ. пића	1.54	2.52	4.41	4.69	4.69	3.44	3.71	4.76
Произ. сточне хране	0.64	0.94	1.38	1.18	1.20	0.71	0.72	0.86
Произ. и прерада дувана	0.51	0.68	1.42	1.30	1.16	0.87	1.20	1.54
Графичка делатност	1.41	1.21	1.65	1.53	1.53	1.48	1.31	1.20
Рециклажа сировина	0.60	0.39	0.20	0.18	0.17	0.13	0.16	0.10
Произ. разноврс. производа	0.39	0.54	0.29	0.35	0.18	0.12	0.10	0.12
Србија без података за АП	66.38	65.28	67.53	67.57	66.60	64.00	64.23	68.90
САП Војводина	28.06	30.17	26.25	26.58	27.11	30.19	30.52	31.10
САП Косово и Метохија	5.56	4.55	6.22	5.85	6.29	5.81	5.25	0.00

ТАБЕЛА 2 – наставак

Република Србија	2000	2001	2002	2003	2004
Индустрија укупно	100	100	100	100	100
Вађење руде и камена	5.10	4.50	4.50	7.40	6.40
Прерађивачка индустрија	75.20	76.20	76.20	76.50	80.70
Произ. и дистри. ел. енергије, гаса и воде	19.70	19.90	19.30	16.10	12.90
Вађење руде и камена					
Вађење и брикетирање угља	2.51	2.35	2.34	3.80	3.50
Вађење сирове нафте и гаса	1.12	0.92	0.76	2.40	1.80
Вађење руда урана и торијума	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Вађење метала	0.65	0.40	0.44	0.20	0.10
Вађење неметала и камена	0.85	0.81	0.98	1.00	1.00
Прерађивачка индустрија					
Произ. прехранбених производа и пића	19.97	19.50	20.63	26.50	23.00
Произ. дуванских производа	1.61	1.47	1.71	1.70	1.30
Произ. текстилних предива и тканина	4.11	4.31	3.74	1.90	1.50
Произ. одевних предмета и крзна	3.00	3.09	2.00	1.30	1.20
Произ. коже, предмета од коже и обуће	1.23	1.22	0.99	1.00	0.70
Производи од дрвета и плуте, сем намештаја	0.84	0.69	0.46	0.40	0.50
Произ. целулозе, папира и прерада папира.	2.68	2.73	2.65	1.90	2.00
Издавање, штампање и репродукција записа	0.97	0.89	0.84	0.70	0.90
Произ. кокса и деривата нафте	1.14	1.85	2.24	4.90	5.80
Произ. хемикалија и хемијских производа	9.50	10.62	10.95	10.60	12.10
Производи од гуме и пластике	3.63	4.04	4.12	3.60	3.50
Производи од неметалних минерала	5.49	5.65	5.52	4.60	4.20
Производња основног метала	5.74	5.21	5.20	5.40	9.60
Произ. металних производа, осим машина	3.20	2.73	2.99	2.70	2.70
Произ. машина и уређаја, осим електрич.	3.11	3.16	3.05	3.30	5.10
Произ. канцелар. и рачунских машина	0.01	0.01	0.00	0.00	0.60
Произ. електричних машина и апарата	2.41	2.22	2.47	1.60	1.90
Произ. радио, тв и комуникационе опреме	0.31	0.23	0.89	0.20	0.30
Произ. прецизних и оптичких инструмената	0.22	0.21	0.22	0.20	0.20
Произ. моторних возила и приколица	3.10	2.64	2.95	1.80	1.80
Произ. осталих саобраћајних средстава	0.76	0.66	0.69	0.40	0.30
Произ. намештаја и разноврсних производа	2.02	2.34	1.80	1.60	1.20
Рециклажа	0.11	0.13	0.12	0.20	0.30
Произ. и дистри. ел. енергије, гаса и воде					
Произ. и дистри. ел. енергије, гаса и воде	19.69	19.92	19.25	15.00	12.00
Сакупљање, пречишћавање и дистриб. воде	0.00	0.00	...	1.10	0.90

Извор: Републички завод за статистику

Напомена: Структура индустријске производње је до 1999. године дата у складу са старом класификацијом делатности (Закон о јединственој класификацији делатности), док је структура индустријске производње од 2000. године приказана у складу са Законом о класификацији делатности и о регистру јединица разврставања, донетом 1. јануара 2001. године.

ТАБЕЛА 3

РЕЗУЛТАТИ ПРИВАТИЗАЦИЈЕ 2002. - 2005. године (у хиљадама евра)

2002	Понуђено укупно	Продато укупно	Успешно (%)	Остварени приход од продаје	Инвестициони програм	Социјални програм
Тендери	24	12	50%	201.456	305.929	140.690
Аукцијска продаја	256	183	71%	55.439	13.085	
Тендери + аукцијска продаја	280	195	70%	256.896	319.013	140.690
Тржиште капитала	87	48	55%	81.610	5.902	
Укупно	367	243	66%	338.506	324.915	140.690
2003	Понуђено укупно	Продато укупно	Успешно (%)	Остварени приход од продаје	Инвестициони програм	Социјални програм
Тендери	40	18	45%	595.709	281.064	128.685
Аукцијска продаја	773	615	80%	251.035	56.211	
Тендери + аукцијска продаја	813	633	78%	846.744	337.275	128.625
Тржиште капитала	211	121	57%	67.768		
Укупно	1.024	754	74%	914.512	337.275	128.625
2004	Понуђено укупно	Продато укупно	Успешно (%)	Остварени приход од продаје	Инвестициони програм	Социјални програм
Тендери	12	9	75%	15.234	75.389	2.580
Аукцијска продаја	322	255	79%	120.615	48.680	
Тендери + аукцијска продаја	334	264	79%	135.850	124.069	2.580
Тржиште капитала	122	67	55%	51.406		
Укупно	456	331	73%	187.255	124.069	2.580
2005	Понуђено укупно	Продато укупно	Успешно (%)	Остварени приход од продаје	Инвестициони програм	Социјални програм
Тендери	20	15	75%	96.336	75.159	0
Аукцијска продаја	257	201	78%	175.006	42.809	
Тендери + аукцијска продаја	277	216	78%	271.342	117.968	0
Тржиште капитала	353	287	81%	125.054		
Укупно	630	503	80%	396.396	117.968	0

ТАБЕЛА 3 - наставак

2002 – 2005	Понуђено укупно	Продато укупно	Успешно (%)	Остварени приход од продаје	Инвестициони програм	Социјални програм
Тендери	96	54	56%	908.736	737.541	271.955
Аукцијска продаја	1.608	1.254	78%	602.095	160.785	
Тендери + аукцијска продаја	1.704	1.308	77%	1.510.831	898.326	271.955
Тржиште капитала	773	523	68%	325.838	5.902	
Укупно	2.477	1.831	74%	1.836.669	904.227	271.955

Извор: Агенција за приватизацију Републике Србије.

ТАБЕЛА 4

ПРИЛИВИ НСУ У СВЕТУ, ПО РЕГИОНИМА И У СЦГ, 1992.-2004.
(у милионима САД долара)

Регион прималац/ привреда	1992-1997 (годишњи просек)	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Свет	310 879	690 905	1 086 750	1 387 953	817 574	716 128	632 599	648 146
Развијене државе	180 750	472 545	828 352	1 107 987	571 483	547 778	442 157	380 022
Западна Европа	100 796	263 016	500 045	697 436	368 828	427 560	359 369	223 400
Европска унија	95 845	249 931	479 372	671 417	357 441	420 433	338 678	216 440
Средња и источна Европа	11 533	24 305	26 518	27 508	26 371	31 232	26 503	42 892
Србија и Црна Гора	178	113	112	50	165	475	1 360	966

Извор: UNCTAD, FDI/TNC база података (www.unctad.org/fdistatistics).

ТАБЕЛА 5

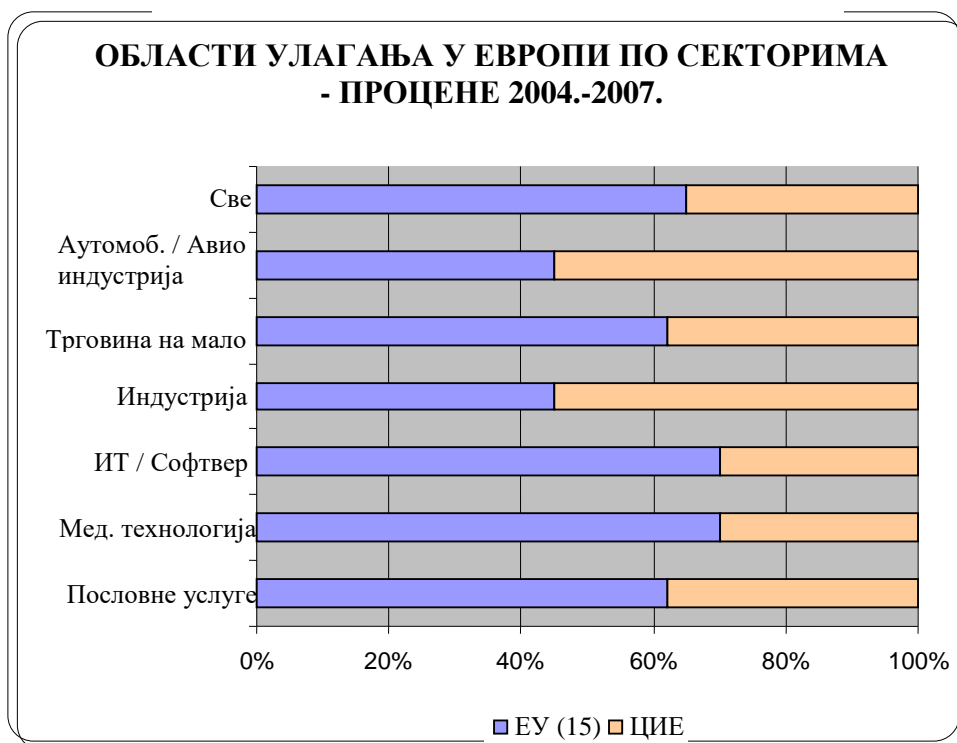
**НОВЧАНИ ПРИЛИВ НСУ ПО ЗЕМЉАМА ПЛАЋАЊА,
2000. – новембар 2005. (у хиљадама САД долара)**

Редни број	Земља	2000	2001	2002	2003	2004	јан.–нов. 2005	Укупно
1.	Холандија	0	102	2.248	598.963	102.008	91.121	794.442
2.	Аустрија	183	1.421	33.876	93.747	146.104	149.706	425.037
3.	Немачка	6.152	9.788	82.801	75.708	51.985	181.874	408.308
4.	Грчка	334	1.280	12.496	62.268	52.968	236.185	365.531
5.	Словенија	33	11.254	9.561	29.036	15.706	173.200	238.790
6.	Велика Британија	0	1.225	6.618	20.631	79.620	61.926	170.020
7.	Кипар	762	2.045	41.717	31.581	16.310	69.122	161.537
8.	Француска	0	81	87.489	7.858	24.022	34.730	154.180
9.	Швајцарска	35	86	2.913	12.559	29.401	55.196	100.190
10.	Луксембург	0	128	3.619	4.108	2.387	68.994	79.236
11.	САД	343	1.906	18.099	15.068	18.187	23.268	76.871
12.	Хрватска	0	1.096	5.243	34.446	10.806	23.257	74.848
13.	Италија	2.006	594	7.553	21.325	10.149	19.555	61.182
14.	Мађарска	0	275	1.167	4.224	16.567	24.526	46.759
15.	Летонија	0	0	5	15.330	17.082	6.393	38.810
16.	Руска Федерација	736	3.581	2.556	3.359	538	14.642	25.412
17.	Словачка	3	10	10	18.342	0	292	18.657
18.	Израел	0	0	260	207	3.052	14.435	17.954
19.	Белгија	0	0	344	1.925	2.523	11.773	16.565
20.	БиХ	189	169	2.951	5.056	2.104	2.181	12.650
21.	Бугарска	0	0	133	129	9.910	540	10.712
22.	Лихтенштајн	0	216	57	2.162	2.974	2.148	7.557
23.	Остале земље	476	131	4.738	13.378	182.000	42.496	233.542
УКУПНО		11.252	35.388	326.454	1.071.410	796.403	1.297.883	3.538.790

Извор: НБС.

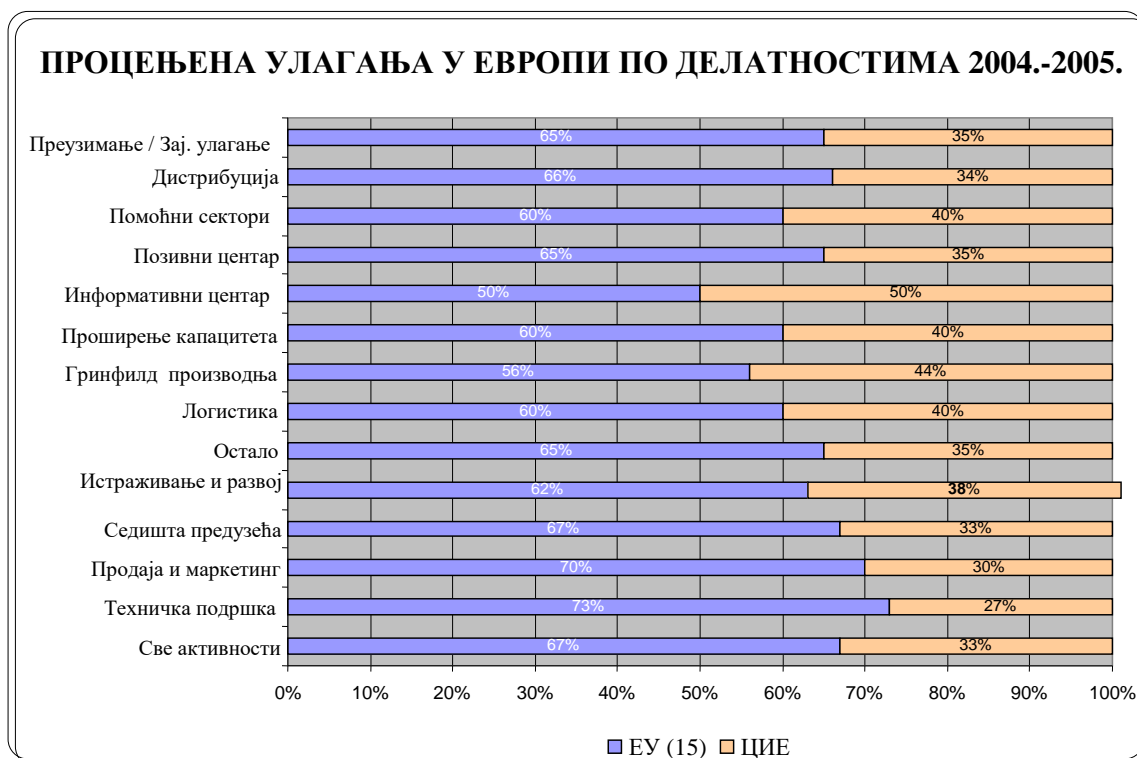
*Напомена: Подаци се односе на новчане приливе по основу
улагања нерезидената у Србију.*

ТАБЕЛА 6

Извор: CorpTracker (Oxford Intelligence) новембар 2004.

ТАБЕЛА 7

Извор: CorpTracker (Oxford Intelligence) новембар 2004.

ТАБЕЛА 8

УКУПАН ПРИЛИВ НСУ У ЈИЕ И ЦИЕ (у милионима САД долара)

Држава	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Албанија	211	301	349	394	435	578	786	929	1107	1514
БиХ	-	-	-	67	244	390	509	774	1155	1660
Бугарска	337	446	951	1597	2403	2257	2758	3662	5000	7569
Хрватска	359	874	1443	1903	2578	3560	4706	6711	11351	12989
Македонија	33	45	75	203	235	410	851	929	1024	1175
Молдавија	94	117	196	258	232	459	600	727	789	940
Румунија	821	1097	2352	4418	5469	6480	7638	9022	12764	18009
Србија и Црна Гора	-	-	740	853	965	1015	1180	1655	2915	3947
ЈИЕ-8	1856	2881	6105	9691	12561	15149	19028	24409	36105	47803
Чешка Република	7350	8572	9234	14375	17552	21644	27092	38669	47527	56415
Мађарска	11304	13282	17981	20746	23381	23015	27698	38028	47809	60328
Пољска	7843	11463	14587	22479	26075	34227	41247	47900	60500	61427
Словачка	1297	2046	2083	2890	3188	4746	5582	8530	11250	14501
Словенија	1763	1998	2207	2777	2682	2893	2605	4081	5000	4962
СИЕ-5	29557	37361	46092	63267	72879	86525	104224	137208	172086	197633

Извор: WIIW, OECD – FDI in SEE 2003-2004, June 2004, Gabor Hunya, UNCTAD

ТАБЕЛА 9

ПРИЛИВ НСУ КАО ПРОЦЕНТУАЛНИ УДЕО БДП
- ИЗАБРАНЕ ЗЕМЉЕ ЈИЕ И ЦИЕ

Држава	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Бугарска	0,7	8,0	6,0	5,8	7,1	11,7
Хрватска	0,6	5,9	7,9	5,0	6,9	3,5
Чешка Република	4,9	9,7	9,3	11,5	2,9	4,1
Мађарска	10,7	6,0	7,6	4,4	3,0	4,6
Пољска	2,9	6,0	7,6	4,4	3,0	4,9
Румунија	1,2	2,8	2,9	2,5	2,7	8,7
Србија и Црна Гора	---	0,6	1,4	3,0	6,4	5,3
Словачка	1,3	9,5	7,6	17,0	1,8	3,1

Извор: OECD, wiiw, UNCTAD

Напомена: Подаци Министарства финансија Србије показују да удео НСУ у БДП СЦГ износи 3,3% за 2002. годину, 7,1% за 2003. годину и 4,3 за 2004. годину

ТАБЕЛА 10

БДП ПО ТЕКУЋИМ ЦЕНАМА ЗА ОДАБРАНЕ ЗЕМЉЕ (у милионима САД долара)

Држава	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Албанија	2171	1010	676	1228	1949	2479	3022	2236	2824	3549	3836	4263	4832	6065	7600
БиХ	13105	14480	1387	1231	1096	2043	2750	3784	4228	4687	4443	4674	5420	6714	8100
Бугарска	20726	7629	8604	10833	9708	13106	9900	10365	12737	12955	12600	13599	15563	20000	24100
Хрватска	24778	22464	10241	10903	14583	18811	19872	20294	21628	19906	18428	19861	22422	28329	34200
Чешка Република	37721	27647	32240	37842	44430	56265	62418	57305	61602	59502	55603	61077	73566	90425	107000
Мађарска	36111	33742	37604	38958	41896	44669	45163	45724	47049	48044	46681	51833	64927	82806	48000
Румунија	38242	28852	19578	26361	30073	35478	35315	35286	42115	35592	37025	40166	45749	56951	73200
Србија и Црна Гора	30196	27391	38925	13486	13196	25772	16064	19309	15576	17842	11011	11697	15572	19397	24000
Словачка	16312	11421	12382	13369	15467	19402	20828	21200	22179	20407	20291	20884	24188	32519	41100
Словенија	17382	12673	12523	12673	14386	19762	19932	19194	20600	21125	18964	19527	21960	27443	32200
БЈР Македонија	4471	4685	2317	2544	3384	4475	4413	3720	3580	3673	3587	3437	3712	4575	5200
Република Ирска	47301	47762	53646	50283	54775	66467	73183	80139	86961	95474	94753	102678	121729	153729	184800

Извор: UN Statistics Division.

Напомена: Подаци Министарства финансија Србије показују следеће износе БДП Србије и Црне Горе (у милионима САД долара): 15.000 за 1997; 14.726 за 1998; 9.674 за 1999; 8.050 за 2000.; 10.816 за 2001; 14.280 за 2002 и 19.100 за 2003. годину.

ТАБЕЛА 11

ПРОЦЕНЕ БДП ПО СТАЛНИМ ЦЕНАМА ИЗ 1990. ГОДИНЕ, ЗА ОДАБРАНЕ ЗЕМЉЕ (у милионима САД долара)

Држава	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Албанија	2221	1599	1484	1626	1762	1996	2178	1955	2204	2427	2605	2792	2888	3062	3245
Босна и Херцеговина	2016	1772	1309	956	1018	1353	2087	2852	3326	3643	3840	4013	4163	4295	4466
Бугарска	20725	18580	17232	16977	17286	17780	16109	15211	15821	16185	17058	17751	18619	19416	20486
Хрватска	24778	19552	17262	15877	16809	17957	19016	20309	20821	20642	21232	22175	23331	24328	25252
Чешка Република	37041	32739	32573	32593	33316	35294	36762	36495	36076	36512	37932	38933	39513	40982	42886
Мађарска	36110	31816	30841	30663	31567	32037	32460	33942	35592	37070	39000	40501	41916	43150	44974
Румунија	38242	33300	30380	30845	32057	34346	35702	33541	31925	31558	32236	34088	35833	37684	40809
Србија и Црна Гора	27486	24291	17513	12126	12434	13193	13968	15002	15377	11619	12362	13042	13538	13673	14494
Словачка	16308	13937	13018	13266	14089	14912	15829	16559	17256	17510	17866	18543	19399	20264	21379
Словенија	17381	15834	14969	15395	16215	16881	17496	18329	18982	20037	20816	21374	22085	22642	23678
БЈР Македонија	4472	4196	3921	3628	3564	3524	3566	3617	3740	3902	4079	3895	3929	4062	4164
Република Ирска	47301	48213	49825	51167	54112	59325	64237	71199	77520	86126	94666	100354	106509	110401	115779

Извор: UN Statistics Division.

ТАБЕЛА 12

ПРОЦЕНА БДП ПО ГЛАВИ СТАНОВНИКА ЗА ОДАБРАНЕ ЗЕМЉЕ (у САД доларима)

Држава	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Албанија	675	503	482	547	614	791	970	701	891	1124	1206	1337	1460	1960	2553
Босна и Херцеговина	468	440	350	330	310	597	806	1085	1169	1250	1158	1204	1394	1759	2017
Бугарска	2377	883	1006	1280	1159	1580	1204	1270	1571	1609	1576	1712	1974	2535	3137
Хрватска	5485	4939	2231	2355	3129	4029	4270	4395	4730	4393	4090	4415	5060	6369	7557
Чешка Република	3594	2634	3077	3599	4224	5349	5926	5461	5904	5744	5425	5935	7198	8832	10462
Мађарска	3484	3261	3637	3769	4053	4325	4378	4440	4579	4687	4565	5081	6379	8085	9908
Румунија	1648	1245	848	1148	1318	1564	1566	1573	1887	1602	1674	1824	2088	2622	3358
Србија и Црна Гора	2706	2456	1795	1261	1310	1412	1519	1824	1473	959	1044	1113	1480	1844	2178
Словачка	3103	2163	2341	2510	2893	3617	3874	3936	4113	3781	3757	3866	4487	6047	7607
Словенија	9023	6549	6443	6492	7344	10193	10247	9896	10598	10836	9710	9974	11246	14106	16359
БЈР Македонија	2342	2437	1198	1308	1732	2279	2236	1876	1796	1835	1785	1705	1875	2302	2593
Република Ирска	13458	13564	15172	14138	15294	18379	20054	21791	23478	25420	24979	26739	30629	37967	44521

Извор: UN Statistics Division.

Напомена: Подаци Министарства финансија Србије показују следеће процене БДП по глави становника за СЦГ (у САД доларима): 1.498 за 1997; 1.474 за 1998; 1.243 за 1999; 1.039 за 2000; 1.340 за 2001; 1.903 за 2002; 2.536 за 2003. годину.

ТАБЕЛА 13

НСУ у ЕУ-25, 2002.-2004.
(у милијардама евра, прилив без одлива)

Земља	2002.	2003.	2004.
<i>ЕУ-25</i>	424,2	357,5	189,8
<i>ЕУ-15</i>	399,7	346,4	174,5
<i>10 нових чланица од 2004. г.</i>	24,5	11,1	15,3
Белгија	13,3	28,5	27,7
Чешка Република	9,0	2,3	3,6
Данска	4,0	2,3	-
Немачка	38,3	24,2	-31,1
Естонија	0,3	0,8	0,8
Грчка	0,05	0,6	1,1
Шпанија	38,2	22,7	7,9
Француска	52,0	41,6	21,6
Ирска	30,8	23,8	11,3
Италија	15,5	14,6	12,1
Кипар	1,1	0,9	1,0
Летонија	0,4	0,3	0,6
Литванија	0,8	0,2	0,7
Луксембург	124,3	81,8	45,9
Мађарска	3,0	2,1	3,3
Малта	-	-	-
Холандија	28,2	17,1	-3,6
Аустрија	1,0	6,5	3,9
Пољска	4,4	3,7	4,9
Португалија	2,0	5,8	0,9
Словенија	1,0	0,2	0,4
Словачка	4,5	0,6	-
Финска	7,4	2,9	3,7
Шведска	12,5	-0,1	-3,8
Велика Британија	29,5	18,0	63,1

*Извор: Eurostat, News release 94/2004, July 29, pp. 1-4;
News release 88/2005, July 8, 2005, pp. 1-4.*

ТАБЕЛА 14

УПОРЕДНИ ПОДАЦИ – ИЗАБРАНЕ ЗЕМЉЕ

	СРБИЈА	БУГАРСКА	ХРВАТСКА	РУМУНИЈА	СЛОВАЧКА	ЕСТОНИЈА
БРОЈ СТАНОВНИКА, У МИЛИОНИМА	7,5	7,9	4,4	22,3	5,4	1,3
БДП ПО ГЛАВИ СТАНОВНИКА (у САД доларима) 2004.	2.972	3.137	7.557	3.358	7.607	7.930
РЕАЛНА СТОПА РАСТА БДП (2003/2004)	7,5%	5,5%	3,7%	8,3%	4,9%	6,2%
СТОПА ИНФЛАЦИЈЕ 2004.	13,7%	6,1%	2,1%	9,3%	8%	3%
СТОПА НЕЗАПОСЛЕНОСТИ, 2004.	18,5%	12%	18,2%	7,8%	16%	9,7%
УКУПАН ИЗВОЗ (% БДП-а), 2003.	13,8	37,3	21,9	30,9	65,5	49,9
ПРИЛИВ НСУ (у милијардама САД долара) у 2004. години	0.97	2.49	1.08	5.17	1.12	0.93
НСУ КУМУЛАТИВНО (у милијардама САД долара) стање крајем 2004. године	3.95	7.57	12.99	18.01	14.50	9.53
НСУ КУМУЛАТИВНО, ПО ГЛАВИ СТАНОВНИКА (у САД доларима) стање крајем 2004. године	526	958	2952	807	3222	7330

Напомена: Подаци Министарства финансија Србије показују следеће износе за Србију за наведене категорије реална стопа раста у 2004. год. - 9,3; укупан извоз - 14,4% БДП; НСУ укупно од 2000. до 2004. - 3 млрд. САД долара; НСУ укупно по глави становника - 402,7 САД долара.

ТАБЕЛА 14 - наставак

УПОРЕДНИ ПОДАЦИ – ИЗАБРАНЕ ЗЕМЉЕ

	СРБИЈА	БУГАРСКА	ХРВАТСКА	РУМУНИЈА	СЛОВАЧКА	ЕСТОНИЈА
ПОРЕЗ НА ДОБИТ ПРИВ. ДРУШТАВА, 2005	10%	15%	20%	16%	19%	24%
ПОРЕЗ НА ДОХОДАК, 2005	14% на плате, док су остали лични доходи опорезовани стопом од 20% 10% на приходе од самосталне делатности	Пореска стопа расте прогресивно у складу са растом прихода. 12% - 29%	- до износа од 3000 хрватских куна (410€) пореска стопа је 15% - 3000 (410€) - 6750 хрватских куна (924€) пореска стопа је 25% - 6751 (924€) – 21000 хрватских куна (2876€) пореска стопа је 35% - Преко 21000 (2876€) пореска стопа је 45%	16%	19%	24%
ПДВ (стандардна стопа/нижа стопа), 2005	18% / 8%	20%	22%	19% / 9%	19%	18%

ТАБЕЛА 14 - наставак

УПОРЕДНИ ПОДАЦИ – ИЗАБРАНЕ ЗЕМЉЕ

	СРБИЈА	БУГАРСКА	ХРВАТСКА	РУМУНИЈА	СЛОВАЧКА	ЕСТОНИЈА
ПОРЕСКИ ПОДСТИЦАЈИ						
1. ПОРЕСКА ОСЛОБОЂЕЊА	<p>- порески обвезник који уложи у основна средства износ који премашује суму од 600 милиона динара (отприлике 7,3 милиона евра) и запосли најмање 100 лица, ослобађа се плаћања пореза на добит предузећа у периоду од 10 година</p> <p>- пореско ослобођење за концесије и недобитне организације</p> <p>- предузећа која запошљавају инвалидна лица су ослобођена пореза на добит предузећа</p>	<p>- предузећа која су улагала у производњу ослобођена су наредних 5 година потпуно од плаћања пореза на добит уколико је њихова производња лоцирана у регионе са високом стопом незапослености и уколико предузеће нема никаквих других пореских обавеза или обавезе на име социјалног осигурања</p> <p>- порез од 0% на добит предузећа у областима са натпросечном стопом незапослености</p>	<p>- предузећа која улажу у Хрватску имају могућност 10-годишњег пореског ослобођења уколико инвестирају више од 60 млн. хрватских куна (8,2 милиона евра) и запосле више од 75 лица</p>	<p>- предузећа која улажу у најнеразвијенија подручја ослобођена су плаћања пореза на добит предузећа све док се подручје сматра неразвијеним</p>	<p>- исплата дивиденди се не опорезује</p> <p>- након приступања ЕУ - ЕУ одобрава помоћ (макс. 10% од вредности улагања) за сваку појединачну инвестицију.</p>	<p>- без пореза на добит предузећа у случају реинвестирања стечене добити</p>

ТАБЕЛА 14 – наставак

УПОРЕДНИ ПОДАЦИ – ИЗАБРАНЕ ЗЕМЉЕ

	СРБИЈА	БУГАРСКА	ХРВАТСКА	РУМУНИЈА	СЛОВАЧКА	ЕСТОНИЈА
2. ПОРЕСКИ КРЕДИТИ ЗА:						
<i>Нова радна места</i>	<p>- порески кредит се признаје у пореском периоду у коме је извршено запошљавање нових радника на неодређено време за износ једнак износу који чини 100% бруто зарада, увећаних за припадајуће јавне приходе плаћене на терет послодавца. Признаје се и у случају кад порески обвезник раскине уговор о раду са једним бројем запослених ако у истом пореском периоду запосли више лица на неодређено време него што је број са којима је раскинут уговор о раду.</p> <p>- ослобођење за обавезно социјално осигурање на терет послодавца (збирно 17,9%), за новозапослена лица старија од 50 година у целости, старија од 45 година – 80%. Ослобођење се користи у трајању од 2 године од дана заснивања радног односа.</p>	<p>- програми Агенције за запошљавање и мере за запошљавање младих људи</p>	<p>- подстицајне мере непосредно су предвиђене за отварање радних места, где износ до висине од 15.000 хрватских куна (отприлике 2.725 САД долара) по запосленом може једнократно бити одобрен на име покривања трошкова за отварање радног места и преквалифика - ције</p>	<p>- једногоди - шње пореско ослобођење на бруто зараде за свако ново запослено лице</p>	<p>- Агенција за запошљавање одобрава до 50% од висине плате из структурног фонда за прву годину. Зависно од региона, подстицаји могу достићи и висину од 4000 долара по радном месту.</p>	Нема

ТАБЕЛА 14 – наставак

УПОРЕДНИ ПОДАЦИ – ИЗАБРАНЕ ЗЕМЉЕ

	СРБИЈА	БУГАРСКА	ХРВАТСКА	РУМУНИЈА	СЛОВАЧКА	ЕСТОНИЈА
2. ПОРЕСКИ КРЕДИТИ ЗА:						
<i>Програме преквалификације</i>	Нема	- финансијска подршка кроз ЕУ «Phare» програме који укључују програме стручног усавршавања	- улагач који инвестира у стручно усавршавање и преквалификацију запослених, може добити надокнаду од Фонда за стимулисање и стварање нових радних места на име преквалификације до висине од 50 % повезаних трошкова		- Агенција за запошљавање сноси до 50% од висине трошкова обуке	- Сва предузећа основана у Естонији могу конкурисати за финансијску подршку на име програма обуке запослених. Висина подстицаја зависи од величине и локације предузећа, врсте обуке и не може износити више од 80% од трошкова пројекта обуке

ТАБЕЛА 14 - наставак

УПОРЕДНИ ПОДАЦИ – ИЗАБРАНЕ ЗЕМЉЕ

	СРБИЈА	БУГАРСКА	ХРВАТСКА	РУМУНИЈА	СЛОВАЧКА	ЕСТОНИЈА
2. ПОРЕСКИ КРЕДИТИ ЗА:						
<i>Истраживање и развој</i>	Нема	- смањење основице пореза на добит на име издатака за истраживање и развој (R&D) у сарадњи са научно-истраживачким установама и/или универзитетима - финансијска помоћ кроз ЕУ «Phare» програме који укључују средства за истраживање и развој «бизнис инкубатора» високе технологије	- за оснивање и вођење технолошких паркова постоје разни порески подстицаји (пореске олакшице за основна средства и земљишта додељења на коришћење)	- од царинских обавеза изузети су: инсталације, опрема за мерење и контролу, опрема за аутоматизацију и софтвер производи купљени у Румунији или у иностранству по списку одобреном од стране Министарства за планирање и развој	Нема	- подстицаји се обезбеђују до висине 50% од трошкова за индустријско истраживање који су непосредно везани за пројект - подстицаји се обезбеђују до висине 25% од трошкова на име развоја производње који су непосредно везани за пројект

ТАБЕЛА 14 - наставак

УПОРЕДНИ ПОДАЦИ – ИЗАБРАНЕ ЗЕМЉЕ

	СРБИЈА	БУГАРСКА	ХРВАТСКА	РУМУНИЈА	СЛОВАЧКА	ЕСТОНИЈА
3. ДРУГИ ПОРЕСКИ ПОДСТИЦАЈИ	<p>- пословни губици утврђени у пореском билансу могу се пренети на рачун добити из будућих обрачунских периода, али не дуже од 10 година.</p> <p>- предузећа које је остварило добит у новооснованој пословној јединици у недовољно развијеним подручјима умањује се порез на добит предузећа у трајању од две године, сразмерно учешћу тако остварене добити у укупној добити предузећа.</p> <p>- 5-годишње ослобођење од пореза је омогућено предузећима која остварују улагање по основу концесије, а може се примењивати од тренутка када је улагање завршено.</p> <p>- убрзана амортизација одређених основних средстава.</p> <p>- увоз опреме, који представља страну улагање, је ослобођен царинских дажбина. Примењује се порез на додату вредност.</p>	<p>- 2-годишње ослобођење од ПДВ-а за увоз опреме, потрошних материјала и компоненти у оквиру улагања које износи више од 5 милиона евра.</p> <p>- период амортизације - 2 године за рачунаре и пратећу опрему, 3 1/3 године за опрему намењену производњи.</p>	<p>- укључује лизинг, доделу права на изградњу и куповину или коришћење некретнина или друге инфраструктуре у власништву државе или локалне самоуправе по тржишним или повлашћеним условима, са или без накнаде.</p>	<p>- убрзана амортизација</p> <p>- нова улагања, чија вредност прелази милион САД долара и доприноси стварању нових радних места, подложна су смањењу вредности од 20%.</p>	<p>- не постоји двоструко опорезивање</p> <p>- порез на дивиденде, порез на наследство, порез на поклон и порез на пренос некретнина износе 0%</p>	

ТАБЕЛА 14 - наставак

УПОРЕДНИ ПОДАЦИ – ИЗАБРАНЕ ЗЕМЉЕ

	СРБИЈА	БУГАРСКА	ХРВАТСКА	РУМУНИЈА	СЛОВАЧКА	ЕСТОНИЈА
ПОДСТИЦАЈИ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА НЕКРЕТНИНЕ	<p>- страни улагач може купити некретнине под условом реципроцитета. То се не односи на градско грађевинско земљиште у власништву државе.</p> <p>- страни улагач може узети грађевинско земљиште у закуп, најдуже на период од 99 година, путем јавних аукција, тендера или директне погодбе.</p> <p>- улагач је обавезан да плаћа накнаду за земљиште, као и накнаду за коришћење земљишта.</p>	<p>- страни улагачи уживају иста права као и домаћи улагачи, по питању власништва над некретнинама</p>	<p>- страни улагачи који оснују фирму у Хрватској се сматрају домаћим правним лицима и могу остварити власништво, као и право хипотеке над некретнинама, под условом реципроцитета.</p> <p>- власништво над имовином је уређено Законом о својини и другим стварним правима и мора бити одобрено од стране Министарства спољних послова.</p>	<p>- страна физичка или правна лица могу поседовати грађевине и/или стећи право коришћења земљишта (на основу уговора о закупу, концесији, итд.)</p> <p>- правна лица која нису румунске националности (нпр. седиште фирме се налази у иностранству) не могу поседовати земљиште у Румунији.</p> <p>- предузећа, чија седишта се налазе у Румунији могу бити у поседу земљишта, чак и у случају да је власнички капитал 100% страног порекла.</p> <p>- страним физичким лицима ће, почев од 2007. године, бити дозвољено да имају земљиште у власништву.</p>	<p>- физичка или правна лица која нису регистрована у Словачкој могу стећи власништво над непокретном имовином.</p> <p>- куповина земљишта које се налази ван насељених зона и које спада у пољопривредно или шумско земљиште, није дозвољено, осим у одређеним случајевима. Ова ограничења се не односе на становнике ЕУ.</p>	<p>- страни улагачи имају право на куповину и власништво над земљиштем без икаквих ограничења.</p> <p>- у случају куповине великих пољопривредних земљишта и шумских површина, предузећа мора бити пријављено у Привредном регистру и мора имати најмање три године искуства у области шумарства или пољопривредних производа.</p>

ТАБЕЛА 14 - наставак

УПОРЕДНИ ПОДАЦИ – ИЗАБРАНЕ ЗЕМЉЕ

	СРБИЈА	БУГАРСКА	ХРВАТСКА	РУМУНИЈА	СЛОВАЧКА	ЕСТОНИЈА
РЕСТИТУЦИЈА	- Закон о пријављивању и евидентирању одузете имовине усвојен је у мају 2005. године. Процес евидентирања трајаће до јуна 2006. године. Закон о реституцији треба да буде усвојен у међувремену.	- према важећем Закону о реституцији (из 1991), и бугарски и страни држављани могу затражити повраћај имовине одузете у току периода фашизма и комунизма, међутим страни држављани морају продати ту имовину.	- хрватски парламент је у јулу 2002. године изменио овај Закон, како би страним држављанима омогућио потраживање национализоване имовине или примање надокнаде у складу са постојећим билатералним споразумима.	- Закон о реституцији је усвојен 2001. године. Према овом закону повраћај не може бити затражен за имовину која је припадала верским заједницама или групама националних мањина.	- Закон о реституцији је ступио на снагу у 1993. години. Удео национализоване имовине је данас веома низак. У Словачкој су постојали обимни докази о одузетој имовини.	- повраћај имовине је у Естонији започео 1992. године. Тренутно нема захтева нити спорова по основу повраћаја имовине.

ТАБЕЛА 14-наставак

УПОРЕДНИ ПОДАЦИ – ИЗАБРАНЕ ЗЕМЉЕ

	СРБИЈА	БУГАРСКА	ХРВАТСКА	РУМУНИЈА	СЛОВАЧКА	ЕСТОНИЈА
ПРОСЕЧНА БРУТО ЗАРАДА (У ЕВРИМА) У 2004. години	282	149	785	196	657	465
	* 307 (просек 2005)	* 167 (јун 2005)	*849 (септ. 2005)	*275 (септ. 2005)	*435 (јун 2005)	*489 (септ. 2005)
ДОПРИНОСИ ЗА СОЦИЈАЛНО ОСИГУРАЊЕ (ОБАВЕЗЕ ПОСЛОДАВЦА)	17,9%	32%	17%	33%	35%	33%
УКУПНИ ПРОСЕЧНИ ИЗДАЦИ ПО ЗАПОСЛЕНОМ	333	196	920	260	889	614
ПРОЦЕНАТ СТАНОВНИШТВА СА ЗНАЊЕМ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА	42%	14%	14%	16%	податак није доступан	30%

Извори: агенције за промоцију улагања одабраних земаља, централне банке и министарства финансија, званична интернет презентација Владе САД (www.state.gov), националне агенције за статистику, The Economist Intelligence Unit.

9. ЗАВРШНИ ДЕО

Прилози бр. 1 до 5 одштампани су уз Стратегију и чине њен саставни део.

Ову стратегију објавити у «Службеном гласнику Републике Србије».

Број:
У Београду,   године

В Л А Д А

ПРЕДСЕДНИК

**АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ОТКЛАЊАЊЕ АДМИНИСТРАТИВНИХ ПРЕПРЕКА
ЗА СТРАНА УЛАГАЊА ЗА 2006. ГОДИНУ**

Приликом усвајања првог Акционог плана за отклањање административних препрека за страна улагања од стране Владе Републике Србије 27. маја 2004. године, утврђено је да се он мора редовно ажурирати како би се стално унапређивало пословно окружење и тиме повећао прилив страних улагања која представљају основ за даљи привредни раст Србије.

Ради праћења примене Акционог плана за отклањање административних препрека за страна улагања, Влада Републике Србије је јуна 2004. године образовала Комисију за подстицање улагања у привреду Србије, чијим радом координира Министарство за економске односе са иностранством. Чланови Комисије су значајно допринели релативно успешном спровођењу усвојеног Акционог плана као и утврђивању нових мера за унапређење климе за страна улагања. Истовремено треба нагласити да неке од раније утврђених мера нису испуњене у предвиђеном року те да се оне понављају и у новом Акционом плану.

У оквиру овог Акционог плана ближе се уређују следеће области:

I Оснивање предузећа са страним улогом

1. Кретање и боравак страних лица на територији Србије
2. Оснивање привредних субјеката
3. Заштита интелектуалне својине (индустријска својина и ауторска и сродна права)

II Развој инфраструктуре

1. Стицање права својине на грађевинском земљишту
2. Закуп непокретности
3. Упис права на непокретностима
4. Израда пројеката и дозволе
5. Индустријски паркови и слободне зоне
6. Јавна предузећа, комуналне и друге инфраструктурне услуге
  - 6.1 Електрична енергија
  - 6.2 Водовод и канализација
  - 6.3 Телекомуникације
7. Саобраћај
8. Обука и стручно усавршавање

III Рад предузећа

1. Радно законодавство
2. Опорезивање
3. Девизно пословање и кредитни послови са иностранством
4. Царина и инспекције
5. Стандардизација и акредитација

IV Остале системске мере, реформа државне управе и реформа судства

1. Остале системске мере
2. Реформа државне управе
3. Реформа судства

I ОСНИВАЊЕ ПРЕДУЗЕЋА СА СТРАНИМ УЛОГОМ

1. КРЕТАЊЕ И БОРАВАК СТРАНИХ ЛИЦА НА ТЕРИТОРИЈИ СРБИЈЕ

Постојеће стање:

Странац (из земље за коју важи визни режим Србије и Црне Горе) који намерава да уђе на територију Републике Србије у обавези је да пре уласка у земљу прибави визу на важећој путној исправи. Виза се може издати са роком важења до једне године и више улаза - излаза. Прописима је предвиђена могућност издавања туристичких пропусница у трајању до 30 дана и на граничном прелазу, што се често чини за време туристичке сезоне. Пословна виза издаје се странцу ради обављања привредних делатности и странцу који може да заснује радни однос без одобрења за заснивање радног односа (за обављање стручних послова утврђених уговором о пословно-техничкој сарадњи, о дугорочној производној кооперацији, о преносу технологије и о страним улагањима). Рок трајања пословне визе везан је за рок потребан за обављање посла ради кога се таква виза издаје и она истовремено регулише и боравак странца.

Поред визе потребно је да странац добије одобрење за боравак на територији Србије (осим у случајевима где је издата пословна виза). Одобрење за боравак може да се изда као одобрење за привремени боравак (до годину дана) или одобрење за стално настањење (страно лице које је у Србију уложило средства ради обављања привредних и других делатности). Прописи о кретању и боравку странаца на територији Србије и Црне Горе се неједнако примењују у две републике. Најзад, странац који жели да отвори представништво у Републици Србији мора да има одобрење за привремени боравак, што је у супротности са прописом да је услов за добијање привременог боравка прилагање доказа о оправданости разлога за одобравање привременог боравка (доказ да је представништво основано).

Један од проблема јесте тај да је служба која издаје дозволе недовољно организационо и технички припремљена за рад по захтевима странака.

Специфичан проблем се јавља и код процедуре преласка државне границе страних држављана, а нарочито код долазака бродова са страним туристима, јер се путне исправе проверавају у свакој луци у којој бродови пристану, а не само једном, приликом уласка у земљу.

Планирани циљ:

Стварање уједначеног визног режима Србије и Црне Горе, усаглашавање прописа са правним тековинама ЕУ, лака доступност информација о условима и потребној документацији, олакшавање поступка преласка државне границе и одобравања боравка страним држављанима.

Поред усаглашавања визног режима са ЕУ, треба ускладити и прописе о боравку и кретању странаца, јер су домаћи прописи рестриктивни са обиљем дискреционе моћи надлежних органа. Стандардно су у земљама Уније потребни један формулар за пријаву, пасош (са важећом визом), неколико фотографија и потврда о запослењу (улагању, студирању, итд.). Није упутно имати рестриктивну или прохибитивну регулативу за стране улагаче и лица која долазе да раде у Србији. Контролу кретања странаца из „земаља трећег света“ треба вршити путем визног режима.

Препоруке:

А) Усагласити визни режим у СЦГ са захтевима ЕУ

Носилац⁵⁷: Министарство спољних послова Србије и Црне Горе - уз координацију са Министарством унутрашњих послова Србије

Б) Усвојити Закон о кретању и боравку странаца и Закон о прелажењу државне границе

Рок: април 2006. (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство унутрашњих послова⁵⁸

В) Отклонити сукоб прописа који предвиђају добијање одобрења привременог боравка од стране МУП-а као услов за добијање радне дозволе од Националне службе за запошљавање и обратно

Рок: 3. квартал 2006. (са усвајањем Закона о кретању и боравку странаца)

Носилац: Министарство унутрашњих послова, Министарство рада, запошљавања и социјалне политике

Г) Проверавати путне исправе приликом уласка у земљу а не у свакој луци у којој бродови пристану

Рок: 3. квартал 2006. (са усвајањем Закона о прелажењу државне границе и кретању у граничном појасу)

Носилац: Министарство унутрашњих послова

Д) Учинити доступном прецизну информацију о потребној документацији за добијање боравишних дозвола у просторијама Одељења за странце, као и на интернету, на више језика

Рок: март 2006.

Носилац: Министарство унутрашњих послова и Министарство за економске односе са иностранством

Ђ) Наставити обуку кадрова (нпр. познавање страног језика) и модернизације ресурса (унапређења изгледа просторија за издавања одобрења за привремени боравак, нарочито у већим градовима Србије).

Носилац: Министарство унутрашњих послова

---

⁵⁷ Министарство које је прво наведено координира извршавање препоруке.

⁵⁸ Претходно је потребно на нивоу државне заједнице донети нове прописе из ове области. Исто се односи и на препоруке под в) и г).

2. ОСНИВАЊЕ ПРИВРЕДНИХ СУБЈЕКТА

Постојеће стање:

У Републици Србији, према важећим прописима у Агенцији за привредне регистре, која је почела са радом 4. јануара 2005. године се уписују следећи привредни субјекти: ДОО, АД, командитно друштво и ортачко друштво, огранци страних предузећа, предузетници и страна представништва. У новом Закону о привредним друштвима не постоје одредбе о пословним удружењима, зато што се сматрало да ова материја не одговара у потпуности предмету овог закона. Одговарајуће одредбе би требало укључити у Закон о привредним друштвима или у неки други, на пример Закон о невладиним организацијама.

Код оснивања предузећа четири највећа проблема су: а) број потребних докумената, б) спорост процедуре, в) обезбеђивање прикључака на инфраструктурне услуге и г) корупција. Иако је време потребно за оснивање предузећа значајно смањено, потребно је даље упрошћавање ове процедуре.

Искуства из земаља где је уведена брза регистрација фирме (рецимо у Црној Гори, за 1 евро и за један дан) говоре да је то недовољан корак, ако се не поједностави и добијање дозвола за прикључке на инфраструктурне услуге (ел. енергија, гас, телефон, вода, итд.). Добијање ових дозвола би требало повезати са издавањем грађевинских, оперативних и осталих дозвола.

Планирани циљ:

Основање канцеларије која би координирала потупак обезбеђивања потребне документације за отпочињање привредне активности. Такође би требало увести правило да круже папири, а не људи (*One-Stop-Shop*). Надаље, сваки државни орган мора да води евиденцију издатих докумената, како иста операција не би била обављана два пута.

Препоруке:

А) Завршити поступак пререгистрације привредних субјеката

Рок: март 2006.

Носилац: Министарство привреде, Агенција за привредне регистре

Б) Обезбедити да државни органи брзо издају странкама документе и потврде које имају у евиденцији. Дешава се да одређени државни органи од странака траже документ или потврду за чије издавање су сами надлежни - увести правило којим би се овакви поступци онемогућили.

Рок: јун 2006.

Носилац: Министарство за државну управу и локалну самоуправу

В) Новим законом или изменом постојећих уредити оснивање и рад пословних удружења

Рок: 3. квартал 2006.

Носилац: Министарство за државну управу и локалну самоуправу у сарадњи са Министарством привреде

3. ЗАШТИТА ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ (ИНДУСТРИЈСКА СВОЈИНА И АУТОРСКА И СРОДНА ПРАВА)

Постојеће стање:

Скупштина Србије и Црне Горе је 2004. године усвојила део пакета закона о заштити интелектуалне својине (Закон о патентима, Закон о жиговима, Закон о дизајну, Закон о топографији интегрисаних кола, Закон о ауторским и сродним правима), а у овој години предстоји усвајање преосталих закона: о географским ознакама порекла, о заштити биљних сорти и о неоткривеним подацима. Поменути закони су усклађени са одговарајућим правилима ЕУ и СТО.

Међутим, значајнији помак се очекује у спровођењу наведених закона, кроз ефикасан и координиран рад надлежних установа: царине, инспекцијских служби, полиције, удружења грађана и др. Важно је успостављање одговарајуће судске заштите права интелектуалне својине. У том смислу је потребно размотрити формирање посебних судских одељења за решавање спорова из ове области, као и радити на стручном и организационом усавршавању судија.

Потребно је такође донети прописе који на посредан начин утичу на пуну и ефикасну заштиту интелектуалне својине, као и оне прописе који предвиђају санкције за починиоце прекршаја и кривичних дела из ове области. У прилог овоме говори и то да тржишна инспекција нема довољно широка овлашћења, јер законима о заштити права интелектуалне својине из те области није прописано одузимање предмета прекршаја односно привредног преступа.

Предлог Закона о трговини, који посредно штити интелектуалну својину, је прошао јавну расправу и налази се у фази усаглашавања у Републичком секретаријату за законодавство, након чега ће бити достављен на увид Савету за регулаторну реформу и Канцеларији за придруживање Европској унији.

Републици Србији недостају и закони који уређују области културе, уметности и стваралаштва у складу са стандардима ЕУ а дотичу заштиту интелектуалне својине.

Планирани циљ:

Стварање окружења практично применљиве заштите интелектуалне својине. Првенствено треба обезбедити заштиту оних облика активности које су комерцијалније, а то подразумева филм и музику. Ове делатности доносе велики профит и из тог разлога су атрактивније за инвеститоре.

Препоруке:

А) Усвојити Закон о заштити биљних сорти

Рок: децембар 2006. (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

Б) Усвојити Закон о географским ознакама порекла и Закон о неоткривеним подацима

Рок: април 2006. (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство за унутрашње економске односе Србије и Црне Горе (Завод за интелектуалну својину СЦГ)

В) Усвојити нови Закон о трговини који садржи одредбе које штите интелектуалну својину у тој области (по могућности, уз мање позивања на ниже правне акте).

Рок: април 2006.

Носилац: Министарство трговине, туризма и услуга, Министарство правде

Г) Усвојити Закон о музичко-сценској делатности и Закон о кинематографији. Министарство науке и заштите животне средине већ је израдило Нацрт закона о заштити података у електронском облику.

Рок: април 2006. (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство културе, Министарство науке и заштите животне средине

Д) Започети усавршавање судија ангажованих у споровима из области интелектуалне својине

Рок: април 2006. године

Носилац: Правосудни центар у сарадњи са Врховним судом Србије

Ђ) Примењивати Акциони план за спровођење борбе против пиратерије

Носилац: Комисија за борбу против пиратерије – у сарадњи са надлежним министарствима

II РАЗВОЈ ИНФРАСТРУКТУРЕ

1. СТИЦАЊЕ ПРАВА СВОЈИНЕ НА ГРАЂЕВИНСКОМ ЗЕМЉИШТУ

Постојеће стање:

Немогућност стицања својине на грађевинском земљишту под тржишним условима представља једну од главних препрека развоју повољне климе за страна улагања. Умањена је правна сигурност, ослања се на *ad hoc* решења, а јавља се и проблем одређивања цене земљишта.

Поред уставног ограничења, постоје и одређене административне препреке које произилазе из Закона о планирању и изградњи, па је тако чланом 84. Закона дата могућност преноса права коришћења на земљишту искључиво ранијем власнику, али не и његовом следбенику који је стицалац права коришћења по основу теретног уговора. Даље, неспроводива је одредба члана 79. тог закона којом се успоставља ранији режим својине, односно земљиште враћа ранијем власнику, све док општине не донесу одлуку о проглашењу јавног грађевинског земљишта. Законски рок за проглашење јавног земљишта је протекао, а само неколико општина у Србији је донело такву одлуку.

Још увек није донет Закон о повраћају имовине, као један од системских закона, а у међувремену је усвојен Закон о пријављивању и евидентирању одузете имовине како би се утврдила укупна обавеза државе на враћање одузете имовине. Закон о основама својинскоправних односа предвиђа у члану 82в став 4. обавезу страног лица да прибави оцену Министарства за међународне економске односе СЦГ да је стицање непокретности неопходно за обављање делатности.

Недостатак расположивог грађевинског земљишта на тржишту проузрокован је не само правним препрекама, већ и одсуством ажурне и потпуне базе података о неизграђеним парцелама на којима се слободно може стицати право својине или закупа, као и недовољно развијеним и брзим административним процедурама.

У складу са правилима ЕУ и тежњом за децентрализацијом потребно је пренети власништво на земљишту јединицама локалне самоуправе. Због превенције злоупотреба законом треба јасно дефинисати овлашћења општине. Тако би општина имала могућност самосталног задуживања залагањем ове имовине и у складу са тим би самостално сносила последице неиспуњавања обавеза.

Практичан проблем се јавља код уписа у катастар имовине предузећа из осталих република бивше СФРЈ која је била одузета 1991. решењем Министарства привреде, а данас, према тумачењу Споразума о сукцесији од стране Министарства трговине, туризма и услуга, треба да буде враћена и уписана на раније власнике. Међутим, Уредба која је ово оспоравала још није стављена ван снаге, па су присутна двојака тумачења. Поступак повраћаја ове имовине је онемогућен и недостатком реципроцитета, односно у другим земљама бивше СФРЈ имовина се не враћа српским предузећима.

Враћање имовине предузећа из других република бивше СФРЈ би требало наставити, независно од тога како тренутно поступају друге државе потписнице споразума. Треба одмах престати са продајом имовине власника из других република - што је продато, порески обвезници ће морати надокнадити. Споразум о сукцесији постоји, али би требало покренути разговоре са државама потписницама споразума о његовом ефикаснијем спровођењу.

Напомена: Претпоставке доследног, сигурног и утемељеног увођења тржишних принципа у промет права на грађевинском земљишту су отклањање ограничења из члана 60. Устава Републике Србије о својини на градском грађевинском земљишту и јасна супстантивна и процедурална правила за повраћај имовине. Доношење новог Устава је несумњиво сложено питање. Постоје предлози да би превазилажење ове ситуације могло бити остварено доношењем нове регулативе засноване на слободнијем тумачењу проблематичних одредаба постојећег Устава. Као аргумент се наводи чињеница да се на тај начин одвија и приватизација, иако није по Уставу и по том основу има више тужби код Уставног суда.

Планирани циљ:

Омогућити стицање права својине на грађевинском земљишту и приватним власницима (укључујући ту и стране држављане). Створити слободно тржиште грађевинског земљишта, као и јасан увид у тржишну понуду. Дати локалној самоуправи право својине на непокретној имовини. Довршити поступак сукцесије имовине бивше СФРЈ и спровести повраћај имовине.

Препоруке:

А) Донети нови Устав или на други начин превазићи ограничења из постојећег Устава чиме би се либерализовао поступак стицања својине на грађевинском земљишту⁵⁹

Рок: новембар 2006.

Носилац: Влада Србије као један од носилаца иницијативе

Б) Након усвајања Закона о пријављивању и евидентирању одузете имовине усвојити Закон о повраћају имовине

Рок: до краја 2006. године

Носилац: Министарство финансија

В) Усвојити измене и допуне Закона о планирању и изградњи којима се омогућава промет права коришћења (члан 84) и прописују нови рокови за проглашење јавног грађевинског земљишта (у случају да нису испоштовани, тај задатак од општина преузима Министарство за капиталне инвестиције)

Рок: април 2006. године

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

---

⁵⁹ Министар за економске односе са иностранством је покренуо иницијативу за проглашавање члана 60. Устава Србије несагласним са Уставном повељом Србије и Црне Горе пред Судом Србије и Црне Горе.

Г) Усвојити нови Закон о основама својинскоправних односа

Рок: мај 2006. године (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство финансија

Д) Закон о имовини локалне самоуправе

Рок: децембар 2006. године

Носилац: Министарство финансија и Министарство за државну управу и локалну самоуправу

Ђ) Израдити базу података о расположивим парцелама грађевинског земљишта

Рок: новембар 2006. године

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције – у сарадњи са Републичким геодетским заводом, јединицама локалне самоуправе

Е) Усвојити измене и допуне Закона о страним улагањима којима се унапређује конкурентска позиција Србије по питању подстицаја за страна улагања и прецизно одређују услови које поједина инвестиција треба да испуни да би стекла статус улагања од посебног интереса (светски позната марка, ново запошљавање и/или висока технологија); као подстицаје за улагања од посебног интереса размотрити бесплатно додељивање земљишта, ослобађање од плаћања накнаде за уређење земљишта, као и обезбеђивање неопходне инфраструктуре до датог земљишта.

Рок: новембар 2006. године

Носилац: Министарство за економске односе са иностранством

Ж) Међудржавним дијалогом и појачаним радом Комисије за сукцесију и републичке Комисије за остваривање и заштиту права на непокретностима у власништву Републике Србије које се налазе ван њене територије, отклонити препреке за враћање имовине која је предмет сукцесије предузећима из бивше СФРЈ.

Рок: децембар 2006. године

Носилац: Министарство финансија у координацији са Министарством спољних послова Србије и Црне Горе

2. ЗАКУП НЕПОКРЕТНОСТИ

Постојеће стање:

За давање у закуп или коришћење, отказ закупа, односно коришћења и стављање под хипотеку непокретности у својини Републике Србије, а које користе органи територијалне аутономије и локалне самоуправе, јавна предузећа и установе, као и јавне службе потребна је сагласност Дирекције за имовину Републике Србије, сходно чл. 8. и 8а Закона о средствима у својини Републике Србије. На тај начин се драстично успорава и отежава промет непокретности на целокупној територији Србије.

Такође, Закон о планирању и изградњи је регулативу која се тиче поступка, предмета и трајања закупа препустио подзаконским актима донетим од стране локалне самоуправе, што је створило различиту праксу од општине до општине. Са друге стране, општинама би требало препустити да саме утврђују политику локалних такси, чиме би се подстакла конкуренција и општине навеле да стварају повољније услове како би привукле нове инвестиције.

Планирани циљ:

Отклонити нецелисходне административне препреке и сувишну централизацију и законски уредити поступак давања у закуп земљишта у државној својини.

Препоруке:

А) Усвојити измене Закона о средствима у својини Републике Србије које ће избрисати одредбе о обавезној сагласности Дирекције за имовину и уместо сагласности прописати обавезан упис уговора код Дирекције и могућност њеног поступања по службеној дужности у случају кршења прописа.

Рок: мај 2006. године (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство финансија

Б) Усвојити нови Закон о планирању и изградњи (или посебан Закон о грађевинском земљишту) који ће садржати одредбе о поступку давања у закуп грађевинског земљишта, а које ће бити обавезујуће за локалну самоуправу.

Рок: јул 2006. године

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

3. УПИС ПРАВА НА НЕПОКРЕТНОСТИМА

Постојеће стање:

У Србији постоји систем обавезног уписа права на непокретностима у јавне књиге (катастар непокретности и земљишне књиге), а који је неопходан предуслов да својина или друго право буде засновано, односно с једног лица пренето на друго. Суштински проблем налази се у непокривености целе територије Србије земљишним књигама (око 77% евиденције је покривено катастром непокретности као јединственом евиденцијом, 15% земљишном књигом и катастром земљишта као двојном евиденцијом и 8% катастром земљишта као постојећом евиденцијом). Закон о земљишним књигама је из 1930. године.

Правна сигурност није загарантована. Евиденција непокретности и права на њима води се у катастру земљишта на подручјима на којима није установљен катастар непокретности. Такође, није могуће да се поступак за упис непокретности у катастар изврши на основу појединачног захтева већ искључиво по службеној дужности, што знатно успорава побољшање катастарске евиденције. Ово су слабости Закона о државном премеру и катастру и уписима права на непокретностима. Целокупна активност у вези са побољшањем постојеће

катастарске евиденције се одвија у РГЗ-у. Тренутно је 77% непокретности Србије, без Косова и Метохије, дигитално евидентирано.

Закон о хипотеци који је усвојен у децембру 2005. године ће уредити ову област, промовисати хипотеку у моћно средство заштите поверилаца и повећати укупан обим кредитних послова у Србији. Хипотекарни кредити су најјефтинији кредити, евиденција и упис некретнина омогућују знатну капитализацију, а степен коришћења ових кредита је практично индекс прелаза са ниске на средњу развијеност.

Према Средњорочном програму рада РГЗ-а, као и потписаном Споразуму о кредиту за развој - Пројект за катастар непокретности и упис права у Србији, закљученог између Србије и Црне Горе и Међународног удружења за развој, интензивира се наставак радова на изради катастра непокретности, дигиталних катастарских планова и развоја информационих технологија, при чему ће катастар непокретности за целокупну територију Републике Србије бити завршен закључно са априлом 2010. године.

У току је израда новог Закона о државном премеру и катастру непокретности, који ће новим законским решењима, између осталог, омогућити и упис права по појединачном захтеву у поступку израде катастра непокретности, што ће свакако допринети бржој изради катастра непокретности, а тиме и побољшању амбијента уписа права у поступку одржавања, развоју тржишта непокретности, правној сигурности уписаних права, као и стварању повољнијих услова за страна улагања. Надаље, стварају се и повољнији услови за упис хипотеке, како на изграђеним и уписаним објектима у јавну евиденцију, тако и на објектима у изградњи, а према правилима које ће прописати нови Закон о државном премеру и катастру непокретности заједно са усвојеним Законом о хипотеци.

Планирани циљ:

Обезбеђивање правне сигурности и поузданости јавне евиденције непокретности. Поспешити приватну иницијативу код уписа у катастар, премера и обележавања.

Препоруке:

А) Усвојити нови Закон о државном премеру и катастру непокретности

Рок: октобар 2006.

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције, Републички геодетски завод

Б) Хитно радити на унапређењу евиденције, утврђивању чињеничног и правног стања непокретности на целој територији Србије и стварању регистра непокретности и права на њима, у складу с припремљеним пројектима (наставити реализацију пројекта Светске банке). Сходно пројекту који финансира Светска банка, израда катастра започела је 2005. године и трајаће, према Споразуму, до 30. априла 2010. године.

Рок: септембар 2010. (за завршетак израде катастра)

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције, Републички геодетски завод

4. ИЗРАДА ПРОЈЕКТА И ИЗДАВАЊЕ ДОЗВОЛА

Постојеће стање:

Општине нису испоштовале рокове за израду општих урбанистичких и регулационих планова предвиђене Законом о планирању и изградњи. Непостојање ових планова знатно омета развој инфраструктуре, као и отклањање бројних својинско-правних проблема. Наиме, општине касне због недостатка материјалних средстава, а Влада која је по закону дужна да финансира израду тих планова такође нема средстава да то уради. Једно од могућих решења би било померање законом утврђених рокова што би дало простора општинама да у наредном периоду донесу наведене планове, а и Влади да изради планске акте вишег реда за шире територијалне јединице (округе).

Ако детаљни просторни и урбанистички планови не могу да се брзо заврше, важно је да се бар усвоји зонарање (стамбени, индустријски, излетнички, пољопривредни делови територије града, општине...). Тиме се избегава да се мешају нпр. стамбени и индустријски делови и погоршавају животни услови становништва.

Такође, приликом издавања дозвола потребних за почетак изградње објекта инвеститор је дужан да се обрати већем броју установа: урбанистичком заводу, општинским службама и јавним предузећима (водовод, канализација, ЕПС, телекомуникације, гасовод), што знатно успорава поступак добијања грађевинске дозволе и реализацију самог пројекта. Поједностављивање поступка издавања грађевинских дозвола (и прикључака на услуге) је вероватно један од најважнијих чинилаца за подстицање приватних улагања. У свим транзиционим земљама грађевинарство бележи највише стопе раста у првих дванаест година транзиције.

Планирани циљ:

Потпуна покривеност територије Републике Србије урбанистичким и регулационим плановима, као и једноставнији поступак добијања грађевинских дозвола.

Препоруке:

А) Израдити просторне планове вишег реда за шире територијалне јединице (округе)

Рок: јун 2006. године

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

Б) Обавити орто-фото снимање на локалном и глобалном нивоу

Рок: крај 2007. године (у складу са пројектом који се финансира из програма CARDS)

Носилац: Републички геодетски завод

В) Усвојити измене Закона о планирању и изградњи којим ће се померити рокови за израду општих планских докумената и урбанистичких планова, као и предвидети казне у случају непоштовања рокова

Рок: април 2006. године

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

Г) Новим Законом о планирању и изградњи поједноставити и скратити поступак издавања грађевинских дозвола до 15 дана, те образовати посебну службу при општинама којој ће се предавати захтеви за издавање одобрења за изградњу (и прикључака на услуге), а која ће прикупљати сву неопходну документацију и издавати дозволе

Рок: јул 2006. године

Носилац: Министарство за државну управу и локалну самоуправу, Министарство за капиталне инвестиције

5. ИНДУСТРИЈСКИ ПАРКОВИ И СЛОБОДНЕ ЗОНЕ

Постојеће стање:

Недостатак одговарајућег земљишта за изградњу фабрика, пословног простора и других објеката главна је препрека повећању улагања у Србију. Поред проблема расположивости и стицања власништва над земљиштем, присутна су и питања инфраструктурних недостатака и сложених административних процедура. Развој одређеног броја индустријских паркова и услужних центара би изузетно допринео унапређењу Србије као погодног одредишта за страна улагања.

Индустријски паркови су, као хоризонталне субвенције, дозвољени и правилима ЕУ; Акционим планом за отклањање административних препрека за страна улагања се предлаже више различитих субвенција (пореске олакшице, обука кадрова, припрема земљишта, индустријски паркови), које се могу користити само до уласка у ЕУ, јер су сем индустријских паркова ове друге забрањене, као тзв. вертикалне субвенције. Наравно, у ЕУ постоји низ других врста субвенција, углавном кроз Заједничку пољопривредну политику и регионалне политике. Треба увек имати у виду да субвенције економски нису здраве и да иду на терет пореских обвезника.

Потребно је и детаљно преиспитати постојеће коришћење концепта слободне зоне, као и то да ли би се на потребе садашњих корисника могло боље одговорити повећањем броја јавних царинских складишта. Постојећи законодавни статус слободних зона треба усагласити са правилима и процедурама ЕУ.

Планирани циљ:

Отварање индустријских паркова у Србији.

Препоруке:

А) Усвојити измене Закона о планирању и изградњи које ће предвидети оснивање индустријских паркова

Рок: април 2006. године

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције, Министарство за економске односе са иностранством

Б) Усвојити Закон о индустријским парковима

Рок: јул 2006. године

Носилац: Министарство за економске односе са иностранством

В) Преиспитати концепт слободних зона и отворити већи број јавних царинских складишта.

Рок: јул 2006. године

Носилац: Министарство финансија и Министарство за економске односе са иностранством

6. ЈАВНА ПРЕДУЗЕЋА, КОМУНАЛНЕ И ДРУГЕ ИНФРАСТРУКТУРНЕ УСЛУГЕ

Постојеће стање:

Област јавних комуналних предузећа је уређена Законом о јавним предузећима и Законом о комуналним делатностима. Цене комуналних услуга утврђује комунално предузеће уз сагласност општинске или градске управе, а на основу пет критеријума из Закона о комуналним делатностима. Затим, постоји ограничавајућа законска одредба у члану 21. Закона о комуналним делатностима по којој се приватизација државног капитала у комуналним предузећима може вршити највише до 49% од укупне вредности државног капитала. Усвојен је Закон о изменама и допунама закона о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса, којим се предвиђа да цене морају да буду усклађене са Владином политиком раста цена и одређује највиши проценат државног капитала који се може у акцијама пренети запосленима без накнаде.

Код приватизације јавних и комуналних предузећа треба имати у виду различиту природу проблема. Градско зеленило, гробља, саобраћај, итд. је лакше приватизовати, него водовод, телефонију, канализацију, итд. Код ових других постоје мреже и ту се користи стандардни модел: фирма се подели на производњу, пренос и дистрибуцију, прво се приватизује дистрибуција, потом производња, док за мреже постоји три решења. Прво, да остане државна својина, друго, да се закључи концесија и треће, да се прода. У сва три случаја за улаз приватног капитала у домен мрежа је потребна јавна агенција; једна агенција са разним одељењима може постојати за све мреже - ради уштеде.

Планирани циљ:

Ефикасне комуналне услуге по одговарајућој цени, обезбеђивање сталног и независног финансирања овог сектора, улазак приватног капитала у ову област кроз укидање монопола јавних комуналних предузећа и стварање услова за тржишну утакмицу.

Препорука:

Изградити нацрте измена и допуна закона о јавним предузећима и о комуналним делатностима којима ће се предвидети јаснији критеријуми за одређивање цена комуналних услуга и укидање монопола јавних и комуналних предузећа и њихова (делимична или потпуна) приватизација.

Рок: јун 2006. (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство привреде и Министарство за државну управу и локалну самоуправу

6.1. ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА

Постојеће стање:

У јулу 2004. године усвојен је нови Закон о енергетици који предвиђа оснивање Агенције за енергетику, која је основана у мају 2005. године. Због кашњења са почетком рада, Агенција још увек није донела акта која спадају у домен њене надлежности. Тако је доношење Методологије за обрачун тарифа планирано за јун 2006.

Правилник којим се одређују критеријуми за обављање енергетских делатности је усвојен. Издавање ове лиценце је у надлежности Агенције за енергетику.

Од 1. јула 2005. ЈП ЕПС, вертикално интегрисано јавно предузеће, раздвојено је на два дела, на ново ЈП ЕПС који је наставио да се бави производњом, дистрибуцијом и трговином електричном енергијом, и на Електромрежу Србије, ЈП ЕМС, које се бави преносом електричне енергије и управљањем системом.

Планирани циљ:

Циљеви реформи у електроенергетици су постављени у Закону о енергетици и Стратегији развоја енергетике Србије, у складу са процесом приступања ЕУ и Уговором о оснивању регионалне енергетске заједнице југоисточне Европе и могу се груписати у следеће целине: повећање ефикасности, сигурност снабдевања, заштита животне средине и увођење обновљивих извора енергије, као и стварање и отварање тржишта електричном енергијом.

Препорука:

Делотворније спровођење Закона о енергетици

Рок: садржан у закону

Носилац: Министарство рударства и енергетике

6.2. ВОДОВОД И КАНАЛИЗАЦИЈА

Постојеће стање:

Не постоји довољно прецизна евиденција о постојећој мрежи водовода и канализације, што је последица великог броја незаконитих објеката, односно прикључења (у Београду постоји евиденција за 70% мреже а у другим градовима је таква евиденција на веома ниском нивоу). Узрок је недовољна техничка и технолошка оспособљеност одговарајуће службе ЈКП-а «Водовод и канализација». За формирање дигиталног катастра водовода и канализације оспособљен је Републички геодетски завод, који води службену евиденцију катастра водова и одржава је. Иницијативу за сређивање ове евиденције имају појединци и сама комунална предузећа.

Приликом приватизације се канализација може везати за снабдевање водом, где би проценат снабдевања водом значао и обавезу прихватања истог процента отпадних вода.

Планирани циљ:

Сређивање евиденције водоводне и канализационе инфраструктуре

Препорука:

Сређивање евиденције постојеће мреже водовода и канализације са постепеним увођењем дигиталних планова катастра водовода и канализације.

Рок: у току

Носилац: Републички геодетски завод у сарадњи са јединицама локалне самоуправе и локалним комуналним предузећима за водовод и канализацију.

6.3. ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈЕ

Постојеће стање:

Велику препреку ефикаснијем пословању чини недовољан број фиксних прикључака (недовољно телефонских линија односно велики број двојника), као и лош квалитет веза. Последица монопола фиксне телефонске мреже су и високе цене међународних разговора. Истовремено, дуопол је препрека за ниже цене мобилних веза, а не поштује се ни споразум оператера о међусобном повезивању и обрачуна цене телефонског позива. Нелојалну конкуренцију представља и нераздвојеност фиксне и мобилне мреже у оквиру Телекома Србије, односно неплаћање мобилне мреже за коришћење фиксне мреже истог предузећа. Интернет је такође недовољно развијен и скуп, а кабловска мрежа није законски уређена (само два оператера плаћају програме, нико не плаћа лиценцу, није прописан начин увођења мреже итд).

Тренутно је у области информационе технологије надлежност подељена између неколико министарстава и других институција, а то отежава доношење кључних прописа и комуникацију између јавног и приватног сектора.⁶⁰

Најбоља решење за област телекомуникација била би да се што пре усвоје прецизна правила игре на телекомуникационом тржишту, којима би се предузећа прилагођавала.

Планирани циљ:

Либерализовати сектор телекомуникација и повећати његову ефикасност. Што пре допустити улаз другим оператерима фиксне и мобилне телефоније.

Препоруке:

А) Усвојити Стратегију развоја телекомуникација

Рок: април 2006. године (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

Б) Омогућити делотворан рад Агенцији за телекомуникације

Рок: април 2006. године

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

В) Регулисати регистрацију YU домена – донети одговарајући правилник

Рок: јун 2006. године

Носилац: Министарство науке и заштите животне средине, Завод за информатику и интернет

Г) Усвајање Закона о електронској трговини и електронским уговорима

Рок: април 2006. (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство трговине, туризма и услуга и Министарство науке и заштите животне средине

7. САОБРАЋАЈ

7.1. ВАЗДУХОПЛОВНИ САОБРАЋАЈ

Постојеће стање:

Главни проблем домаћег ваздухопловног саобраћаја је ЈАТ, државни авиопревозник. То је крајње неефикасна компанија (са скупим, а недовољно квалитетним услугама). *Croatia Airlines* има 1000 запоселних, а исти обрт - дакле, ЈАТ има најмање око 3,6 пута више запослених него што је потребно. Овај проблем би требало решити приватизацијом.

Ваља напоменути и да је реконструкција Аеродрома Београд у току и да би што пре требало тај посао привести крају.

---

⁶⁰ Размотрити формирање једне организације на нивоу Владе, надлежне за развој, управљање информационом технологијом и координацију са другим државним институцијама.

Неопходна је приватизација и реорганизација ЈАТ како би се ово предузеће прилагодило условима које предвиђа недавно потписан Споразум о заједничком европском ваздухопловном простору. У првој половини 2006. године, ступа на снагу Споразум о заједничком ваздухопловном простору, који је потписала и Србија. Његовом применом Србија ће постати део јединственог међународног ваздухопловног тржишта, што ће омогућити пословање нискотрошковним компанијама у Србији. Присуство овог типа авио-превозника ће повољно утицати на туризам, што даље повлачи читав ланац услуга, хотеле, ресторане, грађевинарство, итд.

Неопходно је и правно уредити област ваздухопловства у складу са правилником 2409/92 ЕУ.

Препоруке:

А) Усвојити Закон о ваздухопловству

Рок: јун 2006. године

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

Б) Створити неопходне услове за отпочињање пословања авио-превозницима који организују путнички саобраћај по нижим ценама путем Интернета

Рок: јун 2006.

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

В) Унапредити изглед Аеродрома Београд (модернизација, боља услуга, висок ниво хигијене, пушачке и непушачке зоне, одређена места за таксисте)

Рок: у току

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

7.2. ДРУМСКИ САОБРАЋАЈ

Постојеће стање:

Постојећи прописи о друмском саобраћају третирају одвојено локални и међународни саобраћај, а заједнички регулишу превоз робе и путника, што је у супротности са правилима ЕУ.

Влада је предложила концесије за путне правце Суботица-Пожега и Ниш-Димитровград са којима се сагласила Народна скупштина Републике Србије.

Министарство за капиталне инвестиције Републике Србије закључује споразум са страним министарствима саобраћаја у вези са бројем дозвола за превоз робе, а Привредна комора Србије их додељује конкретним фирмама. Међутим, дозволе намењене српским превозницима, који су конкурентнији од страних, брзо се расподеле. Решење је повећање укупног броја дозвола путем међународних преговора.

Препоруке:

А) Усвојити законе о превозу путника у друмском саобраћају и о превозу терета у друмском саобраћају, а према правилима ЕУ.

Рок: 3. квартал 2006. године

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

Б) Дати концесије за изградњу друмских праваца (Суботица-Пожега; Ниш-Димитровград)

Рок: у току

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

В) Преговорима обезбедити већи број дозвола за шпедитере и превознике

Рок: на годишњем нивоу

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

7.3. РЕЧНИ САОБРАЋАЈ

Постојеће стање:

Предстоји правно уређивање овог облика саобраћаја у складу са Правилником ЕУ. Стање речних пристаништа у Србији је веома лоше. Запуштена су и неуређена. Постоје појединачни покушаји да се пристаништа и обале уреде, али ипак велики привредни потенцијал, за сада, остаје неискоришћен.

Препоруке:

А) Усвојити Закон о водном саобраћају

Рок: 3. квартал 2006. године

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

Б) Предложити план мера за унапређење речних пристаништа

Рок: мај 2006. (за предлагање мера)

Носилац: Министарство за капиталне инвестиције

8. ОБУКА И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ

Постојеће стање:

У току је јавна расправа о Стратегији образовања након које следи доношење Закона о образовању одраслих. Неопходно је ове прописе ускладити са правним тековинама ЕУ (Европским простором образовања). У важећим прописима нису предвиђене потврде (сертификати) за одрасле нити механизам њиховог признавања. Такође је израђен Национални акциони план за спровођење Копенхагеншке декларације из 2002. године и Саопштења европских министара из Мастрихта из децембра 2004. године, који се спроводи у складу са напорима Европске задужбине за обуку из Торина.

Усвојена је Национална стратегија запошљавања која поштује принципе Европске стратегије запошљавања и Лисабонске конвенције. Као главни циљеви се постављају: пуна запосленост, квалитет и продуктивност рада, друштвена кохезија и укључивање на тржиште. Из овога је произашло 10 општих приоритета, а њима су придружена још два с обзиром на стање тржишта рада у Србији: подршка пословању страних улагача и смањење разлика регионалних тржишта рада.

Циљеве као што су „пуна запосленост и друштвена кохезија“ треба релативизовати, јер потичу из данас већ превазиђеног економског концепта тзв. државе благостања. При незапослености од 35% треба се концентрисати на развој приватног сектора (првенствено сектора МСП) и на стручно усавршавање државне управе, како би постала ефикасан јавни сервис. Треба отклањати узроке, а не последице.

С обзиром на технолошки заостатак домаћих предузећа потребна су нова решења заснована на научно-истраживачком раду и иновационим системима. Усвојени су Закон о научноистраживачкој делатности и Закон о иновационој делатности. Њихова примена ће довести до потпуне слободе истраживања и либерализације у погледу финансирања научно-истраживачких пројеката. Доступност резултата истраживања привредним субјектима ће бити олакшана. Треба омогућити предузећима да користе истраживачке резултате када им је то потребно, јер се „планирање на научној бази“ није показало ефикасним. Потребно је и убрзати реформу високог школства и општу реформу просвете.

Садашња либерална политика на пољу високог школства је добра. Искуство Пољске показује да је потребно 15-20 година да настану приватни универзитети који су бољи од најбољих државних. Конкуренција ће довести до повећања квалитета високошколских установа.

Напомена:

Европска агенција за реконструкцију (ЕАР) спроводи Програм реформе стручног образовања и обуке – ВЕТСрбија (*Vocational Education and Training Reform Programme – VETSerbia*). Овај програм има за циљ да одреди мере које су неопходне за унапређење знања и вештина радне снаге у Србији, а које ће бити усклађене са потребама страних улагача.

Планирани циљ:

Бржа интеграција образовног система у савремени европски образовни простор, обезбеђивање стручних вештина и знања који су у складу са променљивим захтевима савременог пословања (укључује одређивање потреба страних улагача), квалификована радна снага спремна да одговори захтевима страних улагача, као конкурентска предност Србије, оснивање, развој и рад малих и средњих иновативних предузећа и подршка технолошком унапређењу постојећих предузећа.

Препоруке:

А) Усвојити Стратегију и политику стручног образовања

Рок: мај 2006. године.

Носилац: Министарство просвете и спорта

Б) Усвојити Закон о образовању одраслих

Рок: август 2006. године. (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство просвете и спорта

В) Координирати и учествовати у примени програма ВЕТСрбија у области реформе стручног образовања и обуке (нарочито са циљем усавршавања обучене радне снаге у сектору производње) кроз оснивање школа (регионалних центара) за обуку вишка радне снаге из производних предузећа и незапослених лица са евиденције Националне службе за запошљавање у следећим областима:

1. оперативни послови (индустријска обрада, организација рада и лични ставови према квалитету производног посла);

2. инжењерство (руковање „*CN/CNC*“ – *Computer Numerical Control* – машинама, мерне вештине, статистичке и вештине документовања података, лични ставови према квалитету посла);

3. руковођење групама (рад на пројектима, тимски рад, вештине управљања производним током) и

4. обезбеђивање квалитета, послови планирања и контроле.

Носилац: Министарство просвете и спорта у сарадњи са надлежним министарствима (Министарство рада, запошљавања и социјалне политике) и са представницима одговарајућих институција и стручњака из јавног и приватног сектора Србије.

Г) Спроводити Националну стратегију запошљавања

Носилац: Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, у сарадњи са другим министарствима, социјалним партнерима и осталим заинтересованим институцијама

Д) Именовати чланове саветодавног тела Министарства просвете или Владе Републике Србије од представника Министарства просвете, Министарства привреде, Министарства рада, запошљавања и социјалне политике, Министарства науке и заштите животне средине, Министарства за економске односе са иностранством, представника привреде и стручњака, са циљем саветовања у области стручног усавршавања

Рок: април 2006. године

Носилац: Министарство просвете и спорта, у сарадњи са ресорним министарствима

III РАД ПРЕДУЗЕЋА

1. РАДНО ЗАКОНОДАВСТВО

Постојеће стање:

Утицај радног законодавства на пословање предузећа у Србији је постао неупоредиво повољнији захваљујући законским решењима из 2002. и 2005. године. Ипак, има простора даљем унапређењу радног законодавства у циљу отклањања појединих решења која су наслеђена из «самоуправног периода», односно додата амандманима народних посланика приликом доношења Закона о раду 2005. године.

Зарада за обављени рад и време проведено на раду састоји се од основне зараде, дела зараде за радни учинак и увећане зараде. Употреба просечне зараде као основице за утврђивање накнаде зараде за време одсуствовања са рада и за време прекида рада је неодговарајућа, будући да тако накнаду зараде за време одсуствовања са посла неоправдано увећава део зараде за радни учинак. Радни учинак притом није ни остварен, јер је запослени одсуствовао са посла.

Планирани циљ:

Брисати из Закона о раду одређене одредбе које су наслеђене из некадашњих «самоуправних» решења.

Препорука:

Уклонити из Закона о раду следеће одредбе:

- одредбе члана 108. које се односе на право на увећану зараду по основу времена проведеног на раду («минули рад»),

- одредбе члана 118. које се односе на право на накнаду трошкова за исхрану у току рада («топли оброк») и за регрес за коришћење годишњег одмора.

Такође, преиспитати тачку 2. члана 108. којом се зарада увећава и за рад ноћу и за рад у сменама. Потребно је брисати део тачке 2. којим се даје право на увећану зараду за рад у сменама, будући да је већ дато право на увећану зараду за рад ноћу.

Одредбе којима се утврђује накнада зараде за време одсуствовања са рада, као и накнада зараде за време прекида рада до кога је дошло без кривице запосленог (чл. 114, 115. и 116.) је потребно изменити са циљем да уместо просечне зараде у последња три месеца параметар за утврђивање висине накнаде буде основна зарада.

Рок: април 2006. године

Носилац: Министарство рада, запошљавања и социјалне политике

2. ОПОРЕЗИВАЊЕ

Постојеће стање:

Број пореза и других дажбина још увек је већи од оптималног. Недостаци тренутног стања посебно се исказују у слабљењу предности ниске стопе пореза на добит предузећа (10%) високим стопама пореза на терет послодавца и наплатом многобројних такси и накнада с којима се сваки привредни субјекат сусреће у свом редовном пословању (претежно комунално-инфраструктурне природе). Такође, општине по Србији утврђују нереално високе цене еколошке таксе без утемељених критеријума и са различитим тумачењима прописаних надлежности, мимо важећих упутстава Министарства науке и заштите животне средине.

Неки важни порези су међу најнижим у Европи (порез на доходак, на корпоративну добит, ни ПДВ од 18% није висок). Такође је добро што се два првонаведена пореза наплаћују по равној или јединственој пореској стопи. Сва предузећа, без обзира на величину, имају велике пореске подстицаје везане за улагање у основна средства за обављање регистроване делатности (посебно одређене производне делатности уз веће пореске олакшице за мала предузећа) и за запошљавање нових радника. Међутим, порез на платни списак или *payroll tax* је енорман (сада 73%), а државна потрошња у Србији је највиша у Европи са 55% од БДП. Дакле, потребна је свеобухватна реформа јавних финансија где би се:

а) смањила државна потрошња на мање од 40% од БДП (у Европи има земаља са државном потрошњом мањом од 30% од БДП, нпр. Литванија, Ирска, Албанија);

б) укинула већина пореза, прво они где је поступак наплате скупљи од наплаћене суме, потом и други;

в) допустила фискална децентрализација.

Уколико је немогуће све набројано остварити истовремено, требало би бар кренути у наведеном правцу.

Специфични модели пореских подстицаја нису прилагођени структури улагања у Србији. Ослобађање од пореза на 10 година за улагача који уложи 600 милиона динара и запосли најмање 100 лица предвиђено је као један од кључних подстицаја у Закону о порезу на добит предузећа. Овако постављени критеријуми подстичу само велика улагања и искључују улагања у мала и средња предузећа (изузев пореског кредита за новозапослене раднике и улагања у основна средства).

Такође, сметњу примени пореских подстицаја представља неодређен и нејасан приступ у погледу девастираних подручја, као и подручја од посебног интереса. Потребно је утврдити и прогласити подручја од посебног интереса, на која и упућују правила о пореским подстицајима одређена пореским законима. Што се тиче девастираних подручја, она нису третирана пореским законима нити тренутно постоји препорука о примени пореских закона у овим случајевима. Одређени број подстицаја се односи на неразвијена подручја, а она су одређена Законом о неразвијеним подручјима из 1995. године за десетогодишњи период, тако да је неопходно донети нови закон који ће уредити ову материју.

Потребно је да се на територији Србије уведе фискална децентрализација.⁶¹ За то има више разлога. Прво, то је најмоћније развојно средство, посебно за оне општине које предњаче у његовом коришћењу (случај Инђије, Пазове, итд.). Друго, пример ће морати да следе и друге општине, што ће од локалних политичара тражити да буду ефикаснији у коришћењу средстава. Тиме се ствара механизам контроле општинског буџета, који функционише сам од себе. Треће, то ће растеретити фирме и појединце дела издатака. Треба ићи и у правцу да се општинама остави део пореза на доходак појединца, добит корпорација и акциза, тако да имају оквир у коме саме могу да се крећу. Ограничена би била само максимална и минимална стопа, а општине би слободно могле да бирају било који ниво у том домену.

Према Закону о порезу на добит предузећа издаци за рекламу, пропаганду и репрезентацију (збирно) признају се као расход у износу од 3% од укупног прихода обвезника.

Постоје и одређени проблеми у практичној примени пореза на додату вредност (ПДВ), нпр. на београдском аеродрому не постоји шалтер који администрира повраћај ПДВ већ канцеларија која се тешко проналази. Такође, информације о повраћају ПДВ, које су истакнуте на аеродрому, исписане су на лошем енглеском језику. Даље, за повраћај пореза странцима неопходно је имати образац «РЕФ 4», а он се узима у продавници у којој је роба купљена. Међутим, већина наших продавница нема овај образац. Уколико је матична земља страног држављанина потписала Конвенцију о социјалном осигурању са Србијом и Црном Гором, избегава се двоструко плаћање доприноса за социјално осигурање.

Финансијска година улагача се често разликује од календарске, а пореска управа региструје да је финансијска година предузећа завршена 31. децембра.

Такође, постоји потреба да Министарство финансија чешће објављује путем Интернета објашњења у вези са применом прописа, што би нарочито допринело правној сигурности у области пореза. Постоји и посебан проблем код наплате пореза на капиталну добит. Наиме, Законом о порезу на добит предузећа дефинисано је (члан 40.) да се на приходе које оствари нерезидентни обвезник од резидентног обвезника по основу дивиденди и удела у добити у правном лицу, ауторских накнада, камата, капиталних добитака и накнада по основу закупа непокретности и покретних ствари, обрачунава и плаћа порез по одбитку по стопи од 20%, ако међународним уговором о избегавању двоструког опорезивања није друкчије уређено. Наведено је и да се порез по одбитку не обрачунава и не плаћа, ако се приход из става 1. члана 40 Закона о порезу на добит исплаћује сталној пословној јединици нерезидентног обвезника из члана 4. тог закона.

Став пореске управе је да је обвезник плаћања пореза на капиталну добит, у случају када је продавац страном правном лице нерезидент, исплатилац прихода.

---

⁶¹ Референтан појам у економској теорији јесте фискални федерализам.

Будући да се трговање хартијама од вредности превасходно и у редовном поступку обавља преко Београдске берзе, дакле електронским путем, посредством брокера - ни продавац нити купац акција не могу знати међусобни идентитет. Стога се намеће питање како неко може бити у законској обавези плаћања пореза по одбитку у име и за рачун нерезидентног правног лица и то условно ако се као купац акција јавља резидентно правно лице које у својству исплатиоца прихода из члана 40. Закона о порезу на добит предузећа подлеже обавези плаћања истог.

Овакво становиште пореских органа надаље значи да ако је купац акција физичко лице резидент или нерезидентно правно лице те обавезе нема, односно она је искључиво везана за домицилно правно лице, а то директно има за последицу постојање неједнаког третмана, тј. позиције учесника на финансијском тржишту.

У моменту обрачунавања износа пореза по одбитку на капиталну добит од продаје акција, исплатилац прихода (резидентно правно лице) не може знати по којој цени је продавац (нерезидент) купио акцију коју му је продао на берзи, па се не може извршити обрачун нити попунити образац ПДПО у моменту исплате куповне цене акција (у моменту извршења клиринга и салдирања у електронском систему Централног регистра на Т+3) у дословном тумачењу и примени члана 40. Закона о порезу на добит предузећа.

У пракси се дешава да пореска управа не издаје потврду да је правно лице нерезидент измирило своје пореске обавезе према Републици Србији, јер нема упутство за рад по том питању; банка не може да трансферише средства односног правног лица, према члану 25. Закона о девизном пословању, тако да у пракси постоје страни инвеститори којима су средства заробљена од јуна месеца 2005. год.

Планирани циљ:

Јасан и једноставан фискални систем (централне и локалних власти), са минимумом различитих дажбина и различитих стопа, уз спровођење фискалне децентрализације. Успоставити јасне и централизоване критеријуме за одређивање локалних накнада и такси и елиминисати самовољност локалне самоуправе у том делу. Одређивање саме висине локалних такси ипак оставити општинама, као средство њиховог међусобног конкурисања. Наиме, централно би била утврђена само максимална и минимална стопа, а општине би слободно могле да бирају било који ниво у том домену.

Унапредити услове за подстицаје који ће довести до повећања страних улагања и развоја предузетништва. Подстаћи улагања у мала и средња предузећа и друге видове улагања примерене нашем тржишту. Успоставити јасан правни оквир за примену пореских подстицаја. Унапредити поступање пореске управе у погледу примене ПДВ. Примењивати закључене споразуме у области избегавања двоструког опорезивања и плаћања доприноса.

Препоруке:

А) Израдити детаљну студију о могућностима смањења оптерећења привредних делатности и добијања целовите слике о свим трошковима за привредне субјекте на основу пореза, такси, накнада и других дажбина које наплаћују Република, локална самоуправа и јавна предузећа.

Рок: мај 2006. године

Носилац: Министарство финансија у сарадњи са надлежним министарствима (привреда, економски односи са иностранством, рударство и енергетика, капиталне инвестиције, трговина и туризам, наука и заштита животне средине, пољопривреда, шумарство и водопривреда, државна управа и локална самоуправа).

Б) Изменама одговарајућих закона предвидети пореске подстицаје за одговорно понашање према животној средини, за улагања у истраживање и развој, као и за улагања у обуку запослених, а евентуално и за отварање индустријских паркова. Разрешити проблеме код наплате пореза на капиталну добит.

Рок: мај 2006. године (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство финансија

В) Изменити праксу пореске управе која приликом обрачунавања пореза не разликује календарску и финансијску годину

Рок: април 2006. године (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство финансија

Г) Унапредити праксу надлежних служби у вези са повраћајем ПДВ, као и контролу над радом привредних субјеката и продавница, нарочито код повраћаја странцима

Рок: април 2006. године

Носилац: Министарство финансија

Д) Решити питање плаћања доприноса за социјално осигурање за стране држављане са којима Србија и Црна Гора има одговарајући споразум

Рок: 3. квартал 2006. године

Носилац: Министарство финансија, Министарство рада, запошљавања и социјалне политике

Ђ) Утврдити и прогласити неразвијена, разорена (девастирана) и подручја од посебног интереса, јер на њих упућују правила о пореским подстицајима одређена пореским законима

Рок: мај 2006. године

Носилац: Министарство привреде у сарадњи са Министарством финансија

Е) Утврдити јасније критеријуме и предвидети казнене мере у вези са одређивањем и наплатом локалних такси и накнада, укључујући и еколошку таксу, у вези које треба прецизирати надлежност за њено увођење, да би се избегла правна несигурност.

Рок: 3. квартал 2006. године

Носилац: Министарство за државну управу и локалну самоуправу у сарадњи са јединицама локалне самоуправе, Министарство науке и заштите животне средине и Министарство трговине, туризма и услуга

Ж) Донети Закон о финансијама локалне самоуправе и спроводити фискалну децентрализацију која ће подстаћи пореску конкуренцију међу општинама

Рок: 3. квартал 2006. године

Носилац: Министарство финансија у сарадњи са јединицама локалне самоуправе

З) Убрзати успостављање и примену јединственог пореског информационог система.

Рок: мај 2006. године

Носилац: Министарство финансија

И) Објављивати на Интернету сва објашњења Министарства финансија у вези са применом појединих одредаба пореских прописа.

Рок: април 2006. године

Носилац: Министарство финансија

2. ДЕВИЗНО ПОСЛОВАЊЕ И КРЕДИТНИ ПОСЛОВИ СА ИНОСТРАНСТВОМ

Постојеће стање:

У Србији се примењује Закон о девизном пословању (усвојен у априлу 2002. године) којим су у потпуности либерализована текућа плаћања према иностранству укидањем ранијих ограничења, а на основу чега је ММФ 15.5.2002. године прогласио екстерну конвертибилност динара у текућим трансакцијама. За капиталне трансакције уважен је принцип делимичне и постепене либерализације, односно да се најпре либерализују дугорочни, а затим и краткорочни капитални послови. Проширење либерализације капиталних послова предвиђено је Предлогом новог Закона о девизном пословању, који је у скупштинској процедури. У Предлогу је дефинисана могућност плаћања када се врши улагање у дугорочне хартије од вредности, како по основу директних инвестиција, тако и по основу портфолио инвестирања, док је ограничење задржано само за краткорочне портфолио инвестиције, осим за овлашћене банке.

Предлогом новог Закона о девизном пословању уређено је плаћање резидената и нерезидената по основу улагања у иностране и домаће дугорочне хартије од вредности, улагања у инвестиционе и добровољне пензионе фондове, а прописано је да се у Републици трансакције по основу улагања у хартије од вредности које гласе на страну валуту (без обзира да ли их издаје резидент или нерезидент) може обављати и у девизама, што ће у значајној мери допринети развоју финансијског тржишта у Србији. Постојеће одредбе су кочница за развој финансијских тржишта.

На основу Закона о девизном пословању дозвољено је да се из земље изнесе 2000 евра ефективног новца; када нерезидент улази у СЦГ са већом сумом, у обавези је да попуни потврду коју добија од царинског органа са назначеним износом, на основу које тај новац може да изнесе из земље. Дато ограничење изношења стране валуте у готовини, у вредности већој од 2000 евра је у функцији спречавања прања новца. Међутим, ово ограничење нема утицаја на изношење девиза, имајући у виду да се преко кредитне картице ван земље могу потрошити неограничене суме.

Механизам додатног плаћања, предвиђен ранијим Законом о предузећима, је био једноставан и делотворан начин финансирања компанија од стране друштава мајки или власника без повећавања регистрованог капитала или коришћења интер-компанијског механизма зајмова, али ова могућност је искључена из новог Закона о привредним друштвима.

Препоруке:

А) Усвојити Закон о девизном пословању

Рок: јун 2006.

Носилац: Министарство финансија у сарадњи са Народном банком Србије

Б) Након усвајања новог Закона о девизном пословању поново сагледати висину лимита ефективног страног новца који се може уносити и износити при преласку државне границе и донети нов подзаконски акт у вези тога.

Рок: четири месеца након усвајања новог Закона о девизном пословању

Носилац: Министарство финансија у сарадњи са НБС

В) Вратити решење из претходног Закона о привредним друштвима у вези са могућношћу додатног плаћања као начина финансирања компанија од стране предузећа мајки или власника без повећавања регистрованог капитала у Закон о привредним друштвима.

Рок: 3. квартал 2006. године

Носилац: Министарство привреде

3. ЦАРИНА И ИНСПЕКЦИЈЕ

Постојеће стање:

Последњих неколико деценија у свету постоји тренд укидања нецаринских баријера у спољној трговини уз непрестано снижавање царина. Тренутно је просечна пондерисана царинска стопа у Србији на нивоу од 6,3%, и то неукључујући смањене, односно уклоњене царине у складу са потписаним споразумима о слободној трговини. Остале земље југоисточне Европе које су чланице Светске трговинске организације имају знатно ниже просечне царинске стопе.

У 2005. години је постигнуто евидентно унапређење у раду МУП, царине и ветеринарске и фитосанитарне службе на граничним прелазима. Пољопривредна и Санитарна инспекција више не врше контролу квалитета (здравствене исправности)

производа на граничном прелазу већ у унутрашњости земље. Мада је овим постигнут значајан помак ка убрзању протока робе, што је и потврђено званичним мерењима времена задржавања робе на граничним прелазима, ова област је још увек предмет усаглашавања Комисије Владе Србије која ради на припреми и организацији Националне стратегије руковођења службама за контролу прелажења државне границе Републике Србије.

Даље, недостаје јасан правни оквир и средства за рад појединих инспекцијских служби, као што су ветеринарске, фитосанитарне и санитарне лабораторије и здравствена инспекција. Значајан проблем представља мањак савремене опреме за рад.

Приликом узимања узорак прехрамбених и фармацеутских производа на граничним прелазима, надлежне контролне службе често узимају веће количине робе од потребних. При томе, дуг период чекања на граници проузрокован је кратким радним временом служби задужених за контролу, што утиче на свежину и квалитет прехрамбених производа. Такође, због дугог периода чекања на граници, предузећа као што су *DHL*, *FedEx* и *UPS* често одбијају да прихвате пошиљке узорак прехрамбених производа, док предузећа из области клиничких испитивања често нису у могућности да испоштују рокове великих фармацеутских фирми у свету. Ови проблеми морају бити решени у складу са одговарајућом међународном праксом.

У протеклих годину дана пољопривредни инспектори узоркују минималну количину производа неопходних за анализу, не задржавају контра-узорак робе код себе (нити у службеним просторијама), већ га на прописан начин достављају увознику/шпедитеру на чување до окончања поступка, што би требало да буде модел за све инспекције.

Постојећи Закон о органској пољопривреди је некомплетан и недовољно усклађен са одговарајућом регулативом ЕУ. Закон не предвиђа потребне мере подршке фармерима који се баве органском производњом, нити било који други вид стимулисања развоја органске пољопривреде, те представља ограничавајући фактор за развој осталих органских производњи, јер не дефинише услове за њихово одвијање. Осим тога овај закон је нереалан и нефункционалан и по основу предвиђеног начина контроле и сертификације.

Увођењем система безбедности хране обезбедиће се довољна количина здравствено исправне хране доброг квалитета (безбедне хране), ефикасна и економична производња и надзор, а усклађивањем домаћих са међународним прописима и применом обавезних стандарда створиће се и услови за повећање извоза. У току је израда Стратегије о безбедности хране.

Такође је у току рад на пројекту обједињавања две инспекцијске службе: за радне односе и за заштиту на раду, који се финансира од стране Министарства за рад САД, а у складу са стандардима ЕУ.

С обзиром на велики број замерки страних улагача које се односе на корупцију, за очекивати је да ће Национална стратегија за борбу против корупције, уз предлоге конкретних мера, допринети ефикаснијем процесуирању оваквих случајева.

Планирани циљ:

Организована и ефикасна царина и инспекције у складу са стандардима ЕУ, где свака служба има јасно одређене активности, без преклапања надлежности, са циљем заштите живота и здравља људи, интереса потрошача и укупног интереса Републике Србије у наступу на међународном тржишту. Србија треба да настави са снижавањем царина, а нецаринске баријере треба потпуно укинути.

Препоруке:

А) Поједноставити царинску процедуру и садржај царинских докумената

Рок: децембар 2006. године

Носилац: Министарство финансија

Б) Прецизно одредити и поједноставити инспекцијску процедуру, јасним одвајањем надлежности тржишне од осталих инспекција.

Рок: јун 2006. године

Носилац: Министарство финансија, Министарство трговине, туризма и услуга, Министарство за државну управу и локалну самоуправу, Министарство науке и заштита животне средине и Министарство здравља

В) Усвојити Закон о Агенцији за ветеринарске, фитосанитарне и санитарне лабораторије

Рок: трећи квартал 2006. године

Носилац: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде; Министарство здравља

Г) Усвојити Стратегију о безбедности хране

Рок: јун 2006. године

Носилац: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство здравља, Министарство науке и заштите животне средине

Д) Донети Закон о безбедности хране

Рок: јун 2006. године (за упућивање на мишљења)

Носилац: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство здравља, Министарство науке и заштите животне средине

Ђ) Континуирано унапређивати рад МУП, царине, ветеринарске и фитосанитарне службе на граничним прелазима и усагласити га са правилима ЕУ

Рок: што пре

Носилац: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство здравља, МУП, Министарство финансија

Е) Довршити реорганизацију Инспекције рада

Рок: до краја 2006. године

Носилац: Министарство рада, запошљавања и социјалне политике

Ж) Предложити план мера за унапређење рада инспекција, одредити критеријуме за одређивање броја запослених у свим инспекцијским службама и појачати рад комисија за контролу рада инспекција у ресорним министарствима

Рок: јун 2006. године

Носилац: ресорна министарства

З) Закон о Агенцији за борбу против корупције

Рок: трећи квартал 2006. године

Носилац: Министарство правде

4. СТАНДАРДИЗАЦИЈА И АКРЕДИТАЦИЈА

Постојеће стање:

Скупштина државне заједнице усвојила је Закон о стандардизацији, Закон о акредитацији, Закон о метрологији и Закон о техничким прописима који су у складу са ЕУ регулативом. Питање акредитације и усаглашавања квалитета има значајно место у стварању слободног и развијеног тржишта.

Предвиђеним подзаконским актима ће се обезбедити значајнија улога република чланица државне заједнице, с обзиром на њихове надлежности уређене Уставном повељом, јер је ова област део економске политике. Нови закони предвиђају реорганизацију институција из ове области и увођење тржишног принципа у њихово деловање, тако да ће се већи део њих самофинансирати.

У овом тренутку, већину акредитованих организација чине лабораторије - њих 90%. У нашој земљи је акредитовано пет организација за издавање уверења (сертификата) о поседовању *ISO* стандарда. Преко 99% организација акредитованих код ЈУАТ је из Србије. Већина наших лабораторија нема уверење о доброј лабораторијској пракси што спречава развој применљиве науке и улагања у тај сектор привреде. Такође, без тог уверења лабораторије не могу да издају потребна уверења за извоз лекова, прехранбених производа, козметике, ветеринарских производа и индустријске хемије. Извозници тренутно траже уверења у другим земљама што успорава и поскупљује цео поступак.

Постојећи Закон о органској пољопривреди се не примењује на одговарајући начин у пракси што доводи до нелојалне конкуренције. Закон не одређује довољно јасно шта је органска храна и њиме се не поштују сви одговарајући међународни стандарди.

Уверења о пореклу домаће робе издаје Управа царине за ЕУ (ЕУР1) и Швајцарску (образац А) а Привредна комора Србије за земље Блиског истока (бело уверење).

У оквиру пројекта Европске агенције за реконструкцију “*Strengthening Quality Management, Capabilities and Infrastructure in SCG*” (Јачање управљања квалитетом, капацитета и инфраструктуре у Србији и Црној Гори) одвија се шест делатности. Једна од њих је унапређење рада Акредитационог тела, ЈУАТ. Планирано је да пројект траје до средине 2006. године.

Планирани циљ:

Стварање делотворног система стандардизације и акредитације, базираног на новим законима инфраструктуре квалитета, усклађеним са правилима ЕУ и СТО, организационо и техничко јачање ЈУАТ, Завода за стандардизацију и Завода за мере.

Унапређење правног оквира у области органске пољопривреде.

Успостављање неопходног законског оквира за заштиту човекове околине, као и за управљање свим врстама отпада, потпуно усклађеног са одговарајућим правилима ЕУ.

Препоруке:

А) Усвојити Закон о органској пољопривреди и ускладити правилнике из ове области

Рок: април 2006. године

Носилац: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

Б) Усвојити правилнике о доброј клиничкој пракси, доброј произвођачкој пракси, доброј дистрибутивној пракси и доброј лабораторијској пракси, у складу са смерницама ЕУ

Рок: мај 2006. године

Носилац: Министарство здравља, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

В) Предузети мере за учлањење у *PIC (Pharmaceutical inspection convention)* и започети обуку фармацеутских инспектора

Рок: април 2006. године

Носилац: Министарство здравља

Г) Установити јединствену инспекцију за добру лабораторијску праксу након договора које од могућа три министарства РС ће бити задужено за ову инспекцију, а сходно решењима у актима који ће се донети, првенствено Стратегијом о безбедности хране и Законом о безбедности хране.

Рок: август 2006. године

Носилац: Министарство науке и заштите животне средине, Министарство здравља и Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства

Д) Донети пакет закона из области заштите животне средине: о управљању хемикалијама, о управљању отпадом, о амбалажи и амбалажном отпаду, о заштити ваздуха и о водама

Рок: 3. квартал 2006. године

Носилац: Министарство науке и заштите животне средине, Министарство здравља и Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства

Ђ) Обезбедити делотворну координацију пројекта Европске агенције за реконструкцију «Јачање управљања квалитетом, капацитета и инфраструктуре у СЦГ» кроз рад Савета за квалитет Владе Републике Србије

Носилац: Савет за квалитет Владе Србије – за координацију задужено Министарство науке и животне средине

Е) Учинити доступном целокупну документацију која је потребна за добијање дозвола за почетак клиничких испитивања кроз допуну интернет презентације Министарства здравља

Рок: април 2006.

Носилац: Министарство здравља

IV ОСТАЛЕ СИСТЕМСКЕ МЕРЕ, РЕФОРМА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И РЕФОРМА СУДСТВА

1. ОСТАЛЕ СИСТЕМСКЕ МЕРЕ

Поред закона који се помињу у досадашњем тексту, нарочито је битно усвојити, односно изменити следеће законе и стратегије:

(1) Закон о инвестиционим фондовима

Рок: април 2006. године

Носилац: Министарство финансија

(2) Закон о заштити конкуренције садржи одређене недостатке који могу умањити његове очекиване ефекте, па је исте потребно отклонити изменама Закона:

Прво, члан 4. став 2. Закона дозвољава превише арбитрности код **изузећа примене правила о заштити конкуренције** на субјекте који обављају делатности од општег интереса. Наведени став потребно је допунити у складу са правом ЕУ, које прописује да се правила о конкуренцији изузимају од примене само ако би примена правила о конкуренцији **правно или чињенично** онемогућила обављање делатности од општег интереса. Стога у наведеној одредби, иза речи: «ако би примена овог закона» треба додати речи: «правно или чињенично (нарочито ако не постоји тржишно решење)». Такође, неопходно је прецизније дефинисати појам делатности од општег интереса и начин њиховог вршења у посебном закону који уређује обављање ових делатности.

Друго, ваља се угледати на антимонополско законодавство ЕУ, где Комисија у првом степену изриче новчану казну за повреду конкуренције; у Србији Закон ову надлежност додељује уобичајеном органу за прекршаје. Дакле, потребно је омогућити да **Комисија за заштиту конкуренције изриче прекршајне санкције**, тако што ће се допунити Закон о прекршајима у смислу да се Комисији за заштиту конкуренције повери надлежност за изрицање прекршајних санкција, у складу са Законом о заштити конкуренције, те треба сходно томе изменити чл. 35. и 70. став 2. Закона о заштити конкуренције.

Треће, потребно је да Комисија доставља Влади финансијски план најкасније до **1. октобра** текуће године за наредну годину, да би се процедура усвајања финансијског плана Комисије ускладила са усвајањем Закона о буџету; у том смислу потребно је изменити члан 51. став 1. Закона о заштити конкуренције.

Четврто, износ годишњег прихода којим је утврђен праг изнад којег је потребно прибавити одобрење за спровођење концентрације је прилично низак: ако заједнички укупан годишњи приход свих учесника у концентрацији остварен на тржишту Србије у претходној години прелази износ од 10 милиона евра, односно ако заједнички годишњи приход учесника у концентрацији остварен на светском

тржишту у претходној години прелази износ од 50 милиона евра⁶², тако да одобрењу подлеже веома велики број концентрација. Дакле, **треба размотрити подизање прагова**.

Такође, приликом концентрације у којој учествују домаће и стране предузеће треба да се одреди висина прихода домаћег предузећа испод које за спровођење концентрације није потребно одобрење Комисије. У том смислу у члану 23. став 2. тачка 2. Закона о заштити конкуренције треба да се дода **и други услов** и то: **10 милиона евра годишњег прихода** (оствареног на српском тржишту) **домаћег предузећа** које учествује у концентрацији са страним предузећем.

Потребно је домаћим предузећима омогућити да «нарасту» да би могла да освајају и страна тржишта⁶³. Наравно, остаје чињеница да су од саме монополске/олигополске ситуације на тржишту много битније баријере уласку на тржиште што би државу требало да наведе на то да не санкционише домаћа предузећа са доминантним положајем, већ да их у потпуности изложи могућности међународне конкуренције.

Пето, ваљало би се одредити према тзв. технолошком монополу (нпр. апарат *Polaroid* некада или *Windows* данас); у том смислу треба да се убрза доношење подзаконских аката којима се уређује материја споразума о преносу технологије где би власник одређене технологије своје право располагања истом вршио на начин којим монопол индустријске својине не спречава ефективну конкуренцију на тржишту (уступање технологије свим заинтересованим субјектима под равноправним условима).

Шесто, у члану 66. Закона није предвиђен случај тзв. «**ћутања управе**», тако да се на случај када Комисија не одговори на захтев за одобрење концентрације примењује опште правило према коме ћутање подразумева негативан одговор; на овај начин се битно успоравају интеграције предузећа и омогућава правна несигурност, тако да је неопходно прописати да ћутање по истеку одређеног рока од дана подношења захтева, у складу са правом ЕУ, подразумева позитиван одговор, односно одобрење концентрације.

Такође, међу четири елемента на које се ослања антимонополска политика ЕУ изостављена је **државна помоћ**. Тим питањем се може бавити и посебан закон, што ће по свему судећи бити и случај у Србији.

---

⁶² До прописивања ниских граница је дошло јер се у изради Закона угледало на словеначки закон, премда је словеначко тржиште мање од тржишта Србије.

⁶³ Ниске границе преко којих се долазило под удар антимонополског тела биле су прописане и у Норвешкој, чиме је норвешким предузећима било отежано да нарасту преко одређене величине. Због тога Норвешка данас нема ниједну домаћу транснационалну компанију. Пример Шведске, државе и у правном и у историјском смислу најсличније Норвешкој, је супротан: немајући ниско постављене поменуте границе, одређена шведска предузећа су успевала да нарасту преко домаћег тржишта и постану транснационалне компаније; примери таквих компанија су «Волво», «ИКЕА» и др.

Рок: април 2006. године

Носилац: Министарство трговине, туризма и услуга

(3) Стратегију подстицања и развоја страних улагања

Рок: март 2006. године

Носилац: Министарство за економске односе са иностранством

(4) Стратегију привредног развоја Републике Србије⁶⁴

Рок: крај 2006. године

Носилац: Министарство привреде

2. РЕФОРМА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ

Постојеће стање

Почетком новембра 2004. године Влада је усвојила Стратегију реформе државне управе у Србији, чији је саставни део и Акциони план за спровођење реформе за период 2004. до 2008. године, а који садржи преглед конкретних мера и активности са динамичким планом њихове реализације у наведеном периоду.

Имплементација Стратегије је у току. Доношењем Закона о Влади, Закона о државној управи, Закона о јавним агенцијама, Закона о државним службеницима, Закона о спречавању сукоба интереса у вршењу јавних функција, Закона о доступности информација од јавног значаја, Закона о заштитнику грађана и Закона о електронском потпису, готово у потпуности је заокружен нови правни оквир за изградњу професионалне државне управе у Србији. Примена ових закона, заједно са процесом континуиране обуке државних службеника, учиниће управу у Србији способном да преузме одговорност за спровођење реформи и у другим областима друштвеног живота, што укључује и ефикасно спровођење препорука изнетих у овом документу.

Како се Стратегија реформе државне управе у Србији и принципи садржани у њој не односе само на органе централне власти, већ и на органе локалне самоуправе, то ће се наставком започетог процеса децентрализације власти, заокруживањем правног оквира за ефикасно, законито и одговорно функционисање локалних органа власти и интензивним оспособљавањем локалних службеника да понесу терет квалитетног извршавања послова који доноси децентрализација, створити услови да општине и градови, односно њихови надлежни органи преузму активну улогу и у области подстицања страних улагања у привреду.

---

⁶⁴ Током расправа о стратегијама из различитих друштвених домена, односно стратегијама за развој појединих привредних сектора, којима јавност у Србији обилује од 2000. године, треба истаћи да постоје и оправдана размишљања по којима је боље да држава искључиво уређује правила тржишне игре, а да самим предузећима препусти да праве сопствене стратегије.

Стварање услова за примену Закона о електронском потпису имаће за последицу модернизацију и повећање ефикасности рада управе, како на централном, тако и на локалном нивоу. Поред тога, примена Закона о државним службеницима и доношење, а потом примена адекватног Закона о локалним службеницима, чији концепт почива на деполитизацији и професионализацији, учиниће управу у Србији стабилном и независном од политичких промена, што је један од битних услова када је реч о области страних улагања.

Планирани циљ:

Професионална, одговорна и ефикасна државна управа и локална самоуправа, оспособљена да пружи одговарајући квалитет услуга грађанима и другим субјектима.

Препоруке:

Наставити са реализацијом Акционог плана за спровођење реформе државне управе у Србији, уз редовну оцену извршених мера и активности.

Рок: У складу са Стратегијом реформе државне управе.

Носилац: Министарство за државну управу и локалну самоуправу, у сарадњи са министарствима, организацијама и службама надлежним за поједина питања од значаја за реформу државне управе, као и са јединицама локалне самоуправе непосредно, односно преко одговарајуће асоцијације.

3. РЕФОРМА СУДСТВА

Постојеће стање:

Један од проблема чије се превазилажење сматра веома битним за подстицање страних директних улагања јесте и реформа судства. Није задовољено начело владавине права (а то је, осим повећања економских слобода, други кључни услов за већа приватна улагања) без доследне примене прописа и ефикасног судског система.

Позитивни кораци су начињени у едукацији судија која се спроводи континуирано у свим областима права. Ефикасност рада судова редовно се прати преко месечних, тромесечних, шестомесечних и годишњих извештаја о раду судова и судија. Извештаји се достављају Министарству правде и Врховном суду Србије.

Министарство правде обавља надзор над поступањем у предметима у прописаним роковима и поступањем по притужбама и представкама. Врховни суд Србије је утврдио Мерила за оцену минимума успешности вршења судијске дужности која ће се привремено примењивати до 1. јануара 2007. године када ступају на снагу чл. 21. до 28. Закона о уређењу судова. Овим Мерилима утврђени су критеријуми за оцену стручности, оцену савесности рада судије и успешности вршења судијске дужности.

Актуелизовање одређених области, као што су области заштите права интелектуалне својине и заштите конкуренције намеће потребу за стручним усавршавањем судија како би се задовољиле потребе модерног пословања за ефикасним решавањем спорова (како у парничном поступку тако и у поступку извршења правноснажних одлука суда).

Недовољно је развијен поступак трговачке арбитраже као начина решавања спорова⁶⁵. Затим, у нашем правном систему не постоје нотари (јавни бележници) који би могли да растерете судове одређених послова (овера потписа). Најзад, средства којима располажу судови су недовољна за квалитетно обављање послова у њиховој надлежности.

Планирани циљ:

Стварање судског система који би својом стручношћу и ефикасношћу могао да одговори потребама модерног пословања, пословања којем је брзина и сигурност на првом месту.

Препоруке:

А) Усвојити Закон о арбитражи

Рок: април 2006. године

Б) Појачати рад на модернизацији судова и усавршавању судија, поготово у областима са мањком стручности (унапређење нивоа употребе информационах технологија, међусобне повезаности судова у Србији и са другим државним органима, стварање електронских база података)

Рок: у току

Носилац: Министарство правде

---

⁶⁵ Код радног права Законом о раду је прописано да се појединачна и колективна спорна питања могу решавати у поступку арбитраже. Крајем 2004. године донет је и посебан Закон о мирном решавању радних спорова који уређује начин и поступак решавања колективних и индивидуалних радних спорова путем мирења или арбитраже. Примена овог закона је већ дала позитивне резултате у мирном решавању радних спорова.

ОПШТИ ПОДАЦИ О СЛОБОДНИМ ЗОНАМА

Концепт слободних зона представља облик привредне екстратериторијалности и подразумева физички ограђен и означен део територије матичне државе, на којем влада додатно гарантован и стимулативан режим пословања. Данас у свету постоји преко 5000 слободних зона у око 120 земаља. Иако су различитог степена привредне развијености, преко њих се остварује више од 20% укупне међународне економске размене.⁶⁶

Основну атрактивност слободних зона чини повлашћени царински третман, одговарајућа пореска ослобађања и поједностављене административне процедуре. У оквиру слободних зона се одвијају различите привредне делатности, са циљем подстицања извозних активности и повећања интензитета спољнотрговинске размене земље домаћина, као и остваривања неких посредних позитивних ефеката на домаћу економију.

Слободне зоне су карактеристичне за земље у развоју, а донекле и за земље у транзицији. У зависности од ширине прихваћене дефиниције, у слободне царинске зоне се могу укључити и оне у развијеним земљама: САД, Уједињеним Арапским Емиратима, Великој Британији, Холандији, Француској, Ирској..., које полако напуштају класичан концепт.

Нове тенденције се огледају у:

- прерастању класичних, производно оријентисаних зона у зоне у којима доминирају специјализоване услуге (глобални тренд јачања услужног сектора услед наглог развоја информатичких технологија и телекомуникација)
- ширењу некадашњих енклава на веће територије (специјалне економске зоне у Кини или читаве провинције на Тајланду)
- трансформацији слободних зона у научне паркове (области у близини универзитетских градова или великих института који се претежно баве истраживачким радом пре свега из сфере агро-бизниса и био-инжењеринга)
- формирању посебних зона које се искључиво баве «офсет» набавкама (велике набавке влада развијених земаља, пре свега наоружања, медицинске опреме, телекомуникационих система, енергетских система и енергената који се производе у земљи домаћина).

Позитивни ефекти концепта слободних зона у земљама у транзицији су:

- **Повећање извоза и девизног прилива**

(Мађарска је 2001. године кроз слободне зоне извезла робе и услуге у вредности преко 9 милијарди САД долара)

---

⁶⁶ Извор: Светска трговинска организација.

- **Отварање нових радних места**

(слободне зоне у Мексику запошљавају преко 400.000 радника; У Мађарској је у првих 28 зона било запослено око 26.000 радника)

- **Успостављање сарадње компанија из зоне са предузећима у слабије развијеним деловима земље**

(у слободне зоне Мађарске ушли су светски гиганти који ангажују велики број домаћих предузећа као кооперанте, добављаче, превознике...)

- **Повећање страних улагања и пренос нових технологија**

(у слободним зонама Турске послује око 500 страних компанија, кроз које је у турску привреду директно уложено 400 милиона САД долара; у 2004. години турске слободне зоне су оствариле промет од око 22 милијарде САД долара уз стварање 40.000 нових радних места)

- **Ефикасан економски метод у функцији регионализације**

(концепт слободних зона доприноси спровођењу политике регионалног развоја и напретка појединих, економски заосталих региона).

Све суседне земље укључиле су се у развијање овог концепта и донеле су, с тим у вези, одређена законска решења, која су у пракси донела ограничене резултате. Генерално, слободне зоне у окружењу налазе се тек у фази одређивања њихових стварних доприноса и будућег статуса (изузетак је Мађарска⁶⁷).

Правни оквир за пословање зона подразумева да земља домаћина обезбеди одређене услове који у неким сегментима нарушавају конкуренцију, а који се огледају у постојању јединственог и стимулативног Закона о слободним зонама. Пословању зона погодују наравно и општа правна и политичка сигурност, јефтина расположива радна снага, либерални увозно-извозни токови, минималне административне процедуре, квалитетне финансијске услуге, као и развијена инфраструктура и телекомуникације.

Присталице концепта «слободних зона» заговарају стварање потпуно аутономног и афирмативног законског решења, са ванредним пореским ослобођењима, којим би се прецизно дефинисали сви појмови и институције од значаја за пословање у зони и детаљно уредиле све области.

До сада се ова област одликовала неусаглашеношћу и правним празнинама које постоје у законским решењима.

---

⁶⁷ Слободне зоне Мађарске су прешле дуг и напоран пут до успеха. Од свог оснивања (1982. године) па све до почетка деведесетих, зоне су стагнирале, али по доношењу закона наклоњеног слободним зонама остварују пун ефекат и до скоро се преко њих обављало 43% укупног извоза. С обзиром да је Мађарска од недавно чланица ЕУ, јасан је ефекат који су слободне зоне имале на повећање девизног прилива и НСУ, смањење стопе незапослености, те промоцију националне привреде. У складу са приступањем Унији, Мађарска је морала да усклади своју правну регулативу у року од 3 године, па су тако укинуте неке повластице корисницима слободних зона (ЕУ не захтева укидање слободних зона). Претпоставка је да ће и даље одређени број инвеститора пословати у зонама, али ће се један број сигурно преоријентисати ка суседним земљама на ободу ЕУ, што је такође шанса за слободне зоне у Србији.

Нарушавање конкуренције пре свега се огледа у следећим областима:

1. Порези и доприноси

(основни смисао постојања слободних зона огледа се у систему ванредних пореских олакшица и ослобађања)

2. Радни односи и статус радника у зони

(на нека питања се не примењује важеће радно законодавство што је значајан сегмент за свако предузеће које послује у слободној зони)

3. Царински прописи

(доносе се посебна упутства за царински поступак у зонама са посебним освртом на производњу)

4. Девизно и спољнотрговинско пословање

(дефинишу се начин и погодности располагања девизама, начин и погодности кредитног задуживања у иностранству, погодности и начин отварања и рада филијала домаћих и страних банака у зони, девизна наплата између корисника и предузећа за управљање зоном)

5. Изградња објеката и грађевинско земљиште

(захтева се јединствена и стимулативна процедура добијања грађевинске дозволе, систем ослобађања или повољности приликом плаћања одговарајућих накнада и такси везаних за саму експлоатацију објеката)

6. Надлежности предузећа за управљање зоном

(надлежности предузећа за управљање зоном се прецизно одређују укључујући дефинисање обавезе тих предузећа према држави и модалитете праћења њиховог рада и контроле).

Постоје недоумице и различита тумачења када су у питању слободне зоне. Аргументовано је схватање да посебан режим пословања у слободним зонама нарушава правила конкуренције у земљама које се одлуче за развој оваквих активности, и да развој заосталих подручја и опште повећање конкурентности и извоза треба постићи стварањем стимулативног пословног окружења на целокупној територији које се одликује општом правном и политичком сигурношћу, обученом радном снагом, либералним увозно-извозним токовима, минималним административним процедурама, квалитетним финансијским услугама, развијеном инфраструктуром и савременим телекомуникацијама, увозом модерне технологије и подржавањем иновативних делатности, као и јасном подстицајном пореском политиком, посебно за улагања у неразвијене делове земље.

Неопходно је пратити регулативу Европске уније која се односи на пословање у слободним зонама и усаглашавати се са истом. Са друге стране, потребе садашњих корисника слободних зона у Србији могле би бити задовољене повећањем броја "јавних царинских складишта".

ДОДАТАК О КОНЦЕСИЈАМА

Стратегија подстицања и развоја страних улагања, којом се, између осталог, намерава подржати развој приватног сектора у Србији за ослонац има и промоцију концесија, потврђеног модалитета сарадње приватног и јавног сектора у широком распону области.

Усвајањем Закона о концесијама («Службени гласник РС», број 55/03) у значајној мери је проширено подручје инвестиционих могућности у Србији. Концесије суштински представљају улагања у домаћу привреду према законској процедури једнаких услова за све потенцијалне приватне улагаче (домаће и стране) кроз партнерство са јавним сектором, по принципу „изгради, користи, предај“. Ради се о једном од ретких закона у региону⁶⁸ који изричито имплицира принципе транспарентности, недискриминације, пропорционалности, ефикасности и извесности у објављивању процедуралних информација у међународним медијима. Кључ за подстицање улагања путем концесија се налази у сигурности имовинских и уговорних права.

Чињеницом да су Законом предвиђене многе могућности за улагања путем концесија са максималним трајањем од тридесет година, уз Закон о страним улагањима, створена је добра основа за прилив нових инвестиција у домаћу привреду са изузетком сектора наоружања. У домаћој привреди, подвргнутој реформи ка успостављању тржишних механизма пословања, паралелно се одвијају крупне промене кроз процесе приватизације и реструктурирања предузећа где потенцијал концесионих улагања сем класичних предности у решавању питања инфраструктуре, запослености и буџетских прихода, у великој мери доприноси демонополизацији (јер су уобичајено државни монополи у саобраћајној инфраструктури, телекомуникацијама, природним ресурсима...), повећању конкурентности, тиме и повећању нивоа квалитета роба и услуга.

У периоду од стварања законског оквира до данас инвеститори су изразили највеће интересовање за концесије у области саобраћајне инфраструктуре, рударства и енергетике, као и регулације чврстог отпада у градовима. У том смислу су покренуте процедуре кроз мултиресорну сарадњу ка реализацији интереса Републике Србије. Ради се о концесијама за аутопутеве од Ниша до границе са Бугарском, као и од Хоргоша до Пожеге, о концесијама за истраживање и експлоатацију разних руда на више локација, изградњу капацитета за управљање чврстим отпадом и осталим. Подразумева се, као и до сада, заједничка сарадња са представницима Министарства за капиталне инвестиције, Министарства рударства и енергетике и представницима локалних самоуправа.

---

⁶⁸ ЕБРД, Пројект процене концесија – аналитички извештај, август 2004.

Досадашња пракса и искуство показују да је неопходно припремити и издати одговарајући приручник за концесије. Приручник треба да укаже на релације између различитих закона чија је примена неопходна у току припреме предлога за давање концесије, као и током реализације концесионог пројекта. Публикација ће бити помоћ за домаће субјекте, али и за потенцијалне стране улагаче, јер ће на једном месту добити информације због којих се уобичајено троши доста времена и посао одлаже.

На овај начин би се промовисале концесије, јавност упознавала са предностима оваквог типа улагања и јачала локална самоуправа.

Уз посебно уважавање природног, законског и чињеничног монопола, тежња је да се креира већа конкуренција промовисањем концесија у областима где Србија има компаративну предност услед геостратешког положаја. Тако се намећу следеће области за потенцијалну сарадњу приватног и јавног сектора: изградња и коришћење енергетских постројења, изградња туристичке инфраструктуре, коришћење термалних извора, комуналне делатности, изградња и коришћење путева, истраживање и експлоатација руда.

Пракса и искуства земаља окружења и централноевропских земаља показује да су се концесионим аранжманима углавном решавали инфраструктурни проблеми где се питање висине путарине *post festum* (Мађарски пут М15) показало као спорно и социјално тешко одрживо.

ОПШТА АНАЛИЗА ПРИВРЕДНИХ СЕКТОРА⁶⁹

1. Светски трендови и стање у Србији

Процена је да данас око 50% светског БДП потиче из индустријског сектора. Такође се процењује да ће до 2025. године у светском БДП глобално постављена индустрија учествовати са преко 75%. Овакве тенденције указују на следеће:

1. Индустријска производња има највише учешће у стварању БДП. Ово је посебно значајно за мале земље које су сиромашне сировинама и енергентима, а нису оствариле своје могућности у туризму и саобраћају. Србија спада у ред тих земаља.
2. Националне економије не могу више бити затворене и на традиционалан начин бранити своје тржиште и своју привреду.
3. Свака земља, а посебно мале земље и средње развијене земље морају наћи своје место у светској подели рада, односно расподели индустрије, јер је она, са једне стране, носилац техничког и технолошког прогреса, а са друге стране, глобално конкурентна индустрија има најниже трошкове по јединици производа и тешко је супротставити јој се повољнијом понудом.

Глобална економија ствара и намеће нове стандарде и на тај начин елиминише конкуренцију која није у стању да прати брзе промене.

Општа је оцена да Србија касни са економским реформама у односу на земље региона. То се посебно односи на приватизацију и присуство страних инвеститора у свим секторима привреде. У региону је већ створена одређена економска структура. То се најбоље уочава у аутомобилској индустрији. Велики светски произвођачи извршили су улагања у Словачкој, Чешкој, Словенији и Румунији.

Најзначајнији суседи Србије, Мађарска, Румунија и Бугарска, већ су постали чланови ЕУ или ће то постати у наредне 2 године. Отуда делом проистиче и недовољан интерес за улагања у Србију, а посебно у оне гране које немају велико домаће тржиште. Улагања у најатрактивније секторе у Србији, ако се изузму енергетика и телекомуникације, већ су извршена (индустрија цемента, дуванска индустрија, пиваре). Та сазнања још више отежавају пројектовање будућег развоја српске привреде. Непостојање Стратегије привредног развоја Србије, која треба да одреди најважније секторске политике, индустријску, аграрну, итд. онемогућава утврђивање приоритета. Може се рећи да данас од секторских стратегија на прихватљивом нивоу постоје само стратегије развоја пољопривреде и енергетике.

---

⁶⁹ Напомена: Подаци који се наводе у овом прилогу су преузети из више извора, и то: Светске банке, Привредне коморе Србије, Стратегије развоја енергетике Републике Србије до 2015. године, Стратегије развоја пољопривреде Србије, Нацрта стратегије привредног развоја Србије до 2010. године (радна верзија, израђена од стране експертског тима 2002. године), Републичког завода за статистику и др. На основу анализе података из наведених извора, урађене су процене које су наведене у документу.

2. Општа оцена привреде Србије

Распад СФРЈ, ратна догађања на овим просторима и међународна изолација и економске санкције довели су до пада свих економских показатеља у периоду 1990-2000. година. Мада је у периоду 2000-2005. године дошло до великог реформског напретка, национална економија није се значајније опоравила.

Општа оцена стања српске привреде је:

1. Низак ниво технолошке и тржишне способности индустријских предузећа;
2. Неефикасност пословања (ниска продуктивност, високи трошкови по јединици производа);
3. Незадовољавајући ниво квалитета производа и услуга;
4. Велики спољнотрговински дефицит неодржив на дужи рок;
5. Број отворених нових радних места је испод броја оних који у процесу приватизације остају без посла, што за резултат има смањивање укупног броја запослених и повећање броја незапослених лица;
6. Висок ниво јавне потрошње у друштвеном производу;
7. Низак ниво инвестиција у дужем временском периоду (1990-2005); у 2002. години Србија има најнижи удео инвестиција у друштвеном производу: 12%, док Хрватска има 27%, Чешка 28%, Мађарска 25%, итд; ако се има у виду да је друштвени производ у Србији низак, онда су, гледано у апсолутним вредностима, улагања у 2002. години у Чешкој била 12, а у Мађарској 9 пута већа, итд.

4. Структура индустрије и учешће сектора у БДП

Структура индустријске производње у Србији није била повољна ни пре 1989. године. Међутим, она се драматично изменила, односно погоршала у периоду 1989-2000. година. То се најбоље може видети у Табели 2.

Електропривреда, производња угља, нафте и земног гаса и производња нафтних деривата учествовали су у укупној индустријској производњи 1989. године са 11,92%, а 2000. године са 24,39%. При томе је физички обим производње остао приближно на истом нивоу.

Најзначајније индустријске гране, металопрерађивачка делатност, машиноградња, производња саобраћајних средстава, бродоградња, производња електромашина и апарата, производња готових текстилних производа и производња кожне обуће и галантерије биле су 1989. године заступљене у укупној индустријској производњи са 42,56%, а 2000. године са 19,74%. Ако се има у виду да је 2000. године ниво индустријске производње износио приближно 50% од индустријске производње у 1989. години, долази се до закључка да су најзначајније индустријске гране имале пад производње више од 4 пута. Ово се одразило на извоз, јер су ове гране биле носиоци извоза Србије.

Релативно учешће појединих сектора у БДП (у %):

Сектори	2000. г.	2001.г.	2002.г.
▪ пољопривреда, лов и шумарство	23,8	25,0	19,2
▪ прерађивачка индустрија	33,9	32,0	30,3
▪ вађење руда и камена	1,8	2,5	2,2
▪ производња електро енергије, гаса и воде	1,8	2,3	5,0
▪ грађевинарство	6,1	5,4	5,0
▪ трговина на велико и мало, оправке	17,6	16,4	18,6
▪ хотели и ресторани	1,9	2,0	2,1
▪ саобраћај, складиштење и везе	9,2	10,9	12,4
▪ послови трговине и изнајмљивање некретнина	3,5	3,0	3,4
▪ остало	0,4	0,5	0,4

Учешће друштвеног сектора у БДП 1989. године било је 90,8%, а приватног 9,2%. Однос се битно мења у 2000. години. Друштвени сектор у БДП учествује са 59,5%, а приватни са 40,5%. Тај однос ће се и даље мењати у корист приватног сектора, тако да је учешће приватног сектора у БДП у 2002. години порастао на 42,6%. У светлу економских реформи ово је несумњиво позитиван тренд. При овоме треба имати у виду да је БДП 2002. године износио само 45,3% од БДП у 1989. години. Када се искључи привреда Косова и Метохије, онда је БДП у посматраном периоду око 2 пута мањи.

4. Секторске могућности и потребе за улагањима

4.1. Телекомуникације

Телекомуникациони саобраћај је један од најзначајнијих инфраструктурних система савременог света. Он је неопходан за добро функционисање привредних система, у првом реду сектора информационих и комуникационих технологија, саобраћаја, електропривреде, банкарства, али и за функционисање других великих система: здравства, школства, полиције, војске, пореске управе, итд.

Основни секторски циљ, који се жели постићи непосредним страним улагањима, је убрзан развој и постизање знатно вишег нивоа телекомуникационе развијености и смањивање разлике у развијености у односу на суседне и земље ЕУ.

Телекомуникациона развијеност се мери бројем стабилних и мобилних телефонских прикључака, прикључака кабловске телевизије, персоналних рачунара и интернета по становнику. Ако се телекомуникациона развијеност Србије означи са 1,0, онда је Румуније 1,5, Бугарске 1,7, Хрватске 2,0, Мађарске 2,8, Чешке 2,8, Словеније 4,1, Аустрије 5,5, а Шведске, као једне од најразвијенијих земаља, 8,0. Ови подаци показују да су потребе за дугорочним улагањима у телекомуникациони сектор у Србији велике.

Ресурси:

- значајно домаће тржиште,
- високообразовани и обучени кадрови,
- релативно добра постојећа мрежа.

Проблеми:

- диспаритет цена телефонских импулса за домаће и међународне разговоре.

Потребна улагања:

- модернизација постојећих и изградња нових телефонских централа,
- изградња комуникационе и приступне мреже,
- увођење нових сервисних услуга.

Домаћи инпути у улагањима би могли бити око 20%, са тенденцијом пораста.

Препоруке:

- Доношење програма приватизације сектора телекомуникација, као предуслова за прилив страних улагања (држава је сада већински власник у сектору телекомуникација).

4.2. Електропривреда

Након занемаривања улагања у електроенергетски сектор у последњој деценији прошлог века, што је довело до технолошког застаревања електроенергетских објеката, у последњих 5 година обавља се ревитализација и модернизација капацитета и повећање њихове ефикасности, које даје резултате, а што технички параметри показују. Законом о енергетици већ омогућено страним инвеститорима да инвестирају у електропривреду под једнаким условима као и домаћим лицима. Не постоје резервни капацитети, па је потрошња у зимским месецима на граници одрживости система. Потребне количине су обезбеђиване по ценама које су знатно ниже од трошкова производње, преноса и дистрибуције, као и цена у окружењу.

Потрошња електричне енергије у Србији није велика у односу на друге земље ЕУ - око 3.500 kWh годишње по становнику; међутим, она јесте велика ако се сведе на енергетски интензитет (око 1.400 kWh/1.000 долара националног дохотка, Грчка 400, Португал 300, Данска 200).

Уз садашњу стопу раста потрошње електричне енергије и изразите ценовне диспаритете са другим горивима, Србија се убрзано суочава са проблемом испуњавања електроенергетског биланса, како због недостајућих производних капацитета, тако и због неповољне структуре потрошње електричне енергије. Непосредан секторски циљ је изградња нових производних капацитета.

Ресурси:

- домаћи лигнит,
- високообразовани и обучени кадрови,
- обновљиви енергенти (дрвни отпад, слама, кукурузовина и сл.).

Проблеми:

- значајан диспаритет цена kWh који није могуће отклонити у кратком року,
- велики еколошки проблеми (пепео, фенол, итд.).

Потребна улагања:

- термоелектрана снаге од 700-750 MW
- комбиновано постројење за производњу електричне енергије и топлоте на гас, снаге 200-300 MW,
- више мањих електрана које би служиле за грејање већих градова и дистрибуцију топле воде,
- опрема за површинску експлоатацију угља,
- преносни системи,
- интерконекција,
- заштита околине,
- брикетирање угљене прашине и других обновљивих енергената,
- изградња малих хидроелектрана.

Домаћи инпути у улагањима би могли износити 35-40%.

Препоруке:

- Подстицање страних инвеститора да учествују у изградњи нових производних и осталих капацитета, независно од тока, и динамике реструктурисања и реорганизације електропривреде, уз стварање услова за формирање тржишних цена електричне енергије и услуга. Неадекватне цене не могу бити привлачне за инвеститоре. Донети одлуку о судбини започете ТЕ-ТО Колубара.

4.3. Нафтна индустрија и гасификација

Сектор нафте обухвата експлоатацију домаћих резерви нафте, увоз, транспорт и прераду сирове нафте и нафтних деривата, као и дистрибуцију и продају / извоз деривата нафте. Као последица ниског нивоа улагања у одржавање постојећих производних погона, као и недовољног истраживања због недостатка сопствених средстава, присутан је стални пад производње нафте и гаса. Укупни инсталирани прерађивачки капацитет домаћих рафинерија износи 7.8 милиона тона годишње, чији су тренутни оперативни капацитети, због тешких разарања током бомбардовања 1999. године, сведени на 6.6 милиона тона.

Доношењем Закона о престанку важења Закона о оснивању Јавног предузећа за истраживање, производњу, прераду и промет нафте и природног гаса и одговарајућим одлукама Владе, у 2005. години основани су: Јавно предузеће за транспорт нафте нафтоводима и транспорт деривата нафте продуктоводима, Јавно предузеће за транспорт, складиштење, дистрибуцију и трговину природног гаса и Акционарско друштво за истраживање, производњу, прераду, дистрибуцију и промет нафте и нафтних деривата и истраживање природног гаса. Ступањем на снагу ових одлука успешно је завршена прва фаза процеса реструктурирања јавног предузећа «НИС-Нафтна индустрија Србије».

Према Стратегији развоја енергетике у оквиру нафтног сектора предвиђена су укупна улагања од 360 милиона САД долара, у сектору гаса 840 милиона САД долара, док су укупна потребна улагања у целом енергетском сектору 6.375 милиона САД долара.

“НИС” а.д. Нови Сад је састављен од четири огранка: НИС-Нафтагас, НИС-Петрол (обједињује досадашње делове НИС-Рафинерија нафте Панчево, НИС-Рафинерија нафте Нови Сад, НИС-Југопетрол и НИС-Нафтагас промет), НИС-ТНГ (организациони делови НИС-Гаса, НИС-Енергогаса и НИС-Југопетрола који су се бавили прометом течног нафтног гаса у боцама и прометом аутогаса), НИС-Угоститељство и туризам (у који улазе угоститељски објекти, ресторани и хотели из свих досадашњих делова компаније). Приватизациони саветник за Нафтну индустрију Србије (НИС) је изабран и у складу са предложеном и усвојеном Стратегијом приватизације се прва фаза приватизације очекује средином 2006. године.

Даља гасификација на подручју Републике Србије у складу са Националним акционим планом за гасификацију, изградња подземног складишта гаса и алтернативног правца снабдевања природним гасом, обезбедиће сигурност у снабдевању природним гасом и подићи ниво коришћења природног гаса као горива, што ће се вишеструко позитивно одразити како са еколошког, тако и са аспекта растерећења електро-енергетског сектора Републике Србије.

Усвајањем Закона о енергетици и формирањем Агенције за енергетику, која између осталог треба да донесе и тарифни систем за гас у Републици Србији, створени су услови за формирање одговарајуће цене природног гаса за поједине категорије потрошача у складу са захтевима које је Република Србија преузела потписивањем Уговора о оснивању заједнице за енергетику. Великим индустријским потрошачима омогућено је стицање статуса квалификованог купца који може куповати енергију за сопствене потребе и који може слободно изабрати свог снабдевача енергије.

Србија има велику зависност од увоза нафте и гаса. Око 75% домаћих потреба покрива се увозом. Домаће рафинерије производе све деривате нафте, у складу са потребама домаћег тржишта, али ти производи, због техничке опремљености рафинерија, не задовољавају стандарде ЕУ.

Развој петрохемије и хемијске индустрије, за чијом производњом расте тражња у свету, а која се наслања на прераду нафте, може доносити значајан девизни прилив и покрити издатке за увоз енергената. Природни гас не користи се у Србији само као енергент, већ и као сировина за производњу вештачких ђубрива и метанола.

Улагања у нафтну индустрију, изградња нових производних капацитета, повећање обима производње нафтних деривата као и повећање нивоа квалитета нафтних деривата, предуслов су за развој пратећих индустрија петрохемије и базе хемије. Развој ове гране непосредно утиче на развој хемијске индустрије, индустрије

пластичних маса и гумарске индустрије. По свом мултипликативном утицају, ова улагања спадају међу најзначајнија.

Потребна улагања:

- ревитализација и модернизација постојећих рафинерија,
- изградња дела међународног нафтовода кроз Србију,
- изградња савремених складишних постројења за нафтне деривате (Београд, Нови Сад, Смедерево, Ниш, Прахово, Бор),
- изградња великог подземног складишта природног гаса (неопходно ради изравњавања неусклађености зимске и летње потрошње)
- гасификација градова,
- производња моторних уља,
- ширење мреже гасних пумпи.

Могући домаћи инпути у инвестицијама су на нивоу 30%.

Препоруке:

- Доношење стратегије приватизације. Приватизација нафтне индустрије ће отворити могућности даљег инвестирања у нафтну индустрију Србије и подизање техничког нивоа производње.
- Даља гасификација у складу са Националним акционим планом за гасификацију.
- Изградити подземно складиште гаса и алтернативни правац снабдевања гасом.

4.4. Пољопривреда и прехранбена индустрија

Услови за бављење пољопривредном производњом у Србији су углавном повољни. Пољопривредна површина износи 5,12 милиона хектара, или 66% површине земље. Ово одговара износу од 0,68 хектара по становнику, што је знатно више од просека у Европи (0,28 хектара по становнику).

Неких 83% пољопривредне површине је обрадиво, од чега се највећи део налази у Војводини, док је остатак од неких 17% земљиште које није погодно за обраду, а чине га пашњаци (16%), те рибњаци, трстици и баре (1%). Обрадива површина по становнику износи 0,57 хектара, што је више од просека у Европи (0,18 хектара по становнику). Расположива обрадива површина и њена локација пружају повољне услове за бављење пољопривредном производњом.

Данас пољопривреда у БНП учествује са око 21%, запошљава више од 10% становништва, а у извозу учествује са 26%. Структура газдинстава је двојна: велике корпоративне фарме са 15% укупне обрадиве површине (0,8 милиона хектара) и породична газдинства са 85% укупне обрадиве површине (3,6 милиона хектара). Структура газдинстава је такође и неповољна: 94,5% газдинстава поседује мање од 10 хектара. Просечна величина газдинства је око 3 хектара, док само 5,5% произвођача од укупно 778.891 обрађује преко 10 хектара. Издвајања за пољопривреду из буџета Републике Србије чине преко 2% бруто националног дохотка (ЕУ у ту сврху издваја 0,5%).

Основне карактеристике пољопривреде Србије су:

- пољопривреда у транзицији од значајно државно регулисане ка тржишно орјентисаној пољопривреди,
- пољопривреда оптерећена значајном социјалном улогом у периоду транзиције,
- још увек високо заштићена пољопривреда која због тога није у стању да јасно профилише своје конкурентне производе,
- пољопривреда оптерећена неулагањем у протеклој деценији и још увек неустостављеним функционалним тржиштем кредита,
- пољопривреда са јасно израженим монополама у многим секторима и неизграђеним тржишним ланцима.

Зато ваља реално сагледати шта се може, а шта не може очекивати од српске пољопривреде у наредним годинама и деценијама.

- Пољопривреда *може* да произведе више богатства него што то чини сада и да на тај начин значајно допринесе опоравку и расту целокупне економије.
- Пољопривреда *може* да произведе безбедну и високо квалитетну храну, привлачну за потрошаче у Србији и иностранству.
- Пољопривреда *може* да утиче на заштиту животне средине и има потенцијал да развије профитабилну туристичку понуду.
- Пољопривреда *може* да поднесе промене које су Србији неопходне да се придружи ЕУ и СТО, и она ће дефинитивно имати корист од тога.
- Пољопривреда *може* да буде краткорочни пуфер и помогне да се олакшају последице болне транзиције.
- Али пољопривреда *не може* да настави да запошљава број људи који је тренутно упуслен, нити да им обезбеди прихватљив животни стандард на малој мешовитој фарми која данас преовлађује.

Ресурси :

- расположиво пољопривредно земљиште доброг квалитета,
- погодно климатско подручје за гајење пољопривредних култура,
- добар географски положај (близина великих потрошача),
- шумски и водни ресурси.

Проблеми:

- низак ниво образовања произвођача, нарочито у области продаје,
- низак ниво повезаности међу фармерима,
- лоше развијена рурална инфраструктура,
- тржиште земљишта не функционише на одговарајући начин,
- тржиште руралних кредита једва да постоји,
- спора приватизација, са мало страних улагања,
- неразвијена тржишна инфраструктура, институције и организације,
- мањкава законска регулатива и непостојање институционалног оквира,
- недовољна кадровска, организациона и техничка опремљеност институција које пружају подршку сектору пољопривреде.

Потребна улагања:

- у циљу повећања конкурентности инвестиције у
  - ⇒ опрему, механизацију, фарме, заседе, прерађивачке и складишне капацитете
  - ⇒ знање
- улагања у изградњу институција и тржишне инфраструктуре у пољопривреди.

Препоруке :

- Градити тржишну економију у пољопривреди.
- Формулисати различите мере аграрне политике за остваривање циљева дефинисаних Стратегијом развоја пољопривреде Србије.

4.5. Туризам

Туристички потенцијали Србије су велики, али нема заокружене туристичке понуде. Снаге треба усмерити на привлачење страних туриста, али и имати у виду да нема јаког инотуризма без јаког домаћег туризма.

Туристичка привреда је вишеструко значајна, јер се кроз њу валоризују друге привредне гране (производња хране, пића, саобраћај и услуге) и ангажује значајан број радника. Из тог разлога, кључни циљеви туристичке развојне политике и стратегије туристичког развоја Србије биће:

- повећање учешћа туризма у БДП,
- повећање девизног прихода од туризма на ниво упоредив са суседним земљама,
- отварање нових радних места и смањење сиромаштва кроз развој туризма,
- повратак Србије на европско и светско тржиште, као важне туристичке дестинације,
- утврђивање конкурентних туристичких производа Србије, као што су градски и конгресни туризам, бањски и планински туризам и сеоски туризам.

Ресурси:

- бање (Врњачка, Нишка, Сокобања, Матарушка, Меленци и др.),
- планине (Копаоник, Тара, Златибор, Златар, Дивчибаре, Гоч),
- реке (Дунав, Тиса, Дрина),
- градови,
- ловни туризам,
- транзитни туризам,
- кадрови.

Ловни туризам у Србији је био један од најзначајнијих облика привредне активности у туризму све до почетка деведесетих година прошлог века. Потенцијал у ловиштима, дивљачи, смештајним капацитетима намењеним ловцима из земље и иностранства је слабо искоришћен првенствено због непостојања одговарајућег правног оквира који би на модеран начин регулисао ову делатност и чињенице да Србија није на списку «трећих земаља» ЕУ за извоз дивљачи. Имајући у виду не само непосредне ефекте од ловног туризма, већ и чињеницу да су гости из

иностранства који долазе ради лова најчешће особе вишег друштвеног статуса, битни су и посредни ефекти за промоцију имиџа земље и подстицање других привредних активности.

Проблеми:

- недостатак квалитетне туристичке инфраструктуре, укључујући и мањак савремене саобраћајне инфраструктуре,
- неадекватни смештајни капацитети у градским центрима, бањама и планинским центрима и често низак ниво квалитета услуга (посебно санитарни проблеми), као и недовољно развијена понуда ванпансионске потрошње,
- низак ниво страних инвестиција у туризму,
- недостатак финансијских средстава за подршку туристичким промотивним активностима,
- нерешено питање еколошке заштите туристичких центара (одлагање отпада, заштита околине),
- недовољни образовни капацитети, нарочито у погледу тренинг центара,
- непостојање симбола Србије као туристичке дестинације, сувенира, карте графичких идентитета, слогана, логоа (могао би се за решења ових питања расписати конкурс).

Потребна улагања:

- хотели средње и високе категорије (Београд, Нови Сад, Ниш),
  - унапређење здравствено-рекреативних центара (Врњачка Бања, Соко Бања и др.),
  - изградња хотела високе категорије у зимским туристичким центрима,
  - изградња наутичких центара на Дунаву (Доњи Милановац, Голубац и др.).
- Индикативан је податак да наша речна флота још није достигла бројност и квалитет од пре II светског рата.

Препоруке:

- Министарство трговине, туризма и услуга, Туристичка организација Србије и представници туристичке привреде би требало да одреде циљна тржишта и тржишне сегменте⁷⁰ у складу са могућностима српске туристичке понуде и да им приступе усмереном маркетиншком кампањом;
- уврстити Србију на списак «трећих земаља» ЕУ за извоз дивљачи, као и донети нов Закон о лову (ловству).
- улагање у саобраћајну инфраструктуру и заштиту околине туристичких центара;
- омогућавање куповине земљишта или дугорочног закупа за изградњу туристичких објеката.

---

⁷⁰ Преовладава мишљење да циљне групе треба да буду средња класа и пословни људи, а не потрошачи високог (елитног) туризма.

4.6. Аутомобилска индустрија - индустрија саобраћајних средстава

Највеће појединачно тржиште у Србији је тржиште аутомобила и саобраћајних средстава. У Србији је регистровано преко 1.400.000 путничких аутомобила и око 400.000 теретних возила, аутобуса, специјалних путничких возила и прикључних возила. Просечна старост путничких аутомобила је преко 12 година, а теретних и више од тога. Полазећи од претпоставке да се у наредних 10 година замени 2/3 свих возила, ствара се тржиште од 1.200.000 возила, односно у просеку 120.000 возила годишње. Производњом резервних делова и сервисним услугама остварује се вредност од око 2 милијарде евра годишње.

Толико тржиште оправдава налажење стратешког партнера, који би у "Застава Аутомобилима" поставио једну финалну производњу возила мале и средње кубикаже и специјалних возила (доставна возила, сервисна, санитарска) која би се развила на бази основног модела.

Могућа годишња производња је између 80.000 и 100.000 возила. Таква финална производња била би праћена производњом компоненти (вентили, клипови, ауто гуме, точкови, акумулатори, кочиони и управљачки системи, филтери, итд.). Индустрија компоненти за возила би била оспособљена да производи делове за прву уградњу и резервне делове за већи број возила европских произвођача.

Ресурси:

- домаће тржиште,
- постојање производних хала са одговарајућом инфраструктуром,
- високообразовни кадрови.

Препоруке:

- непосредни преговори са великим светским компанијама,
- убрзати приватизацију "Застава Аутомобила",
- оснивање кластера произвођача ауто-компоненти,
- обезбедити подстицаје којима ће се привући озбиљан светски произвођач аутомобила.

4.7. Хемијска индустрија

Страни инвеститори су кроз процес приватизације већ присутни у хемијској индустрији, а очекује се њихово учешће и у наредним приватизацијама. Изградња нових капацитета у хемијској индустрији везана је за даљи развој рафинерија и петрохемије као базне индустрије.

Потребна улагања:

- изградња фабрике чађи, која је значајна за гумарску индустрију (сада се чађ увози); постоји пројект за изградњу такве фабрике код Елемира – али су присутни отпори локалног становништва због еколошких проблема, који су, имајући у виду савремене технологије, решиви;
- изградња фабрике синтетичког корда (корд се користи као "арматура" у аутомобилским гумама).

4.8. Логистика и интермодални транспорт

Србија има повољан географски положај, нарочито у саобраћајном смислу. Притом, тражња за логистичким услугама се непрестано увећава у земљи и у свету.

Потребна улагања:

- карго терминали на Аеродрому Београд,
- робно-транспортни центар на Дунаву (у близини Београда); Србија нема ни један савремени контејнерски терминал,
- изградња мреже робно-транспортне инфраструктуре.

4.9. Рециклажа сировина

Рециклажа сировина није развијена у Србији. Не постоје домаћа искуства у овој области. Потребно је израдити студије изводљивости и идејне пројекте у сарадњи са ЕУ.

Држава има кључну улогу у организацији и контроли рециклаже сировина, посебно опасног (хазардног) отпада. Могућа су значајна страна улагања у овом сектору, као и приступ европским фондовима. Рециклажа сировина омогућиће и оснивање значајног броја мањих предузећа у приватном власништву.

Проблеми:

- велике количине отпада (10 милиона тона годишње, 7 милиона тона пепела, 2 милиона тона комуналног отпада),
- велике количине отпадних вода,
- велике количине отпадних гасова.

Препоруке:

- законска регулатива по угледу на ЕУ,
- одређивање локација погодних за депоније,
- ослобађање нових инвестиција од пореза и такси,
- приватизација комуналних предузећа и давање концесија за рециклажу и прераду комуналног отпада.

4.10. Дрвна индустрија

Развој дрвне индустрије треба да се заснива на извозу намештаја од масива (пуног дрвета) који је направљен од дрвета из тзв. обновљивих шума. Повећана је тражња за поменутиим намештајем.

Постоје домаће сировине и кадрови али недостаје дизајн и квалитет који је конкурентан. Постоји простор за оснивање више малих и средњих предузећа.

Препоруке:

- обезбедити стране партнере ради тржишта, дизајна и савремене технологије;
- развојем прерађивачке индустрије извршити одређену дестимулацију извоза сирових трупца.

4.11. Индустија коже

Имајући у виду постојање домаће сировинске основе као и повећану светску потражњу за производима од коже, постоји потенцијал за изградњу капацитета за прераду кожа.

Потребне су инвестиције у технологију и опрему.

Обезбеђивањем услова за развој прераде коже дестимулисао би се извоз сирове коже.

1.12. Рударство и геолошка истраживања

Србија поседује значајне могућности за даљи развој минерално-сировинског сектора. Геолошке карактеристике подручја указују на могућност за откривање нових лежишта обојених и племенитих метала (бабра, олово-цинка, никла, молибдена, антимина, злата, сребра, ...) у постојећим металогенетским зонама (Карпато-балканска, Српско-македонска, Динарска, ...) које обухватају око једне трећине површине Србије.

У протекле две деценије изузетно мало се улагало у геолошка истраживања минералних сировина, а експлоатација се вршила на рачун познатих резерви. Овај период се поклапа са укидањем фондова или драстичним смањењем средстава које је држава улагала у ову грану индустрије. Са друге стране, постојећа друштвена предузећа (РТБ Бор, РМХК Трепча, ...) нису успела, у почетку, да одговоре изазовима тржишног пословања, а потом, се у периоду санкција и изолације форсирала производња на неекономским основама и без вођења рачуна о њеној одрживости у будућем периоду. Императив времена је, стога, да се створе што погоднији услови за улагање приватног капитала (домаћег и страног порекла) у овај сектор. При томе, институције система и законодавни оквир представљају логичан почетак, када се говори о предусловима за испуњење задатог циља.

Законодавни оквир којим се регулише начин и услови извођења геолошких истраживања и експлоатација минералних сировина чине Закон о геолошким истраживањима, Закон о рударству, као и бројна подзаконска акта. Одобрења за извођење геолошких истраживања се издају према постојећем Закону о геолошким истраживањима, сходно принципу првенства прве поднете апликације (*First Come – First Served*). Експлоатацију минералних сировина може вршити предузеће које је извршило истраживања, по принципу сигурности улагања (*Security of Tenure*).

Геолошка истраживања минералних сировина финансира, готово у потпуности, приватни сектор (домаће и стране компаније). Процена је да ће се у следећих 3-5 година у Србији утрошити 100-150 милиона долара на истраживања свих врста минералних сировина.

Сви рудници метала (бабра и олово-цинка) укључујући и РТБ Бор се налазе у процесу приватизације, а неки су већ успешно приватизовани. Овај процес треба убрзати, односно завршити до краја 2006. године, како би се искористио повољни

тренд кретања цена на светским берзама. Процес приватизације рудника неметала улази у завршну фазу, цементаре су приватизоване, као и бројни каменоломи и циглане, те нема сумње да ће циљ бити испуњен до краја наредне године.

Задаци који се постављају пред Владу и Министарство рударства и енергетике, а према налазима експертског тима Светске банке, огледају се у доношењу Стратегије управљања и развоја минерално-сировинског сектора (*Mineral Policy*). Ова стратегија, укратко, дефинише задатке и одговорности за постизање одрживог развоја и прави функционалну везу са фискалним окружењем, у складу са питањима који проистичу из начела управљања овом граном индустрије.

Други важан задатак, огледа се у хитном доношењу измена и допуна Закона о геолошким истраживањима и Закона о рударству. У перспективи (у року од две године), ова два закона треба да се споје у јединствен Закон о минералним сировинама. Тиме би се постигла већа правна сигурност, поједноставио поступак издавања одобрења за истраживање и експлоатацију минералних сировина, ојачале надлежности и одговорности код спровођења закона.

Трећи важан задатак тиче се доношења савремене подзаконске регулативе, која је до формирања државне заједнице Србија и Црна Гора била у надлежности савезне администрације. Овај посао обавиће Агенција за рударство (која се оснива према предложеним изменама Закона о рударству) у наредних неколико година. Приоритетно треба донети нов Правилник о садржини рударских пројеката и нов Закон о утврђивању и разврставању резерви минералних сировина и приказивању података геолошких истраживања (укључујући и пратећа подзаконска акта). Ове законе треба донети по угледу на најбоља светска решења – широко призната од стране међународних финансијских институција, комерцијалних банака и берзи.

Да би се наведени циљеви могли успешно реализовати, односно трајно спроводити, неопходно је отклонити више него очигледне институционалне недостатке. Од стране експертског тима Светске банке и државних експертских тимова Немачке и Јапана који су имали прилике да се, кроз разне пројекте, темељно упознају са праксом и искуствима у раду Министарства рударства и енергетике Републике Србије, констатовано је да треба учинити следеће:

Сектор рударства и геологије у оквиру Министарства рударства и енергетике Републике Србије (опционо Агенције за рударство) треба потпуно технички опремити, бројчано ојачати и допунити недостајућим одељењима:

- у оквиру Сектора рударства и геологије (опционо Агенције за рударство) повећати бројност и ојачати техничку опремљеност Одељења за катастар истражних и експлоатационих поља и Одељења за сакупљање наплате накнаде за коришћење минералних сировина;
- у оквиру претходно поменутог повећати бројност и ојачати техничку опремљеност Одељења за рударску и Одељења за геолошку инспекцију;
- у оквиру истог оформити Одељење за питања заштите животне средине и утицаја рударске експлоатације на локалне друштвене заједнице, како би се

ојачала двосмерна веза Министарства рударства и енергетике са Министарством науке и заштите животне средине, Министарством за локалну самоуправу и Министарством рада, запошљавања и социјалне политике и ефикасније регулисало прикупљање неопходних подлога за оцену сваког појединачног случаја;

- оформити Одељење за управљање рударском привредом, како би се направила двосмерна веза између потенцијалних инвеститора и сектора рударске индустрије, вршила промоција улагања у рударство, побољшало финансијско планирање и обезбедила већа административна ефикасност и транспарентност;
- основати – реактивирати Националну геолошку кућу (*Geological Survey*), утврдити начин финансирања и дефинисати програм рада у складу са утврђеним циљевима. Србија је једина држава у Европи и једна од ретких у свету која тренутно нема овакву установу, а имала ју је почетком двадесетог века. Министарство науке и животне средине у сарадњи са Министарством рударства и енергетике, већ је припремило потребна акта, чије се усвајање ускоро очекује. Овај задатак се остварује кроз трансформацију постојећих института. У 2006. години треба обезбедити потребна новчана средства (из буџетских средстава која су, подразумева се, увек ограничена или пак из екстерних извора) за реструктурирање и побољшање веома лоше техничке опремљености.

4.13. Екстрактивна металургија

Металуршки капацитети ван територије Косова и Метохије у Републици Србији су Зорка – Шабац (топионица цинка) и Топионица и рафинерија (бабра) која послује у саставу РТБ Бор, као и Железара у Смедереву. Сви погони, због недостатка или застарелости технологије, за заштиту животне средине представљају велике загађиваче.

Железара Смедерево је приватизована и од тада успешно ради. Ново пословодство улаже велика новчана средства у циљу смањења загађења. Овај процес треба да се настави и даље са несмањеним интензитом како би се у реалном времену постројење довело на висок ниво. Према постојећим сазнањима, Србија нема потенцијала за изналажење економски интересантних лежишта гвожђа као и коксних угљева, тако да ће се ове сировине, потребне за рад смедеревске железаре, и у будућности набављати из увоза.

Будућност остале две топионице је под директним утицајем стања у рударском сектору и зависи од успеха реструктурирања и приватизације домаћих рудника. Пошто су, тренутно и у региону и у Европи, овакви капацитети недовољно запослени, економски смисао постојања домаћих топионица, може се наћи само уколико, у будућности, буде остварена довољна производња концентрата из домаћих рудника.

Када су у питању обојени метали, Србија их данас претежно извози као полуфабрикате, а увози финалне производе. Могуће је изградити производне

капацитете за финалну производњу. Пошто би подизање ових капацитета повољно утицало на ублажавање економских проблема одређених региона (Бор, Зајечар, Ниш, Ужице) треба размотрити давање посебних погодности за улагаче који се определе за ове активности.

4.14. Производња неметала

Производња неметала бележи раст у свету. Неметали се све више користе у заштити животне средине и пољопривреди. Неки неметали се уопште не користе у Србији (фосфати, бор, зеолит), а неки незнатно (базалт).

Издавање концесија за експлоатацију барита, флуорита, фосфата, борита, бентонита, думита, диобаза и базалта. На бази експлоатације неметала могуће је развити прерадне капацитете, што би било значајно за развој нарочито неразвијених крајева.

4.15. Експлоатација минералних вода

Светска потрошња и потражња за минералним водама расте, а Србија овде има значајне ресурсе.

Потребно је омогућити концесије страним улагачима у овој области.

Будући да се уз експлоатацију минералних вода развија и пратећа индустрија безалкохолних пића, за очекивати је да ће повећана улагања у експлоатацију минералних вода у Србији довести и до појачаног развоја индустрије безалкохолних пића.

Акциони план за унапређење сектора информационих и комуникационих технологија⁷¹

Телекомуникационе услуге

Политика телекомуникација и правни оквир

1. Делотворан рад Агенције за телекомуникације и доношење одговарајућих прописа како би се остварила либерализација у телекомуникационим услугама.
2. Привлачење додатних носилаца телекомуникационих услуга у Србију и „размршење локалног чвора“, чиме ће се окончати монопол над услугама фиксне телефоније.
3. Завршавање законског оквира за усвајање електронског пословања и усклађивање са законодавством ЕУ.

Инфраструктура

1. Преглед међународних модела о начинима изградње телекомуникационе инфраструктуре и одабир одговарајућег развојног модела за Србију.
2. Довршити дигитализацију телефонске мреже.
3. Омогућити слободан приступ мрежи оптичких каблова која повезује главне градске центре и омогућити везу са најважнијим научно-технолошким парковима који ће се развијати.

Знање и вештине

1. Спровођење закона о високом образовању, науци и иновацијама као основе сектора високог образовања и истраживања који одговара потребама привреде.
2. Оснивање стручне радне групе за информационе и комуникационе технологије (ИКТ), уз значајно учешће пословног сектора ИКТ, ради давања савета у вези са планирањем броја дипломираних ИК технолога, садржајем плана и програма за наставу ИКТ и приоритетима за финансирање истраживачког рада у области ИКТ.

---

⁷¹ Извештај: Улога сектора информационо-комуникационе технологије (ИКТ), за израду Стратегије подстицања и развоја страних улагања / *The Role of the Information & Communications Technology (ICT) Sector in the Development of a Foreign Direct Investment (FDI) Strategy*, Patricia Byrnes – ивештај настао у оквиру задатака пројекта за НСУ који је финансирала Шведска агенција за међународни развој (SIDA) у оквиру Министарства за економске ондосе с иностранством.

3. Развијање механизма за пренос технологије/веза са индустријом у оквиру сектора високог образовања, као дела националног иновационог система, ради стварања ефикасних пословних веза.

Пословна инфраструктура ИКТ

1. Развијање инвестиционих планова за стварање 4-6 водећих технолошких паркова у већим градовима који имају добро развијен приступ инфраструктури и који су повезани са установама високог образовања.
2. Искористити студију изводљивости у вези са технолошким парковима у Србији ради стварања развојног модела за ове паркове, који би могли да укључе пословне инкубаторе, унапреде посебне јединице за опслуживање предузећа, обезбеде приступ широкопојасном интернету велике брзине и појачају процесе повезивања технолошких трансфера и пословног развоја.
3. Развијање базе података за промоцију дипломираних ИК технолога, истраживања и развоја у ИКТ и постојећих предузећа у ИКТ сектору; овакве базе развити на свакој од поменутих локација, као основу за промоцију и рекламирање центара за одабране подсекторе ИКТ.

ИКТ и пословање

1. Спровођење оног програма електронског пословања који се показао као најбоље решење и праћење показатеља о усвајању е-пословања.
2. Давање одговора на недостатак предузетничког капитала (*Venture Capital*) и механизма за финансирање пословног развоја, нарочито за нова предузећа у секторима који се заснивају на знању.
3. Олакшавање и промовисање програма кластера – укључујући професионални развој – и остваривање сарадње међу предузећима чије се пословање заснива на ИКТ у засебним регионима.

Информационо друштво

1. Припремити, покренути и ширити својеврсни програм развоја информационог друштва за Србију, са снажним политичким вођством, јасним циљевима, разрађеним плановима спровођења и редовним мерењима оствареног напретка.
2. Спровођење програма за развијање приступа Интернету и сертификованим ИТ вештинама у школама, као и програма преквалификације као дела Програма за развој информационог друштва.
3. Спровођење посебних активности е-владе, које могу видно и брзо унапредити пружање услуга грађанима, као део Програма за развој информационог друштва.

Чињеница је да сектор ИКТ може снажно да допринесе развоју привреде, извоза и НСУ у Србији ако се спроведу циљане активности у наведеним кључним областима.